

Det juridiske fakultet

Hvilken sikkerhet gir tegningen av ansvarsforsikring for styremedlemmer i aksjeselskaper?

En redegjørelse og vurdering av hovedpunktene i styreansvarsforsikrings dekningsomfang.

Ingrid Sollid

Masteroppgave i rettsvitenskap JUR-3901 juli 2021

Innholdsfortegnelse

DEL I.....	1
1 Introduksjon	1
1.1 Innledning.....	1
1.2 Historie og aktualitet	3
1.3 Avgrensninger	6
1.3.1 Erstatningsansvar i ulike organisasjonsformer.....	6
1.3.2 Øvrige restitusjonsbestemmelser og sanksjoner	7
1.3.3 Øvrige organer i aksjeselskapet.....	8
2 Veien videre	8
3 Metode og rettskildegrunnlag.....	10
4 Forsikringsrettslige utgangspunkter	14
4.1 Innledning.....	14
4.2 Forsikringsavtaleloven	16
5 Styreansvarsforsikringsavtalens subjekter	20
5.1 Innledning.....	20
5.2 Partskonstellasjonen i FAL	21
5.3 Skadelidte	22
5.3.1 Innledning.....	22
5.3.2 De ulike kategoriene av skadelidte og kravene disse kan reise.....	22
5.3.3 Skadelidtes rettigheter etter styreansvarsforsikringen.....	25
6 Vilkårene for styremedlemmenes erstatningsansvar	26
6.1 Innledning og utgangspunkter	26
6.2 Erstatningsmessig skade.....	26
6.3 Ansvarsgrunnlag.....	29
6.3.1 Rettslig utgangspunkt.....	29
6.3.2 Culpanormens objektive element	31

6.3.3	Culpanormens subjektive element	32
6.4	Årsakssammenheng.....	37
DEL II – Hovedtrekkene ved styreansvarsforsikring.....		40
7	Innledning.....	40
8	Styreansvarsforsikringens farefelt.....	43
8.1	Innledning.....	43
8.2	AIG.....	45
8.2.1	Generelt	45
8.2.2	Dekningsutvidelser.....	46
8.3	Gjensidige.....	52
8.3.1	Generelt	52
8.3.2	Dekningsutvidelser.....	52
8.4	Tryg	52
8.5	Sammenligning.....	53
9	Styreansvarsforsikringens tapsfelt.....	54
9.1	Innledning.....	54
9.2	Hvilke økonomiske faktorer er dekket av styreansvarsforsikringen?	55
9.3	Ekskluderte enkelttap	57
10	Styreansvarsforsikringens virkeområde med hensyn til tid og sted.....	64
10.1	Forsikringstiden.....	64
10.2	Forsikringssted	67
10.2.1	Innledning.....	67
10.2.2	AIG og Gjensidige	67
10.2.3	Tryg	68
10.2.4	Internasjonale styreansvarskrav	69
11	Forsikringstilfellet	74
11.1	Innledning.....	74

11.2	Prinsipper for å identifisere forsikringstilfellet	76
11.3	Claims made-prinsippet i styreansvarsforsikringene	79
11.3.1	AIG.....	79
11.3.2	Gjensidige.....	80
11.3.3	Tryg	81
11.4	Når er erstatningskravet fremsatt?.....	82
11.5	Haleproblematikk	85
11.5.1	Innledende bemerkninger	85
11.5.2	AIG.....	85
11.5.3	Gjensidige.....	86
11.5.4	Tryg	87
11.5.5	Forsikringens virkeområde for fratrådte styremedlemmer.....	87
11.6	Ett eller flere forsikringstilfeller?.....	89
12	Årsakssammenheng.....	94
12.1	Innledning og utgangspunkter	94
12.2	Bevissspørsmål	95
13	Dobbeltforsikring	97
13.1	Når foreligger dobbeltforsikring?.....	97
13.2	Sikredes valgrett.....	99
13.3	Subsidiaritetsklausuler i styreansvarsforsikringen	100
13.4	Hva er rettsvirkningen av forsikringsvilkår i strid med loven?.....	101
Del III – Avsluttende vurderinger		103
14	Konsekvenser av at forsikringsselskapets ansvar bortfaller.....	103
15	Erstatningsrettslige konsekvenser ved styreansvarsforsikringen	105
16	Viktigheten av styreansvarsforsikring i fremtiden	106
17	Referanseliste	108
17.1	Lover	108

17.2	Forarbeider	108
17.3	Rettspraksis og uttalelser.....	109
17.3.1	Høyesterett	109
17.3.2	Underrettspraksis.....	110
17.3.3	Finansklagenemdas uttalelser.....	111
17.4	Juridisk litteratur	111
17.5	Øvrige kilder	112

DEL I

1 Introduksjon

1.1 Innledning

Alle aksjeselskaper plikter å ha et styre, jf. asl. § 6-1 første ledd.¹ Dersom vilkårene i asl. § 17-1 første ledd og øvrige erstatningsvilkår er oppfylt, kan styremedlemmene i aksjeselskaper holdes personlig erstatningsansvarlig for skade som de i egenskap av styrevervet har voldt forsettlig eller uaktsomt.

Sannsynligheten for at et erstatningsansvar oppstår, varierer stort. Både de individuelle forutsetningene til det enkelte styremedlemmet og virksomhetsgreinen kan spille inn. Rettspraksis fra de senere år viser at styreansvaret blir stadig mer aktuelt.² De økonomiske konsekvensene som følger med styreansvaret, er store og kan være ruinerende for det enkelte styremedlemmet – hele deres personlige formue kan settes på spill.

Sannsynligheten for og konsekvensen av et styreansvar, fører til at risikoen tilknyttet styrevervet samlet sett høy. På grunn av risikoen ved styrevervet og størrelsen på potensielle erstatningskrav, har styremedlemmene behov for å verne den personlige økonomien. Det er dette styreansvarsforsikringen søker å gjøre.

Styremedlemmenes erstatningsansvar er nokså godt behandlet i juridisk faglitteratur.³ Det rettsøkonomiske perspektivet som omfatter deknningen av erstatningsansvaret gjennom tegning av forsikring, er imidlertid i liten grad behandlet utover helt korte og generelle fremstillinger.

Avhandlingens søker å klarlegge hvilken sikkerhet styremedlemmene i aksjeselskaper oppnår ved å tegne styreansvarsforsikring. Siktemålet er å gjennomgå vilkårene i tre styreansvarsforsikringer for deretter å få frem hovedpunktene i forsikringens dekningsfelt.

¹ Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven eller asl.).

² Se nærmere om aktualitet i punkt 1.2 nedenfor.

³ Se blant annet Kristin Normann Aarum, *Styremedlemmers erstatningsansvar i aksjeselskaper*, Oslo 1994, Rune Sæbo, «Om erstatningskrav i aksjeselskapsforhold», *Festeskrift til Nils Nygaard, Nybrott og odling*, Bergen 2002, Geir Woxholth, *Selskapsrett*, 5. utgave, Oslo 2014, Olav Fr. Perland, «Styreansvar etter de nye aksjelovene – har ansvaret blitt skjerpet?», *Tidsskrift for forretningsjus*, 1999 s. 125 – 159 og Olav Fr. Perland, «Styremedlemmers erstatningsansvar», *Praktisk økonomi & finans*, 2013 s. 21 – 32.

Styreansvarforsikring er en skadeforsikring for erstatningsansvar – en ansvarsforsikring. Den skal sikre styremedlemmet mot den økonomiske risikoen som ligger i at et personlig erstatningsansvar kan pådras overfor andre i egenskap av styrefunksjonen.⁴

Styremedlemmenes erstatningsansvar kan være forsikret på flere måter. Forsikringen kan for det første tegnes av aksjeselskapet, til dekning av alle styremedlemmene.⁵ Det enkelte styremedlemmet kan også tegne en egen ansvarsforsikring som kun dekker vedkommende. En individuell forsikring kan være særlig aktuell der styremedlemmet har verv i flere aksjeselskaper. Mitt inntrykk er at individuelle styreansvarforsikringer tegnes sjeldnere enn de som omfatter hele aksjeselskapets styre. Styreansvarforsikringene jeg baserer avhandlingen på retter seg mot aksjeselskap som har tegnet forsikring for hele styret.

Avhandlingens formål er å klarlegge dekningsomfanget i tre ulike styreansvarforsikringer. Dette forutsetter en vurdering av hvilken materiell dekning forsikringen gir. Herunder må det sees hen til hvilke typer risikobegivenheter eller farer som dekkes (farefelt), hvilke typer av tap som dekkes (tapsfeltet), hvordan risikobegivenheten må materialisere seg for at sikrede skal få sitt ansvar dekket (forsikringstilfellet), og til sist kravet om årsakssammenheng mellom den aktuelle faren og forsikringstilfellet, og forsikringstilfellet og det økonomiske tapet.⁶ Dette er de fire elementene i forsikringens dekningsfelt.

Forsikringens dekningsfelt er ikke regulert i FAL, men må klarlegges gjennom en analyse av forsikringsvilkårene.⁷ Avhandlingens funn skal bidra til å skape forutberegnelighet og bevissthet omkring dekningsomfanget i styreansvarforsikringer. Å skape forutberegnelighet rundt denne forsikringsformen er sentral på grunn av de store økonomiske konsekvensene det vil ha for styremedlemmet å stå uten dekning. På grunn av dette vil «hullene» i forsikringsavtalenes dekningsfelt være av særlig interesse.

Etter forespørsel har jeg fått tilgang til vilkårene i styreansvarforsikringen til Tryg Forsikring, Gjensidige Forsikring og American International Group Norway (heretter AIG).⁸ Det er disse forsikringsvilkårene jeg vil ta for meg i avhandlingen.

⁴ Hans Jacob Bull, *Forsikringsrett*, Oslo 2008 s. 29.

⁵ Se nærmere om avgrensninger i punkt 1.3 og terminologien i punkt 5.2 nedenfor.

⁶ Bull (2008) s. 205.

⁷ Lov 16. juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler (forsikringsavtaleloven eller FAL).

⁸ Forsikringsvilkårene er inntatt som vedlegg. Vedlegg 1: Forsikringsvilkår Tryg. Vedlegg 2: Forsikringsvilkår AIG. Vedlegg 3: Forsikringsvilkår Gjensidige.

1.2 Historie og aktualitet

Styreansvarsforsikringen oppsto som forsikringsprodukt i Norge på slutten av 1970-tallet.⁹ Det finnes få autoritative kilder som omhandler fremveksten av dette forsikringsproduktet. I oktober 1988 antydet Jan Paus at det totale antallet styre som var forsikret i Norge, neppe overskred etthundre.¹⁰ I sin avhandling fra 1994 behandlet Normann Aarum det historiske perspektivet kort. Hun antok at antallet styreansvarsforsikringsdekninger antageligvis var lavt.¹¹

Normann Aarum gjennomgikk flere spørreundersøkelser tilknyttet hvor mange aksjeselskaper som hadde tegnet ansvarsforsikring.¹² Hun fant på grunnlag av disse undersøkelsene at det var grunn til å anta at andelen store norske aksjeselskaper som hadde tegnet ansvarsforsikringer var lavt. Videre fant hun at det ikke hadde vært noen økning i antall forsikringer fra 1987 til 1990. Normann Aarum fremhevet også at dette var «forbausende» sett i lys at det store antall konkurser i perioden, et økende antall søksmål mot styremedlemmer og den økende interessen spørsmålet om styremedlemmers erstatningsansvar var viet i media.

Mye har imidlertid skjedd siden Normann Aarums avhandling i 1994. Et sentralt punkt er skjerpelsen og tydeliggjøringen av styreansvaret som kom med vedtakelsen av aksjeloven i 1997.¹³ Det er videre et poeng at antall nyregistrerte aksjeselskaper økte betydelig etter endringen av kapitalkravene for aksjeselskaper i 2012.¹⁴ Kapitalkravet for etableringen av aksjeselskap ble redusert fra 100 000 til 30 000 kroner. Denne endringen gjorde det økonomisk sett enklere å etablere aksjeselskaper. Og selv om en del av de nye 30 000 kroner-selskapene har liten aktivitet og medfører liten risiko for styremedlemmene, er styreansvarsforsikringen blitt et enda mer aktuelt produkt.

Styreansvarsforsikringens dekningsomfang er aktuell av flere grunner. For det første er forsikringsdekningen av styremedlemmenes erstatningsansvar av interesse fordi grunnlaget for forsikringen – altså erstatningsansvaret – har utviklet seg i de senere år. Denne utviklingen

⁹ Normann Aarum (1994) s. 93 opplyste at det dukket opp i Norge «for en femten til tyve år siden».

¹⁰ Normann Aarum (1994) s. 93, med videre henvisning til Paneldebatt, Norske Siviløkonomers Forening, 18. oktober 1988.

¹¹ Normann Aarum (1994) s. 93.

¹² Normann Aarum (1994) s. 94.

¹³ Perland (1999) s. 130.

¹⁴ Asl. § 3-1 første ledd, samt NTB, «Kraftig økning i antall nye aksjeselskaper», E24, 4. juli 2012, <https://e24.no/boers-og-finans/i/vmoo0X/kraftig-oekning-i-antall-nye-aksjeselskap> (Lest 07.04.2021).

gjelder både erstatningsansvarets materielle vilkår, samt hvor hyppig ansvaret påberopes og ilegges.

Før vedtakelsen av aksjeloven 1976 fantes det ingen bestemmelse i loven som eksplisitt fastslo styremedlemmenes erstatningsansvar. Forut for 1976 var det de alminnelige reglene om ansvaret for uaktsomme handlinger som regulerte styreansvaret.¹⁵ Fordi ansvar kunne ilegges etter den generelle regelen, ble det ved utarbeidelsen av aksjeloven 1976 fremhevet at det var noe tvilsomt om en eksplisitt fastsettelse av styremedlemmenes erstatningsansvar var berettiget.¹⁶ Vedtakelsen av ansvarsbestemmelsen i aksjeloven 1976 § 15-1 utgjorde således kun en kodifisering av det som allerede var gjeldende rett.¹⁷ I utredningen ble det likevel konkludert med at det var rimelig og naturlig å innta en egen ansvarsbestemmelse i aksjeloven.¹⁸

Selv om erstatningsregelen ikke medførte noen realitetsendring av rettstilstanden, var lovbestemmelsen ikke uten betydning. Loven bidro til å synliggjøre det ansvar som fulgte med styrevervet. På denne måten kan regelen ha medført økt bevisstgjøring med hensyn til de handlingene styremedlemmer foretar i egenskap av sitt styreverv.

Styremedlemmenes erstatningsansvar har utviklet seg mye gjennom årene, og da særlig etter revisjonen av aksjeloven i 1997. Selv om asl. § 17-1 formelt var en videreføring av tidligere rett, medførte lovendringen samlet sett forandringer som viste seg å ha stor betydning for styreansvaret.¹⁹ I teorien har det blitt lagt til grunn at lovendringen ikke bare tydeliggjorde ansvaret, men også skjerpet det. Perland trekker blant annet frem at styrets forvaltnings-, tilsyns- og informasjonsansvar ble endret på en slik måte at det innebar en skjerpelse av styreansvaret.²⁰ Rettspraksis etter lovendringen i 1997 viser at styremedlemmenes erstatningsansvar er tett knyttet mot de plikter som er fastsatt i aksjeloven.²¹ Der det foreligger et objektivt pliktbrudd presumeres ansvar.²²

¹⁵ NUT 1970: 1 s. 185.

¹⁶ NUT 1970: 1 s. 185.

¹⁷ Normann Aarum s. 67.

¹⁸ NUT 1970: 1 s. 185.

¹⁹ Mange Strandberg og Arnt Skjefstad, «Erstatning for feil gjort i selskapets ledelse – utviklingstrekk, tilnærming og systematikk», *Tidsskrift for forretningsjus* (2017) nr. 2 s. 135 – 166 (s. 157).

²⁰ Perland (1999).

²¹ HR-2016-1440-A (avsnitt 41), Normann Aarum (1994) s. 221, HR-2020-1947-A (avsnitt 74).

²² HR-2016-1440-A (avsnitt 41).

Rettspraksis viser også en økning av antall erstatningssøksmål mot styremedlemmer. Per 2019 ble det avsagt et tresifret antall dommer hvert år tilknyttet styreansvaret.²³ Perland viser til at det i perioden 2002 til 2012 ble registrert over 60 fellende dommer basert på asl. § 17-1. Han oppsummerer utviklingen slik: «[...] styreansvaret har gått fra å være en nærmest teoretisk mulighet for ansvar til å ha blitt en høyst praktisk realitet for styremedlemmer».²⁴ Også Bråthen legger til grunn at «det kan synes som om styreansvar gjøres gjeldende i økende grad».²⁵

Styremedlemmenes erstatningsansvar har både blitt endret, skjerpet og mer anvendt i de senere år. Forsikring av erstatningsansvaret er derfor svært aktuelt.

Styreansvarsforsikringen har for det andre aktualitet ut fra et ansvarsbegrensnings- og risikooverføringsperspektiv. For å belyse dette, er det nødvendig å se nærmere på de rettslige utgangspunktene som gjelder for ansvarsbegrensningen i aksjeselskaper.

Et aksjeselskap defineres som et selskap hvor ingen av deltakerne har personlig ansvar for selskapets forpliktelser, udelt eller for deler som til sammen utgjør aksjeselskapets samlede forpliktelser, jf. asl. § 1-1 annet ledd. De enkelte aksjonærene hefter ikke overfor kreditorene for aksjeselskapets forpliktelser, jf. asl. § 1-2 første ledd. Utenom ansvarsbestemmelsen i asl. § 17-1, inneholder aksjeloven ingen generelle regler om styremedlemmenes ansvar overfor aksjeselskapets kreditorer. Det rettslige utgangspunktet er at aksjeselskapet utgjør en selvstendig økonomisk enhet der kreditorene som utgangspunkt kun kan søke dekning i aksjeselskapets aktiva.

Det erstatningsansvar styremedlemmene kan pålegges etter asl. § 17-1 er individuelt, personlig og ubegrenset.²⁶ Ansvaret utgjør i seg selv et begrenset unntak fra den ansvarsbegrensningen som følger av aksjelovens bestemmelser. Styremedlemmet, som i utgangspunktet ikke hefter overfor aksjeselskapets kreditorer i det hele tatt, kan som nevnt foran potensielt bli ilagt et svært byrdefullt økonomisk ansvar.

²³ Ole Kvelstad, «Styrets ansvar – personlig og ubegrenset», Magnus Legal bloggen, 22. november 2019, <https://blogg.magnuslegal.no/styrets-ansvar-personlig-og-ubegrenset> (Lest 30.03.2021).

²⁴ Perland (2013) s. 22.

²⁵ Tore Bråthen, *Selskapsrett*, 6. utgave Oslo 2019 s. 224.

²⁶ At ansvaret er individuelt og personlig innebærer at det i utgangspunktet ikke er aktuelt med noe kollektivt ansvar for styret som sådan. Ansvar må vurderes konkret og individuelt for det enkelte styremedlem, se nærmere i Normann Aarum (1994) s. 236. At ansvaret er ubegrenset innebærer at det ikke finnes generelle begrensninger med hensyn til størrelsen på det økonomiske ansvaret.

Denne økonomiske risikoen kan styremedlemmet overføre til et forsikringsselskap. Ved risikooverføringen vil styremedlemmets mulige økonomiske ansvar reduseres eller fjernes helt. Det er derfor av stor interesse å klargjøre hvilke forutsetninger som må være til stede for at forsikringsselskapet overtar styremedlemmets erstatningsansvar.

1.3 Avgrensninger

1.3.1 Erstatningsansvar i ulike organisasjonsformer

Hvilket ansvar en eier/deltaker kan få, er et sentralt selskapsrettslig spørsmål blant annet for den som skal velge eierform.²⁷ Der virksomheten ikke kan oppfylle sine økonomiske forpliktelser, har eierformen stor betydning for om kreditorene kan gå på deltakerne for det utestående. Reglene om ansvarsbegrensningen i eierformene knytter seg til aksjonærene og ikke til styremedlemmene.²⁸ På grunn av dette vil det ikke bli gjort nærmere rede for disse ansvarsbegrensningene.

Erstatningsansvar for styremedlemmer er fastsatt både i aksjeloven, allmennaksjeloven og selskapsloven.²⁹ Formuleringene i asal./asl. § 17-1 og sel. § 2-43 har mange fellestrekk, men skiller seg på et kritisk område. Asal./asl. § 17-1 krever at styremedlemmet har voldt skaden «i den nevnte egenskap». Et tilsvarende vilkår for erstatningsansvar finnes ikke i sel. § 2-43. Farefeltsbeskrivelsen i forsikringsavtalene forutsetter at skaden er voldt «i den nevnte egenskap».³⁰ På grunn av denne farefeltsbeskrivelsen samsvarer ikke erstatningsansvaret som styremedlemmene kan pådra seg etter selskapsloven, med ansvaret som forsikringsselskapene dekker. Videre fastsetter enkelte av forsikringsavtalene at de kun gjelder for aksjeselskaper.³¹ Konsekvensen er i begge tilfeller at erstatningsansvar som pådras av styremedlemmene i ansvarlige selskaper, ikke omfattes av styreansvarsforsikringens dekningsfelt. Det avgrenses derfor mot forsikring for styreansvaret i ansvarlige selskaper.

²⁷ Bråthen (2019) s. 26 – 321

²⁸ Se sel. § 1-2 første ledd bokstav b og e som omtaler ansvaret som «deltakerne» har for selskapets forpliktelser. Samt asal./asl. § 1-1 om at «deltakerne» ikke har personlig ansvar for selskapets forpliktelser og § 1-2 første ledd om at «aksjeeierne» ikke hefter overfor kreditorene for selskapets forpliktelser.

²⁹ Lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper (asal.); Lov 21. juni 1985 nr. 83 om ansvarlige selskaper og kommandittselskaper (selskapsloven eller sel.).

³⁰ Se nærmere om dette vilkåret i punkt 6.3 nedenfor.

³¹ Trygs vilkår punkt 1.1, forutsetningsvis i AIGs vilkår punkt 1.1, jf. Punkt 1.2. Gjensidiges vilkår sier ikke noe om organisasjonsform.

En ytterligere begrunnelse for avgrensning mot styremedlemmene i ansvarlige selskaper er at disse selskapene, i motsetning til aksjeselskap og allmennaksjeselskap, ikke plikter å ha et styre, jf sel. § 2-13 første ledd og § 3-10.³² Styreansvaret er derfor mindre aktuelt for styremedlemmene i virksomheter som er omfattet av selskapsloven.

Erstatningsansvaret i allmennaksjeselskap er ikke tema for oppgaven, men dette ansvaret vil bli berørt da reguleringen av organisasjonsformene AS og ASA har store likhetstrekk.

Ordlyden i asl./asal. § 17-1 er identiske. Praksis som direkte gjelder tolkningen av asal. § 17-1, vil derfor være relevant ved tolkningen av aksjelovens regel.

1.3.2 Øvrige restitusjonsbestemmelser og sanksjoner

Aksjeloven § 17-1 er ikke det eneste rettslige grunnlaget for å pålegge økonomisk ansvar for styremedlemmene. Økonomisk ansvar kan også ilegges etter aksjelovens spesielle restitusjonsbestemmelser.³³ Mange av disse restitusjonsbestemmelsene er ikke regler om vanlig erstatningsansvar, men pålegger ansvar for aksjeselskapets krav på tilbakeføring av midler som er blitt ulovlig utdelt, garantistansvar, ansvar for innmeldte og bekreftede aksjeinnskudd m.m. De spesielle restitusjonsbestemmelsene i aksjeloven angir mer spesifikke typetilfeller der styret blir økonomisk ansvarlig.

Utbetaling under styreansvarsforsikringene forutsetter at styremedlemmet har utført en uaktsom skadevoldende handling eller unnlattelse i egenskap av styrevet.³⁴ Flere av aksjelovens spesielle restitusjonsbestemmelser forutsetter ikke skyld hos det enkelte styremedlemmet. På grunn av dette vil ansvar etter de spesielle restitusjonsreglene i aksjeloven falle utenfor forsikringens farefelt. Også organansvaret for aksjeselskapets ansatte og selskapsrepresentanters culpøse skadevoldende handlinger og unnlattelser i og utenfor kontrakt faller utenfor forsikringens farefelt og vil ikke bli behandlet i det følgende.

Erstatningsansvar er en sanksjon for styremedlemmenes forsettlige eller uaktsomme skadevoldende handlinger. Straff er også en aktuell sanksjon. Styremedlemmer og daglig leder som forsettlig eller uaktsomt overtrer bestemmelser gitt i eller i medhold av aksjeloven,

³² Motsetningsvis se asal./asl. § 6-1 første ledd.

³³ Eksempelvis i § 2-19 første ledd om ansvar for melding om innbetalt aksjekapital, § 2-20 annet ledd om personlig ansvar for den som opptre på vegne av et uregistrert selskap, § 3-7 annet ledd om personlig ansvar for medvirkning til ulovlig utbetaling til aksjeeier, samt § 3-8 tredje ledd ved ikke bindende avtaler, § 8-11 annet ledd om ansvar ved ulovlig kreditt og sikkerhetsstillelse og til sist § 16-12 om ansvar i forhold til forbigått kreditor ved oppløsning.

³⁴ Se nærmere om forsikringens farefelt i kapittel 8 nedenfor.

kan etter asl. § 19-1 straffes med bøter eller under skjerpene forhold med fengsel inntil ett år. Aksjeselskapets ledelse er naturligvis også underlagt det alminnelige straffeansvaret som følger av straffeloven.³⁵

Avhandlingen retter seg mot styreansvarsforsikring, altså forsikringen av det økonomiske ansvaret som oppstår for påført skade eller økonomisk tap etter erstatningsrettslige regler. Det strafferettslige aspektet ved styremedlemmenes ansvar vil derfor kun bli behandlet i den grad det er berørt i relevant rettspraksis.

1.3.3 Øvrige organer i aksjeselskapet

Aksjeselskapsstrukturen i Norge er i prinsippet bygget opp omkring tre nivåer for styring: Aksjonærene gjennom generalforsamlingen, styret og daglig leder.³⁶ Både daglig leder, styremedlem, medlem av bedriftsforsamlingen, gransker og aksjeeier kan holdes erstatningsansvarlig for skade som de har voldt i den nevnte egenskap, jf. asl. § 17-1.

I avhandlingen er det kun forsikringsdekningen for styremedlemmene som behandles. Av hensyn til oppgavens omfang avgrenses det mot forsikringsdekningen som gjelder for de øvrige organenes/individens erstatningsansvar, selv om disse også er angitt som sikret i de enkelte forsikringsvilkårene.

Bakgrunnen for at styremedlemmenes forsikring behandles, er at deres ansvar er mer aktuelt. Aksjonærene kan potensielt måtte hefte med aksjeinnskuddet, jf. asl. § 1-2 annet ledd. Styremedlemmene har ikke nødvendigvis aksjer i aksjeselskapet. Aksjelovens system bygger derfor ikke på at styremedlemmene skal hefte på den samme måten som aksjonærene. Videre forutsetter asl. § 17-1 at erstatningsansvaret kan rekke lenger enn den potensielle heftelsen ved aksjeinnskuddet. På grunn av dette, er det erstatningsansvaret som aksjeloven legger opp til, som utgjør styremedlemmets største økonomiske risiko.

2 Veien videre

Avhandlingen er delt inn i tre hoveddeler. Del I inneholder en introduksjon til emnet. Formålet med denne delen av avhandlingen er å plassere emnet juridisk og praktisk. Den juridiske plasseringen skjer ved en gjennomgang av de rettslige utgangspunktene som er av

³⁵ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven eller strl.).

³⁶ Bråthen (2019) s. 160.

betydning for den videre fremstillingen. Den praktiske plasseringen søker først og fremst å peke på berørte parter og subjekter.

Styreansvarsforsikringen som juridisk fenomen, berører flere ulike rettsområder. Når det gjelder forsikring av erstatningsansvar, er det særlig erstatnings- og forsikringsretten som står i fokus. Kapittel 3 redegjør for avhandlingens rettskildegrunnlag og metode. I kapittel 4 vil jeg kort peke på forsikringsrettslige utgangspunkter og kategoriseringer.

Forsikringen av styremedlemmenes erstatningsansvar kan berøre et vidt spekter av fysiske og juridiske personer. Både forsikringsselskapet, forsikringstakeren, sikrede og skadelidte kan utlede rettigheter og plikter av forsikringsavtalen. Disse identifiseres i kapittel 5.

I kapittel 6 vil jeg gjennomgå vilkårene for styremedlemmenes personlige erstatningsansvar. Konstatning av erstatningsansvar er en grunnleggende forutsetning for at forsikringsdekningen skal gjøre seg gjeldende. Det er derfor hensiktsmessig å redegjøre for disse vilkårene før innholdet i forsikringsdekningen gjennomgås. For å begrense avhandlingens omfang, vil jeg ikke behandle generelle erstatningsrettslige problemstillinger, men kun de erstatningsrettslige spørsmålene som har sammenheng med styremedlemmenes erstatningsansvar etter asl. § 17-1.

Avhandlingens del II inneholder en redegjørelse og vurdering av hovedtrekkene i styreansvarsforsikringsvilkårene til AIG, Tryg og Gjensidige. Inndelingen av del II tar utgangspunkt i de fire elementene i forsikringsavtalens dekningsfelt: Farefelt (kapittel 8), tapsfelt (kapittel 9), forsikringstilfellet (kapittel 11) og årsakssammenheng (kapittel 12).³⁷ Disse feltene glir til en viss grad over i hverandre, og det er ikke mulig å holde behandlingen av dem helt atskilt. Beskrivelsen av forsikringens farefelt og forsikringstilfellet vil eksempelvis være nært knyttet til de rettslige utgangspunktene for styremedlemmenes erstatningsansvar. For å skape tilstrekkelig sammenheng i de enkelte kapitlene og delkapitlene, er noe dobbeltbehandling nødvendig.

³⁷ Bull (2008) s. 205 – 206.

Styreansvarsforsikringens virkeområde i tid og sted, hører i utgangspunktet inn under forsikringens tapsfelt. Jeg har likevel funnet det hensiktsmessig å vurdere dette separat i kapittel 10.

Kapittel 13 behandler spørsmål knyttet til dobbeltforsikring. I utgangspunktet er ikke dette et «hovedtrekk» i styreansvarsforsikringen. Håndteringen av de doble forsikringstilfellene er regulert i FAL. Jeg har likevel funnet at problemstillingene tilknyttet dobbeltforsikring burde behandles i avhandlingen for å gi et dekkende bilde av styremedlemmenes forsikringsdekning.

Del III inneholder noen avsluttende vurderinger om konsekvenser av styreansvarsforsikringen og dens viktighet i fremtiden.

3 Metode og rettskildegrunnlag

Avhandlingen er i hovedsak en rettsdogmatisk fremstilling, der enkelte rettspolitiske betraktninger vil gjøre innslag. Med «rettsdogmatikk» menes fremstillinger av gjeldende rett, herunder utredninger om innholdet av gjeldende rettsregler.³⁸

Avhandlingen skal klarlegge det objektive dekningsfeltet i styreansvarsforsikringene. Det nærmere innholdet i dekningsfeltet reguleres ikke av lovgivningen, men av de enkelte forsikringsavtalene. På grunn av dette utgjør forsikringsavtalene, mer spesifikt forsikringsvilkårene, sentrale kilder for arbeidet. De enkelte forsikringsavtalene inngås mellom den sikrede og forsikringsselskapet.³⁹ Det er denne avtalen som danner grunnlaget for forsikringsselskapets ansvar. Oppgavens tematikk er derfor nært tilknyttet forsikringsavtalene. Forsikringsvilkårene må igjen sees i sammenheng med de preseptoriske reglene som følger av lovverket og alminnelige rettsoppfatninger.

På samme måte som ved alminnelig juridisk metode må det foretas en tolkning av avtaleteksten. Avtaletolkning tar sikte på å identifisere meningsinnholdet i kontrakten som partene har inngått og er rettslig forpliktet til å oppfylle.⁴⁰ Det primære formålet ved avtaletolkning er å finne ut hva partene har ment.⁴¹ En søker å fastslå hvilke rettsvirkninger avtalen gir mellom partene ved oppfyllelse eller mislighold.

³⁸ Jens Edvin A. Skoghøy, *Rett og rettsanvendelse*, Oslo 2018 s. 25.

³⁹ Se definisjon av partene i punkt 5.2 nedenfor.

⁴⁰ Johan Giertsen, *Avtaler*, 3. utgave Oslo 2014 s. 113.

⁴¹ Rt. 1993 s. 564 (s. 569).

I forarbeidene til forsikringsavtaleloven ble det presisert at forbrukere har et «omfattende behov for fullstendig og riktig informasjon [...]».⁴² En del av formålet med revisjonen av forsikringsavtaleloven var å tydeliggjøre forsikringsselskapenes informasjonsplikt. Disse reglene er nå fastsatt i FAL kapittel 2. Forsikringsselskapet er i FAL § 2-1 pålagt en generell informasjonsplikt overfor forsikringstakeren i forbindelse med tegningen av forsikring, samt en spesiell informasjonsplikt i tilfeller hvor forsikring allerede er tegnet, jf. FAL § 2-2.

I nær tilknytning til forsikringsselskapenes informasjonsplikt kommer kravet om at forsikringsvilkårene må være klart utformet slik at innholdet i dem blir lett tilgjengelig for kunden.⁴³ Vilråene skal gi en klar avgrensning av den risikoen som forsikringsselskapet overtar.

Lovgivningen er i stor grad bygget på hensynet til forbrukeren. At dette må hensyntas ved tolkningen av forsikringsavtalene er også lagt til grunn i rettspraksis. I Rt. 1997 s. 1807 ble det på side 1813 lagt til grunn at det må tas utgangspunkt i forsikringsavtalens objektive innhold ut fra en naturlig språklig forståelse. Den interne oppfatning og praksis i forsikringsselskapet og sikredes subjektive forventninger, har begrenset vekt. Det ble videre presisert at ukklarheten i tvilstilfeller normalt må gå ut over forsikringsselskapet. Ved eventuell motstrid vil særskilt avtalte vilkår gå foran selskapets alminnelige vilkår. Disse utgangspunktene er lagt til grunn av Høyesterett senest i HR-2020-1262-A avsnitt 28 og legges derfor til grunn som gjeldende rett.

De ovennevnte tolkningsprinsippene harmonerer godt med det som ellers gjelder for tolkning av avtaler på formuerettens område. En objektiv fortolkning skaper forutsigbarhet og forutberegnelighet for partene.⁴⁴ Det er verdt å presisere at forsikringsselskapet er den sterke parten i kontraktsforholdet med forsikringstakeren og sikrede. Det er derfor rimelig at ukklarhet kommer forsikringstaker og sikrede til gode. Disse prinsippene vil bli lagt til grunn ved tolkningen av forsikringsvilkårene i avhandlingen.

Hvorvidt en avtale utgjør en rettskilde har vært gjenstand for betydelig diskusjon i teorien.⁴⁵ Helgesen og Eckhoff tar til orde for at avtaler kun har rettsvirkninger partene imellom, og at

⁴² NOU 1987: 24 s. 24.

⁴³ NOU 1987: 24 s. 25.

⁴⁴ Rt. 2002 s. 1155 (s. 1159).

⁴⁵ Se Skoghøy (2018) s. 40 – 41 med videre henvisning til Eckhoffs rettskildelære der betydningen av avtaler som rettskilder «i liten grad» ble trukket frem, samt Nygaard som fremhevet at avtaler skaper «eit autorisert kontraktsfestet rettstilhøve mellom partane».

de dermed ikke løser generelle rettslige problemstillinger.⁴⁶ På den andre siden legger Skoghøy til grunn at avtalen «utgjør den prinsipale rettskilden» innenfor rammen av partenes avtalekompetanse.⁴⁷ Diskusjoner om avtaler kan anses som en rettskilde ligger utenfor denne masteroppgaven.

Uavhengig av om en avtale kan anses som en rettskildefaktor, utgjør forsikringsvilkårene de mest sentrale kildene for klarleggingen av hvilken sikkerhet tegningen av styreansvarsforsikring gir. Forsikringsavtalen er rettslig bindende mellom partene som har inngått den. Det er dermed denne kilden som er utgangspunktet for rettsforholdet mellom forsikringsselskapet og forsikringstakeren.

Forsikringsavtaleloven regulerer forholdet mellom forsikringstakerne og forsikringsselskapene. Loven inneholder blant annet bestemmelser om alminnelige forutsetninger for forsikringsselskapets ansvar, informasjonsplikt, erstatningsoppgjør, tredjepersoners rett etter forsikringsavtalen m.m. Forarbeidene utgjør viktige autorative kilder ved tolkningen av loven.⁴⁸ Forsikringsavtaleloven er i utgangspunktet preseptorisk i favør av den som utleder rett fra forsikringsavtalen, jf. FAL § 1-3 første ledd. Utgangspunktet er dermed at loven gjør et unntak fra den alminnelige avtalefriheten.

FAL kan på nærmere betingelser fravikes, jf. § 1-3 annet ledd bokstavene a til e. For styreansvarsforsikringens vedkommende er det unntaket i FAL § 1-3 annet ledd bokstav a som er mest aktuelt. Grunnvilkåret er at det er tale om «forsikring i tilknytning til næringsvirksomhet». Hvorvidt dette er tilfellet ved styreansvarsforsikring, har vært noe omdiskutert i teorien.⁴⁹ Spørsmålet vurderes nærmere i punkt 4.2 nedenfor.

Det foreligger ikke mye høyesterettspraksis tilknyttet forsikringsavtaleloven generelt, og enda mindre tilknyttet styreansvarsforsikringer. Dette er blant annet et resultat av at forsikringsinstituttet har egne tvisteløsningsmekanismer i Finansklagenemnda (heretter FinKN). Den naturlige konsekvensen av dette er at færre saker blir behandlet i de alminnelige

⁴⁶ Jan E. Helgesen og Torstein Eckhoff, *Rettskildelære*, 5. utgave Oslo 2001 s. 25.

⁴⁷ Skoghøy (2018) s. 94.

⁴⁸ Lovens sentrale forarbeider er NOU 1987: 24 Lov om avtaler om skadeforsikring og Ot.prp. nr. 49 (1988-1989) Om lov om forsikringsavtaler m.m.

⁴⁹ Se Normann Aarum (1994) s. 100 som konkluderer med at FAL kan fravikes ved styreansvarsforsikring såfremt vilkårene i bokstav a er oppfylt og Claus Brynildsen, Børre Lid og Truls Nygård, *Forsikringsavtaleloven med kommentarer*, 3. utgave Oslo 2014 s. 35 –36, som mener at løsningen er usikker.

domstolene. På forsikringsrettens område støter en derfor i større grad på nemndspraksis enn domstolpraksis.

FinKNs hovedoppgave er å løse tvister mellom finansselskap og deres kunder. Nemnda utgjør en uavhengig tvisteløser, men den har ikke myndighet til å treffe avgjørelser med bindende virkning for partene. Vurderingene og avgjørelsene er kun rådgivende.

Rettspraksis viser at nemndas avgjørelser oppfattes som en relevant rettskildefaktor.

Rettskildebildet er imidlertid ikke helt entydig: En finner eksempler på at domstolene legger til dels betydelig vekt på FinKNs praksis, men også tilfeller der domstolene – og da særlig Høyesterett – uttrykkelig eller stilltiende ser bort fra løsningene i nemndspraksis.

I en dom fra Bergen byrett, RG. 1991 s. 337, ble det lagt stor vekt på nemndas uttalelser. Bakgrunnen for dette var at «[...] uttalelsene viser en helt fast praksis fra et sentralt organ som behandler forsikringstvister».

I Rt. 2000 s. 70 tok Høyesterett ikke stilling til FinKNs uttalelser, men så stilltiende bort fra disse. Retten kom til en helt annen konklusjon på sakens problemstilling enn den det var holdepunkter for i nemndas praksis.

Et eksempel på at Høyesterett helt uttrykkelig ser bort fra nemndspraksisen finnes i Rt. 1993 s. 1482. På side 1487 ble det uttalt at nemndas uttalelser «kan neppe antas å ha etablert noen fast assurandørpraksis angående det foreliggende spørsmål, og de har en begrenset betydning for Høyesteretts avgjørelse av denne sak».

Samlet sett konkluderes det med at nemndas avgjørelser er en relevant faktor og kan tillegges vekt. Hvor mye vekt avgjørelsene gis, må avgjøres konkret blant annet ut fra hvor fast praksis nemndas uttalelser gir uttrykk for. I mangel på rettspraksis som belyser spørsmålet, vil praksis fra nemnda kunne tillegges mer vekt.

Aksjeloven inneholder regler om stiftelsen og organiseringen av aksjeselskap, overdragelse av aksjer, styremedlemmenes plikter og erstatningsansvar m.m. Utenom bestemmelsene om erstatningsansvar og styremedlemmenes plikter og ansvarsområder, er aksjeloven ikke av særskilt interesse for avhandlingens tema. Aksjeloven 1997 bygger i stor grad på den eldre aksjeloven fra 1976. Aksjeloven fra 1976 avløste aksjeloven av 1957. Loven fra 1957 ga ikke

anledning til noe omfattende rettspraksis. Rettspraksis og litteratur tilknyttet aksjeloven av 1976 er mer rikholdig, og er dermed av relevans for avhandlingen.⁵⁰

Aksjeloven § 17-1 er en lovfestet presisering av den alminnelige culpanormen. På grunn av dette kommer også erstatningsrettslige regler inn i vurderingen av om ansvar foreligger.⁵¹

Skadeserstatningsloven regulerer erstatning for skade på person, ting og formue. Loven inneholder regler om enkelte ansvarsgrunnlag, utmåling av erstatning for skade på person, ting- og annen formuesskade, samt alminnelige bestemmelser om medvirkning, lemping mm. Erstatningsretten er i stor grad utviklet og presisert i rettspraksis. Avgjørelser fra domstolene tilknyttet erstatningsretten kommer dermed inn for å klarlegge grunnvilkårene for erstatning.⁵²

4 Forsikringsrettslige utgangspunkter

4.1 Innledning

En forsikring kan defineres som en risikooverføring mot vederlag for at bestemte begivenheter skal inntreffe.⁵³ Aksjeselskapet eller det enkelte styremedlem kan forsikre seg mot risikoen for å komme i erstatningsansvar der styremedlemmet uaktsomt volder skade.

Forsikringsselskapene overtar risikoen fordi de har forsikring som kommersiell virksomhet – de tjener penger på forsikringstjenestene. Gevinsten oppstår på grunn av en *risikoutjevning* ved å overta tilsvarende risikoer fra en rekke forsikringstakere. Det er sannsynlig at et visst antall av de risiki som forsikringsselskapet har påtatt seg vil materialisere seg i løpet av forsikringsperioden. Forsikringstakeren betaler en mindre premie som sammen med andres tilsvarende premier blir til et fond som benyttes til å betale erstatninger til de sikrede. De innbetalte forsikringspremiene fra forsikringstakerne vil for de fleste praktiske tilfeller overskride de forsikringssummene som forsikringsselskapet utbetaler.

Forutsetningen for at forsikringsselskapet overtar og bærer risikoen er at forsikringstakeren yter et vederlag – en forsikringspremie. Størrelsen på premien vil normalt kunne beregnes ut fra statistiske modeller. Premien skal først og fremst dekke utgiftene som oppstår ved erstatninger til de forsikringstakerne som rammes av en risikobegivenhet som omfattes av

⁵⁰ Magnus Aarbakke m.fl. *Aksjeloven og allmennskasjeloven Lovkommentar*, 4. utgave Oslo 2017 s. 20.

⁵¹ Normann Aarum (1994) s. 72, samt Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 179.

⁵² Viggo Hagstørn og Are Stenvik, *Erstatningsrett*, 2. utgave, 2019 s. 30 – 31.

⁵³ Brynildsen m.fl (2014) s. 18.

deres forsikring. Den dekker i tillegg forsikringsselskapets administrative utgifter og eventuelt fortjenesten til virksomheten.⁵⁴

Det finnes flere ulike kategorier av forsikringer. Den prinsipielt viktigste inndelingen er skillet mellom skade- og personforsikring. Denne inndelingen fremgår direkte av FAL, som inneholder atskilte deler for de to forsikringsgruppene. Skadeforsikringsforholdene reguleres i lovens del A, mens personforsikring reguleres i del B. Lovens del C inneholder alminnelige bestemmelser om behandling av tvister i klageorgan, beregning av frister, samt bruk av elektronisk kommunikasjon.

FAL § 1-1 annet ledd definerer skadeforsikring dels positivt ved ordlyden «Med skadeforsikring menes forsikring mot skade på eller tap av ting, rettigheter eller andre fordeler, forsikring mot erstatningsansvar eller kostnader». Definisjonen er dessuten negativ, ved at skadeforsikring også er all «annen forsikring som ikke er personforsikring». Det sentrale med definisjonen er at skadeforsikring må avgrenses mot personforsikring.⁵⁵

Det finnes flere undergrupper av skadeforsikring. Bull deler de ulike formene for skadeforsikring inn i fire hovedkategorier: Tingsskadeforsikring, driftsinteresseforsikring, kredittforsikring og ansvarsforsikring.⁵⁶ Der utmålingen av erstatningen skjer etter erstatningsrettslige prinsipper, er det prinsipielle utgangspunktet at det foreligger en ansvarsforsikring.⁵⁷ Ansvarsforsikringen beskytter sikrede mot den økonomiske risikoen som ligger i et mulig erstatningsansvar overfor andre.

Forsikring for styremedlemmers erstatningsansvar er omfattet av skadeforsikringsbegrepet i FAL § 1-1 annet ledd, og utgjør en ansvarsforsikring. Dette innebærer at FAL del A kommer til anvendelse, jf. FAL § 1-1 første ledd.

Formålet med styreansvarsforsikring er at styremedlemmene skal kunne sikre seg økonomisk mot erstatningskrav som følge av deres uaktsomme skadeforvoldelse. Ved tegningen av en styreansvarsforsikring søker styremedlemmet å bli fritatt for den økonomiske belastningen det vil være å restituere skadelidtes tap.

⁵⁴ Bull (2008) s. 24

⁵⁵ NOU 1987: 24 s. 43.

⁵⁶ Bull (2008) s. 28 – 29.

⁵⁷ NOU 1987: 24 s. 43.

Hvorvidt forsikringsselskapene kan avtale seg bort fra lovens løsninger, kan potensielt ha stor praktisk og økonomisk betydning for forsikringstakeren, sikrede og skadelidte.

4.2 Forsikringsavtaleloven

Avtaleforholdene som inngås av forsikringsselskapet, reguleres av FAL. Lovens bestemmelser om skadeforsikring kan som utgangspunkt ikke fravikes til skade for «den som utleder rett» mot forsikringsselskapet, jf. FAL § 1-3 første ledd.

Uttrykket «den som utleder rett mot selskapet av forsikringsavtalen» er ikke nærmere presisert i lovens forarbeider. Ordlyden må forstås slik at det dekker enhver som er gitt rettigheter mot forsikringsselskapet i eller i medhold av forsikringsavtalen, sett i sammenheng med forsikringsavtalen eller loven selv.⁵⁸ Ved skadeforsikring vil dette i første rekke være forsikringstakeren eller sikrede. Men også skadelidte tredjemenn kan utlede rett fra forsikringsavtalen og omfattes av ordlyden i FAL § 1-3 første ledd.⁵⁹

Fordi preseptiviteten kun gjelder i favør av den som «utleder rett mot selskapet», er forsikringsselskapet ikke selv beskyttet av lovens bestemmelser. FAL er således ikke til hinder for at det inngås avtaler som er mindre gunstige for forsikringsselskapet enn det som fremgår av loven.

Det gjelder både særskilte og generelle unntak fra lovens preseptivitet. At det kan gjøres særskilte unntak fra forsikringsavtaleloven fremgår av formuleringen «Når ikke annet er sagt» i FAL § 1-3 første ledd. Flere av lovens enkeltbestemmelser åpner for at avvikende løsninger kan benyttes. Unntakene er stort sett formulert slik at det «kan avtales» andre løsninger eller at regelen «ved avtale» kan fravikes.⁶⁰ Formuleringer som «ikke annet framgår av vilkårene» og «uttrykkelig avtalt», benyttes også.⁶¹ Realiteten er imidlertid den samme uavhengig av ordlyden. Det er tilstrekkelig at forsikringsselskapet i forsikringsvilkårene eller i avtalen for øvrig har inntatt bestemmelser som på en klar og utvetydig måte gir uttrykk for at det skal gjelde noe annet enn det som fremgår av vedkommende lovbestemmelse. Det kreves ikke noe aktivt «samarbeid» mellom forsikringstakeren og forsikringsselskapet.⁶²

⁵⁸ Bull (2008) s. 40.

⁵⁹ FAL § 7-6 første ledd gir skadelidte rett til å kreve erstatning direkte fra forsikringsselskapet. Bestemmelsen er nærmere omtalt i punkt 5.3.3 nedenfor.

⁶⁰ Eksempelvis FAL § 4-11 tredje ledd, § 7-1 fjerde ledd og § 7-3 tredje ledd.

⁶¹ FAL § 6-1 tredje ledd og § 3-2 annet ledd.

⁶² Bull (2008) s. 40.

FAL § 1-3 annet ledd innebærer en generell adgang til å fravike lovens bestemmelser ved skadeforsikring. Fravikelsesadgangen er knyttet til bestemte bransjer og/eller forsikringsobjekter som er oppregnet i lovens bokstav a til e. Felles for disse unntakene er at de knytter seg til bransjer og/eller objekter som gjennomgående er forbundet med store og sterke forsikringstakere i næringsvirksomhet.⁶³

Grunnvilkåret for fravikelse er at det er snakk om forsikring «i tilknytning til næringsvirksomhet».⁶⁴ Den forbrukerorienterte forsikringen vil altså ikke være omfattet av unntaket, selv om vilkårene i bokstav a til e er oppfylt. Ordlyden «næringsvirksomhet» benyttes i lovgivningen på flere ulike områder. Det finnes ingen entydig definisjon av begrepet. Hvorvidt det forelå en «forsikring i tilknytning til næringsvirksomhet» ble vurdert av Høyesterett i Rt. 2008 s. 1237. Det ble her poengtert at «næringsvirksomhet» innenfor skatteretten hadde betydning både ved beregning av skattbar inntekt og for andre spørsmål.⁶⁵ Forsikringstakeren i saken ble ikke liknet som næringsdrivende. Høyesterett fant likevel at dette ikke var avgjørende ved bedømmelsen av om forsikringen hadde skjedd i tilknytning til næringsvirksomhet, slik begrepet er anvendt i FAL § 1-3, jf. avsnitt 49.

Begrunnelsen for dette var at formålet med FAL § 1-3 er et helt annet enn å trekke grensene for skatteplikt. Høyesterett pekte i samme avsnitt på at «[...] lovens grenser for avtalefrihet blant annet bør bero på om forsikringstakeren selv normalt må antas å være i stand til å vurdere konsekvensene av å avtale en forsikringsdekning som stiller ham svakere enn det som følger av loven». Det ble lagt vekt på at forsikringstakeren i en årrekke hadde vært eier av et større antall småfly, jf. avsnitt 49. Disse hadde samlet sett stor verdi, og virksomheten rundt flyene hadde gitt ham muligheten til å bygge opp en betydelig egenkapital. Det var da uten betydning at forsikringstakeren ikke hadde drevet noen virksomhet som hadde skaffet ham nevneverdig egenkapital.

«Næringsvirksomhet» må forstås slik at det omfatter etablering, utvikling og drift av en virksomhet, der ressursene benyttes for å frembringe et økonomisk resultat.⁶⁶ At det drives

⁶³ Bull (2008) s. 41.

⁶⁴ FAL § 1-3 annet ledd.

⁶⁵ Rt. 2008 s. 1237 (avsnitt 48).

⁶⁶ Jusleksikon.no, «Næringsvirksomhet», 5. februar 2012, <https://jusleksikon.no/wiki/N%C3%A6ringsvirksomhet#:~:text=N%C3%A6ringsvirksomhet%20er%20etablering%2C%20utvikling%20og,%C3%A5%20frembringe%20et%20%C3%B8konomisk%20resultat.&text=Lokale%20faktorer%20kan%20ha%20stor%20betydning%20for%20en%20virksomhet>. (Lest 18.05.21)

næringsvirksomhet er ikke en nødvendig forutsetning for etablering og drift av et aksjeselskap. Det kan således tenkes tilfeller der et aksjeselskap eksisterer uten at det samtidig drives næringsvirksomhet. Hvorvidt dette vilkåret er oppfylt må derfor vurderes konkret. Det må imidlertid legges til grunn som utgangspunkt at aksjeselskaper driver næringsvirksomhet.

For det andre må fravikelsen være avtalt. Dette vilkåret fremgår ikke direkte av FAL § 1-3 annet ledd. Det ligger imidlertid i lovens system at FAL gjelder, med mindre annet er særskilt lagt til grunn partene imellom. Det stilles ikke formkrav til fravikelsen. Den kan således skje både direkte – ved en uttrykkelig formulering – eller indirekte – ved at en bestemmelse i forsikringsvilkårene står i motstrid til en regel i forsikringsavtaleloven.⁶⁷

Til sist må et av de alternative vilkårene ramset opp i bokstavene a til e være oppfylt. Ved styreansvarsforsikring er det særlig unntaket i bokstav a som er aktuelt. Det er imidlertid ikke utenkelig at unntaket kan komme til anvendelse etter bokstav d dersom virksomheten styremedlemmet er styremedlem i, hovedsakelig foregår i utlandet.

Unntaket i bokstav a knytter seg til forsikring for særlig store forsikringstagere. Det vil derfor kun være aktuelt dersom aksjeselskapet tegner forsikringen. Unntaket vil ikke komme til anvendelse dersom et enkelt styremedlem tegner styreansvarsforsikring alene.

Fravikelse kan skje der «forsikringen gjelder foretak som ved avtaleinngåelsen eller senere fornyelse» oppfyller minst to av tre tilleggsvilkår. Vilråene er at foretaket (1) «har mer enn 250 ansatte, (2) «har en salgsinntekt på minst 100 millioner kroner ifølge siste årsregnskap» eller (3) «har eiendeler ifølge siste balanse på minst 50 millioner kroner». Hvorvidt tilleggsvilkårene i bokstav a er oppfylt, kan naturligvis ikke besvares generelt for alle aksjeselskaper. På samme måte som næringsvilkåret, må dette vurderes konkret i det enkelte tilfellet.

Ved styreansvarsforsikring, er det fra et generelt ståsted vilkåret om at forsikringen må være «i tilknytning til næringsvirksomhet» som byr på tvil. Spørsmålet er om forsikringen av styremedlemmets personlige erstatningsansvar skal anses å være «i tilknytning til» næringsvirksomheten som drives i aksjeselskapet.

På den ene siden forutsetter styreansvaret at skaden er voldt «i den nevnte egenskap». Dette taler for at erstatningsansvaret oppstår i tilknytning til næringsvirksomheten i aksjeselskapet.

⁶⁷ Bull (2008) s. 41.

På den andre siden omfatter forsikringen styremedlemmenes personlige erstatningsansvar. Dette kan tale for at forsikringen ikke er «i tilknytning til næringsvirksomhet», men i tilknytning til styremedlemmets personlige økonomi. At den personlige økonomien rammes kan imidlertid ikke være avgjørende, all den tid ansvaret utløses av styrevervet. Argumentet må derfor ha begrenset vekt.

Normann Aarum tar til orde for at «styreansvarsforsikring som gjelder styremedlemmer i selskaper som er angitt i FAL § 1-3 annet ledd, er unntatt fra de preseptoriske reglene i lovens del A, skadeforsikringsdelen». ⁶⁸ Dette begrunnes blant annet med at styrevervet er knyttet til aksjeselskapets virksomhet. Hun drar likevel frem at forsikringen er ment å omfatte styremedlemmenes personlige ansvar, og at dette taler for at forsikringen ikke er «i tilknytning til næringsvirksomhet».

Brynhildsen m.fl. problematiserer også FALs fravikelighet ved styreansvarsforsikring. ⁶⁹ Det fremheves her at ordlyden «tilknytning» åpner for at den interessen som forsikres ikke behøver å være næringsvirksomhet i seg selv. Det poengteres at styrehonoraret normalt ikke er næringsinntekt i skatterettslig forstand, men personinntekt. I samme retning drar det faktum at FAL § 1-3 annet ledd bokstav a krever at «forsikringen gjelder foretak» som ved avtaleinngåelsen eller senere fornyelse oppfyller de angitte kriteriene. Ved styreansvarsforsikring er det styremedlemmene, og ikke foretaket, som er sikret, jf. FAL. § 1-2 bokstav c. I motsatt retning taler det at styrevervet i seg selv er knyttet til aksjeselskapets næringsvirksomhet, og at forsikringstakeren i praksis er aksjeselskapet.

Begrunnelsen for fravikelsesregelen i FAL § 1-3 annet ledd er at forsikringstakeren i disse tilfellene ofte vil være foretak som har en «omfattende organisasjon eller har såpass med økonomiske ressurser at det må kunne foresettes at det enten har eller kan skaffe seg forsikringsmessig ekspertise til å bistå seg i kontrakten med selskapet». ⁷⁰ Departementet fant at de i slike tilfeller ikke vil «være noe særlig behov for vern gjennom preseptorisk lovgivning». ⁷¹

Hensynet som begrunner fravikelsesadgangen i FAL § 1-3 annet ledd, gjør seg ikke gjeldende med styrke ved forsikring av styremedlemmenes erstatningsansvar. Bakgrunnen for dette er

⁶⁸ Normann Aarum (1994) s. 100.

⁶⁹ Brynhildsen m.fl. (2014) s. 35.

⁷⁰ Ot.prp. nr. 49 (1988-1989) s. 32.

⁷¹ Ot.prp. nr. 49 (1988-1989) s. 32.

for det første at det ofte er aksjeselskapet som er forsikringstaker og inngår i avtaleforhandlinger med forsikringsselskapet. På grunn av dette kan ikke den enkelte sikrede i tilstrekkelig grad fremheve sine behov i forsikringsavtalen. Fordi styremedlemmene har status som sikret, har de heller ikke krav på informasjon fra forsikringsselskapet ved tegningen av forsikringsavtalen, se FAL § 2-1 første ledd. Det sikrede styremedlemmet har heller ikke krav på forsikringsbeviset eller vilkårene som fremgår der. På grunn av disse forholdene vil styremedlemmene ha et behov for vern gjennom preseptorisk lovgivning.

Problemstillingen har ikke kommet på spissen i rettspraksis. Tilknytningsvilkåret er heller ikke problematisert i lovens forarbeider. Løsningen må derfor være usikker.⁷² På grunn av den usikkerhet som hersker i dette spørsmålet, og fordi de legislative hensynene som unntaket bygger på ikke gjør seg gjeldende, legges det i det følgende til grunn at forsikringsavtaleloven ikke kan fravikes til skade for den som utleder rett fra forsikringsavtalen ved styreansvarsforsikring.

5 Styreansvarsforsikringsavtalens subjekter

5.1 Innledning

Styreansvarsforsikringen er en forsikring av erstatningsansvar. På grunn av dette oppstår det i teorien to rettsforhold: For det første oppstår det et rent erstatningsrettslig rettsforhold mellom skadelidte og den påståtte skadevolderen. Det vil mellom skadelidte og skadevolder oppstå et pengekrav som har grunnlag i en ansvarsbetingende handling eller unnlatelse fra skadevolders side. For det andre oppstår det et kontraktsrettslig forhold mellom forsikringsselskapet på den ene siden og forsikringstakeren og sikrede på den andre. Skadelidte kan også tre inn i dette sistnevnte rettsforholdet etter nærmere regler.⁷³

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for de ulike subjektene som finnes i begge de ovennevnte rettsforholdene og gi en kort introduksjon til hvilke rettigheter de kan utlede av styreansvarsforsikringsavtalen.

⁷² Brynhildsen m.fl. (2014) s. 36.

⁷³ Se nærmere om skadelidte i punkt 5.3 nedenfor.

5.2 Partskonstellasjonen i FAL

Forsikringsavtaleloven bygger på en tredelt partskonstellasjon. Hvem som er partene i forsikringsforholdet, er definert i FAL § 1-2.

Betegnelsen «selskapet» brukes i FAL om den som ved forsikringsavtalen påtar seg å yte forsikring, jf. § 1-2 bokstav a. Fordi oppgaven knytter seg til forsikringsdekningen til styremedlemmer i aksjeselskaper, vil jeg istedenfor omtale forsikringsyteren som «forsikringsselskapet». Hensikten med den alternative betegnelsen er å unngå forvirring, samt å klargjøre skillet mellom forsikringsselskapet og aksjeselskapet.

På den andre siden i avtaleforholdet står «forsikringstakeren» og «den sikrede».

Forsikringstakeren er den som inngår en individuell eller kollektiv forsikringsavtale med forsikringsselskapet, jf. FAL § 1-2 bokstav b. Forsikringstakeren kan således være både aksjeselskapet - der forsikringen er tegnet for alle styremedlemmene i aksjeselskapet, eller det enkelte styremedlem - hvis dette har tegnet en «individuell» styreansvarsforsikring.⁷⁴

FAL § 1-2 bokstav c annet punktum fastsetter at sikrede under en ansvarsforsikring er «den hvis erstatningsansvar er dekket». Den sikrede er den som er ansvarlig for skaden - normalt skadevolderen - altså det enkelte styremedlemmet.⁷⁵ En forutsetning for styreansvar er at det foreligger subjektiv skyld hos skadevolderen.⁷⁶ Aksjeselskapet er en juridisk person og kan ikke utvise slik skyld. På grunn av dette kan ikke aksjeselskapet oppfylle vilkårene for forsikringsutbetaling. Konsekvensen av dette er at aksjeselskapet som sådan ikke er sikret etter forsikringsavtalen.

Der det enkelte styremedlemmet har tegnet en «individuell» styreansvarsforsikring, vil den sikrede og forsikringstakeren være det samme individ. Har aksjeselskapet tegnet forsikring for alle eller flere av sine styremedlemmer, vil aksjeselskapet være forsikringstaker, og det enkelte styremedlem vil være den sikrede.

Hvem som er sikret, altså hvem som har krav på erstatning eller forsikringssummen når en skade inntreffer, er regulert i de enkelte forsikringsavtalene. At styremedlemmene er sikret under styreansvarsforsikringene fastsettes i samtlige av de tre styreansvarsforsikringene.⁷⁷

⁷⁴ Normann Aarum (1994) s. 99.

⁷⁵ NOU 1987: 24 s. 45, samt Normann Aarum (1994) s. 99.

⁷⁶ Se nærmere om vilkårene for erstatning i punkt 0 nedenfor.

⁷⁷ AIGs forsikringsvilkår punkt 1.1, Tryg punkt 1.1 og Gjensidige punkt «Hvem forsikringen gjelder for (sikrede)» under punkt «Dekkes».

Både AIG, Tryg og Gjensidige fastsetter at også en rekke andre individer er sikret etter styreansvarsforsikringen. Avhandlingen er imidlertid begrenset til å behandle forsikringsdekningen for styremedlemmene. Andre sikrede vil derfor ikke bli omtalt.

5.3 Skadelidte

5.3.1 Innledning

Styreansvarsforsikringen har en refleksvirkning for skadelidte: Selv om det er skadevolderen som er sikret under forsikringen for å beskytte seg mot erstatningsansvar, får også skadelidte fordeler av at forsikringen tegnes.

Disse fordelene er regulert i FAL § 7-6 og behandles i punkt 5.3.3 nedenfor. Før jeg går nærmere inn på disse, er det nødvendig å gjøre rede for de ulike kategoriene av skadelidte og hvilke typer erstatningskrav disse kan reise.

5.3.2 De ulike kategoriene av skadelidte og kravene disse kan reise

Aksjeloven § 17-1 fastsetter at erstatning fra styrets medlemmer kan kreves av «Selskapet, aksjeeier eller andre» som er påført et økonomisk tap.

«Selskapet» må forstås som det aksjeselskap som vedkommende styreverv er knyttet til. I slike tilfeller kan aksjeselskapet selv reise et selskapskrav. Dette er krav om erstatning for tap som er påført aksjeselskapet direkte. Det er imidlertid ikke utelukket at et tap som rammer aksjeselskapet direkte, også kan medføre et avledet tap for aksjeselskapets kreditor fordi hans dekningsinteresse har blitt redusert. Kreditors krav vil i et slikt tilfelle kategoriseres som et selskapskrav.⁷⁸ Denne kategorien av krav omfatter blant annet tilfeller der styremedlemmene ikke har oppfylt sin handle- eller tilsynsplikt, jf. asl. § 3-5 og § 6-13 sml. § 6-12 tredje ledd.

Selskapskrav kan fremmes etter beslutning fra generalforsamlingen i henhold til asl. § 17-3 første ledd, eller av aksjonær som eier minst 10 % av aksjekapitalen i henhold til asl. § 17-4 første ledd.

Hvorvidt enkeltkreditor kan fremme selskapskrav har ikke alltid vært helt klart. Forut for lovendringen i aksjeloven i 1997 var hovedregelen at selskapskreditorens adgang til å fremme selskapskrav var avskåret.⁷⁹ Etter lovendringen i aksjeloven i 1997 ble imidlertid

⁷⁸ LB-2019-81816 (Borgarting).

⁷⁹ Rt. 2010 s. 3 (avsnitt 29), med videre henvisning til Rt. 1993 s. 20.

rettstilstanden en annen.⁸⁰ Også en enkeltkreditor kan fremme selskapskrav. Enkeltkreditoren vil kun ha krav på å få dekket sin forholdsmessige andel av aksjeselskapets tap.⁸¹ Utenom disse tilfellene har enkeltaksjonærer og kreditorer som hovedregel ikke anledning til å fremme erstatningskrav der tapet direkte rammer aksjeselskapet.

Aksjeselskapets konkursbo kan fremme selskapskravet dersom virksomheten går konkurs. Krav som stammer fra konkursboer, utgjør en stor gruppe av styreansvarssaker. Disse er ofte knyttet til disposisjoner foretatt kort tid før konkursåpning, herunder tapping av aksjeselskapets midler eller brudd på oppbudsplikten etter asl. § 3-5 annet ledd. Hvis bobehandlingen er avsluttet og aksjeselskapet er slettet fra Foretaksregisteret, kan tidligere aksjonær og kreditor fremme selskapskrav på vegne av aksjonær- og kreditorfellesskapet. Oppgjøret etter en slik prosess skal fordeles etter reglene for likvidasjon av aksjeselskaper i asl. § 16-12. Dette innebærer at aksjeeierne hefter solidarisk overfor kreditor inntil verdien av det som vedkommende har mottatt som utdeling etter asl. § 16-9. Også styrets medlemmer hefter solidarisk overfor kreditor, og denne heftelsen er ubegrenset dersom det ikke godtgjøres at de har opptrådt med «tilbørlig aktsomhet».

Tapene som oppstår ved selskapskrav, kan bestå i reduserte inntekter, økte utgifter, eiendeler som forringes eller tapes eller at aksjeselskapets gjeld øker.⁸²

«Aksjeeier» er en som eier en eller flere aksjer i et aksjeselskap. Ordlyden «andre» tar for det første sikte på å dekke aksjeselskapets kreditorer, men er ikke begrenset til disse.⁸³ Dette innebærer at en vid krets av fysiske og juridiske personer kan rette erstatningskrav mot styremedlemmene.

Særkrav kan fremmes av kreditorer, aksjonærer og andre tredjepersoner der det foreligger en direkte erstatningsbetingende krenkelse mot dem.⁸⁴ Ved et slikt krav vil kreditor ha lidt et tap som ikke korresponderer med noe tilsvarende tap for aksjeselskapet.⁸⁵ På denne måten skiller særkravene seg fra selskapskravene. De skadevoldende handlingene ved særkrav, kan bestå i at styremedlemmet har gitt uriktige opplysninger om aksjeselskapets økonomi til en aksjeeier for å få vedkommende til å tegne aksjer eller til kreditor for å oppnå kreditt.

⁸⁰ Rt. 2010 s. 3 (avsnitt 29), med videre henvisning til Rt. 2006 s. 765 (avsnitt 24 – 25).

⁸¹ LB-2019-81816 (Borgarting), jf. Rt. 2006 s. 765 (avsnitt 24-25).

⁸² Sæbbø (2002) s. 199 – 200

⁸³ Ot.prp. nr. 55 (2005-2006) s. 167.

⁸⁴ Rt. 1993 s. 20 (s. 26).

⁸⁵ Aarbakke m.fl. (2017) s. 941.

Vurderingen av om erstatningsvilkårene er oppfylt vil i mange tilfeller være ulik ved henholdsvis selskapskrav og særkrav. Det er aksjeselskapet som må ha lidt et tap for selskapskravets vedkommende, mens kreditor eller aksjonæren må ha lidt tapet for at det skal kunne fremmet et særkrav.⁸⁶ Skillet mellom selskapskrav og særkrav har også betydning i tilknytning til ansvarsgrunnlag, årsakssammenheng, ansvarsreduserende- eller utelukkende forhold som lemping, medvirkning og skadelidtes samtykke. Bakgrunnen for dette er at disse omstendighetene må avgjøres i forholdet mellom den påståtte skadevolderen og skadelidte. Skillet har dessuten betydning for reglene som knytter rettsvirkninger til det å inneha posisjon som kreditor.⁸⁷ Disse reglene faller imidlertid utenfor oppgavens tematikk da de ikke er av betydning for styreansvarsforsikringens dekningsomfang.

Aksjeloven § 17-6 fastsetter at aksjeeiere, kreditorer og andre som har lidt tap fordi aksjeselskapet er påført tap, er bundet at aksjeselskapets skadeoppgjør, og at deres krav står tilbake for aksjeselskapets krav. Ordlyden «andre» sikter til tredjepersoner som har lidt et erstatningsmessig tap fordi aksjeeiere og kreditorer har lidt tap.⁸⁸ Regelen samordner aksjeeiernes, kreditorenes og andres krav på erstatning med aksjeselskapets erstatningskrav. Paragraf 17-6 tar for seg situasjoner der både aksjeselskapet og en aksjeeier m.fl. reiser erstatningssøksmål til dekning av det samme tapet på grunn at den samme skadegjørende handlingen.⁸⁹

At krav som fremsettes av aksjeeier m.fl., står tilbake for aksjeselskapets krav, har sammenheng med at der aksjeselskapet har fått full dekning, har skadevolder gjort opp for seg, og aksjeeier m.fl. har ikke lengre noe å kreve.⁹⁰

Den tredje og siste gruppen av krav er direktekrav. Dette er tap som rammer aksjeselskapet direkte, og samtidig indirekte rammer aksjonær eller kreditor. Aksjeselskapets tap kan ramme aksjonæren ved at aksjene blir mindre verdt eller at utbytte ikke kan utdeles. Hvis aksjeselskapet er ute av stand til å betale for seg, vil kreditor naturligvis lide tap. Den skadevoldende handlingen retter seg mot aksjeselskapet og ikke direkte mot kreditor eller aksjonær. Dette innebærer at selskapskravene og direktekravene ofte bygger på samme type skadevoldende handling.

⁸⁶ Sæbo (2002) s. 200.

⁸⁷ Eksempelvis Lov 8.juni 1984 nr. 59 om fordringshavernes dekningsrett § 2-2, jf. § 2-1.

⁸⁸ Ot.prp. nr. 23 (1996-1996) s. 181.

⁸⁹ Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 181.

⁹⁰ Aarbakke m.fl. (2017) s. 964.

5.3.3 Skadelidtes rettigheter etter styreansvarsforsikringen

Formålet med styreansvarsforsikringen er først og fremst å skape økonomisk trygghet for det sikrede styremedlemmet. Dette utelukker imidlertid ikke at også skadelidte kan dra nytte av at styremedlemmets erstatningsansvar er dekket av en forsikring.

FAL § 7-6 første ledd første punktum fastsetter at skadelidte kan kreve erstatning direkte fra forsikringsselskapet, dersom forsikringen dekker sikredes erstatningsansvar. Bestemmelsen gir skadelidte et ubetinget direkte krav mot forsikringsyteren. Det er ikke noe vilkår at erstatningskravet først rettes mot sikrede. Regelen er heller ikke til hinder for at skadelidte velger å holde seg til sikrede alene med erstatningskravet. Det er en rett til å kreve forsikringsselskapet for erstatningen skadelidte har, ikke en plikt.⁹¹

Etter FAL § 7-6 første ledd første punktum er det «erstatning» skadelidte kan kreve fra forsikringsselskapet. Hva som ligger i «erstatning», må avgjøres ut fra erstatningsrettslig og forsikringsrettslige regler.⁹² Dette har sammenheng med at FAL § 7-6 fjerde ledd fastsetter at «Selskapet kan gjøre gjeldende de innsigelser mot kravet som sikrede har i forhold til skadelidte». Regelen gir forsikringsselskapet rett til å anvende alle sikredes erstatnings- og forsikringsrettslige innsigelser mot skadelidtes direktekrav. Formålet med bestemmelsen er å hindre at skadelidte havner i en bedre erstatningsrettslig posisjon ved å holde seg direkte til forsikringsselskapet.

Forsikringsselskapet kan likevel ikke gjøre gjeldende vilkår om at skadelidtes krav må være fastslått på en bestemt måte, eksempelvis ved dom eller forlik. Heller ikke vilkår som fastslår at tvisten med forsikringsselskapet skal avgjøres etter særskilte regler som voldgift, kan gjøres gjeldende overfor sikrede.⁹³

FAL § 7-6 fjerde ledd kan ha stor praktisk betydning for skadelidte. Forsikringsselskapet kan eksempelvis protestere på skadelidtes erstatningskrav fordi det helt eller delvis faller utenfor forsikringsdekningen, f.eks. «[...] fordi det dreier seg om et krav som ikke er omfattet av forsikringens dekningsfelt [...]».⁹⁴ Dette innebærer at forsikringsselskapet ikke påtar seg noe større ansvar overfor skadelidte enn det forsikringsgiveren ville hatt overfor skadevolderen.

⁹¹ NOU 1987: 24 s. 158.

⁹² NOU 1987: 24 s. 158.

⁹³ NOU 1987: 24 s. 159.

⁹⁴ Andreas Arntzen, *Ansvarsforsikring*, Oslo 2000 s. 75.

6 Vilkårene for styremedlemmenes erstatningsansvar

6.1 Innledning og utgangspunkter

Hovedregelen i norsk rett er at skadelidte må bære sitt tap selv.⁹⁵ Det kreves et særskilt rettslig grunnlag for å flytte tapet over på den som har voldt skaden. Et slikt rettslig grunnlag finnes i aksjeloven § 17-1.

Aksjeloven § 17-1 er en lovfestet presisering av culpanormen på aksjelovens område.⁹⁶ På samme måte som i erstatningsretten ellers, forutsetter styreansvaret at de tre grunnvilkårene for erstatning er oppfylt. Det må foreligge en erstatningsmessig skade (punkt 6.2), et ansvarsgrunnlag (punkt 6.3) og det må være adekvat årsakssammenheng mellom den ansvarsbetingende handlingen og skaden (punkt 6.4).⁹⁷

Krav på dekning etter forsikringsavtalen forutsetter at styremedlemmet er erstatningsansvarlig.⁹⁸ Formålet med kapittel 6 er å gi en oversikt over vilkårene for styremedlemmenes erstatningsansvar etter asl. § 17-1.⁹⁹ Da avhandlingens problemstilling knytter seg mot styremedlemmenes forsikringsdekning, finner jeg det ikke formålstjenlig å gjøre en inngående analyse av de enkelte vilkårene for erstatning. Kapittelet vil derfor ta sikte på å gi leseren en gjengivelse av hovedpunktene i erstatningsvilkårene.

Styreansvarsforsikringens farefelt og forsikringstilfelle er tett knyttet mot kravet om ansvarsgrunnlag etter asl. § 17-1. På grunn av dette finner jeg det hensiktsmessig å gå mer i dybden på dette vilkåret.

6.2 Erstatningsmessig skade

Det første grunnvilkåret for erstatning er at skaden har rammet en interesse som er beskyttet av erstatningsreglene.¹⁰⁰ Ordlyden «skade» i asl. § 17-1 innebærer at styremedlemmets ansvarsbetingende forhold må ha forårsaket et tap som kan verdsettes økonomisk.¹⁰¹ Ettersom

⁹⁵ Hagstørm og Stenvik (2019) s. 17.

⁹⁶ HR-2017-2375-A (avsnitt 25) og Normann Aarum (1994) s. 70.

⁹⁷ Normann Aarum (1994) s. 70.

⁹⁸ Forsikringsavtalene dekker styremedlemmets ansvar for uaktsom skadeforvoldelse i egenskap av styrevervet. Se nærmere om dette i punkt 8 flg. nedenfor.

⁹⁹ Punkt 1.3.2 ovenfor avgrenser mot aksjelovens øvrige restitusjonsbestemmelser og sanksjoner.

¹⁰⁰ HR-2017-2352-A (avsnitt 33).

¹⁰¹ Normann Aarum (1994) s. 74.

det erstatningsrettslige skadebegrep er et økonomisk begrep, faller alle tap som ikke kan verdsettes økonomisk utenfor.¹⁰²

Språklig sett gir «skade» assosiasjoner til de fysiske krenkelser på person eller ting. Det er imidlertid ikke tvilsomt at bestemmelsen - og skadebegrepet generelt i erstatningsretten - også omfatter rene formuesskader.¹⁰³

Aarbakke m.fl. legger til grunn at økonomisk tap i form av ren formuesskade er det mest praktiske ved styreansvar.¹⁰⁴ Med rent formuestap eller ren formuesskade siktes det til økonomisk skade som ikke står i årsakssammenheng med en integritetsskade.¹⁰⁵ Det er ikke utelukket at styremedlemmer kan pådra seg ansvar for person- og tingsskade. Aarbakke m.fl. poengterer i tilknytning til integritetskrenkelsene at «Det er vanskelig å finne praktiske eksempler på at person- eller tingsskade vil kunne anses påført av et styremedlem mfl. i ‘den nevnte egenskap’». ¹⁰⁶

I eldre rettsteori har det blitt stilt spørsmål til hvorvidt rene formuestap har erstatningsrettslig vern. Det er i dag ikke tvilsomt at rene formuestap kan være vernet.¹⁰⁷ Hvorvidt vern foreligger, må vurderes konkret i det enkelte tilfellet. Vurderingen tar utgangspunkt i en bred interesseavveining.¹⁰⁸ Det kan blant annet legges vekt på om det foreligger «sterke beskyttelsesverdige interesser» og om skadelidte ved inngåelsen av en avtale hadde «normale forventninger om fortjeneste». Rettspraksis viser også at prevensjons- og reparasjonshensynet eller tilsvarende tungtveiende hensyn kan vektlegges i interesseavveiningen.

Dommene på området for styreansvaret inneholder få prinsipielle drøftelser av hvilke skader som er erstatningsrettslig vernet. Av hensyn til å unngå dobbelt behandling vises det til redegjørelsen i punkt 5.3.2 ovenfor. Det ble der redegjort for hvilke typer av krav skadelidte kan reise. Disse tapene er som utgangspunkt erstatningsrettslig vernet.

¹⁰² Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 52.

¹⁰³ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 59.

¹⁰⁴ Aarbakke mfl., (2017) s. 929.

¹⁰⁵ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 57.

¹⁰⁶ Aarbakke mfl., (2017) s. 929.

¹⁰⁷ Se forutsetningsvis HR-2019-317-A (avsnitt 45) med henvisning til HR-2017-2375-A (avsnitt 25).

¹⁰⁸ Rt. 2007 s. 425 (avsnitt 34 flg.).

Ved utmålingen av erstatningen skal ikke skadelidte komme dårligere ut med skaden enn om denne ikke hadde inntruffet.¹⁰⁹ Skadelidte skal ha dekket sitt reelle økonomiske tap.¹¹⁰

Prinsippet om full erstatning er også lagt til grunn for erstatningsberegningen i forsikringsavtaleloven § 6-1 første ledd. Full tapsdekning legges imidlertid ikke alltid til grunn i forsikringsavtalene. Ekskluderte enkelttap kan også medføre at forsikringsselskapet ikke dekker hele tapet. Disse er nærmere omtalt i punkt 9.3 nedenfor.

Lemping er et annet unntak fra prinsippet om full erstatning. Styreansvaret kan lempes etter skl. § 5-2, jf. asl. § 17-2. Reduksjon eller bortfall av erstatningen kan skje når retten under hensyn til «skadens størrelse, den ansvarliges økonomiske bæreevne, foreliggende forsikringer og forsikringsmuligheter, skyldforhold og forholdene ellers» finner at ansvaret virker urimelig tyngende for den ansvarlige, jf. skl. § 5-2.

Ordlyden «urimelig tyngende» taler for at en høy terskel må legges til grunn ved vurderingen. Forarbeidene til skadeserstatningsloven presisere at lemping er «en unntaksregel» og at vilkåret «urimelig tyngende» er strengt.¹¹¹

I lempingsvurderingen kan det tas hensyn til «forsikringsmuligheter». Fordi muligheten til å tegne forsikring nesten alltid foreligger, er ordlyden noe uheldig. I forarbeidene presiseres det at «Det sentrale momentet i denne forbindelse må være hvor nærliggende det ville vært for skadevolderen å tegne ansvarsforsikring». I lys av at antallet styreansvar saker har økt betraktelig i de senere år, kan det være nærliggende for skadevolderen å tegne en slik forsikring. Dette synspunktet kan imidlertid ikke legges ukritisk til grunn. En må se hen til sannsynligheten for at erstatningskrav kan inntre. Dette kan variere for ulike aksjeselskaper. Blant annet størrelse, omsetning og bransje vil måtte komme i betraktning. Dersom den aktuelle forsikringstakeren har unnlatt å tegne forsikring som dekker skaden når dette ellers ville vært «vanlig eller naturlig» i den situasjonen styremedlemmet eller aksjeselskapet var i, vil dette være et moment som taler mot lemping ved vurderingen av om ansvaret er urimelig tyngende.¹¹²

¹⁰⁹ Rt. 1993 s. 1524 (s. 1532).

¹¹⁰ Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skadeserstatningsloven eller skl.) §§ 3-1 (personskade) og 4-1 (tingsskade og annen formuesskade).

¹¹¹ Ot.prp. nr. 75 (1983-1984) s. 65.

¹¹² Ot.prp. nr. 75 (1983-1984) s. 66.

Skl. § 5-2 angir at retten også skal legge vekt på «foreliggende forsikringer» i lempingsvurderingen. Der det faktisk foreligger en ansvarsforsikring som dekker tapet, vil ansvaret sjelden virke «urimelig tyngende» for skadevolderen.¹¹³

6.3 Ansvarsgrunnlag

6.3.1 Rettslig utgangspunkt

Det andre grunnvilkåret for erstatning er at det foreligger ansvarsgrunnlag. Fordi styreansvaret er individuelt og personlig, må det foretas en konkret vurdering for det enkelte styremedlemmet. Dersom to personer i aksjeselskapet er erstatningsansvarlig for de samme tapspostene, er ansvaret solidarisk.¹¹⁴

Aksjeloven § 17-1 første ledd forutsetter at styremedlemmet har voldt skaden «i den nevnte egenskap forsettlig eller uaktsomt».

Formuleringen innebærer for det første at styremedlemmet må ha voldt skaden i egenskap av å være styremedlem i aksjeselskapet. Vilkåret forutsetter at den skadevoldende handlingen må ha blitt utført i forbindelse vedkommendes rolle som styremedlem. Spørsmålet om ansvar tar utgangspunkt i de oppgavene og forpliktelsene som lov og vedtekter pålegger styremedlemmet.¹¹⁵ I forarbeidene presiseres det at formuleringen er «ment å klargjøre at skadevolderens tilknytning til den selskapsrettslige egenskap eller funksjon skal være avgjørende for fastleggelsen av ansvaret».¹¹⁶

Aksjeloven § 17-1 første ledd forutsetter for det andre skyld hos styremedlemmet. Som det fremgår av ordlyden, er skyldkravet forsett eller uaktsomhet. Det stilles ikke krav til graden av uaktsomhet. Simpel uaktsomhet er derfor tilstrekkelig for å konstatere ansvar.

Forsikringsselskapet er ikke ansvarlig for skader som sikrede fremkaller forsettlig, jf. FAL § 4-9 første ledd. Forsettlig skadeforvoldelse behandles derfor ikke i det følgende.

Ordlyden «voldt» taler isolert sett for at styremedlemmets uaktsomhet må knytte seg til en aktiv handling. Det følger imidlertid av forarbeidene til aksjeloven at også unnlaterer er omfattet.¹¹⁷

¹¹³ Ot.prp. nr. 75 (1983-1984) s. 66.

¹¹⁴ Rt. 1998 s. 276 (s. 282), jf. skl. § 5-3.

¹¹⁵ Aarbakke m.fl. (2017) s. 929.

¹¹⁶ Ot.prp. nr. 55 (2005-2006) s. 167.

¹¹⁷ NOU 1996: 3 s. 197.

Hverken skadeerstatningsloven eller aksjeloven inneholder noen nærmere definisjon av hva som er uaktsom opptreden. Straffeloven § 23 første definerer uaktsomhet. Denne legaldefinisjonen er også dekkende for den erstatningsrettslige uaktsomheten. Selv om culpanormen kan defineres på samme måte både i strafferetten og erstatningsretten, er terskelen for alminnelig uaktsomhet lavere i erstatningsretten enn i strafferetten.¹¹⁸ Straffeloven § 23 første ledd definerer uaktsomhet slik: «Den som handler i strid med kravet til forsvarlig opptreden på et område, og som ut fra sine personlige forutsetninger kan bebreides, er uaktsom».

Det kan her utledes at handlingen eller unnlåtelsen objektivt sett må avvike fra det som er forsvarlig. Gjerningspersonen må også ut fra sine subjektive forutsetninger være å bebreide. Skyldkravet kan dermed deles i to: Culpanormens objektive og subjektive element.¹¹⁹

I grove trekk tar den objektive vurderingen sikte på å avgjøre hvorvidt styremedlemmet har overtrådt en handlingsnorm eller pliktregel. Den subjektive vurderingen tar sikte på å konstatere om styremedlemmet har utvist skyld.¹²⁰

Det går ikke et skarpt skille mellom den objektive og subjektive vurderingen, og de vil til en viss grad gli over i hverandre. Alle forhold som omhandler psykiske faktorer hos styremedlemmet, vurderes normalt under det subjektive elementet. Det samme gjelder individuelle forhold ved skadevolderen, samt unnskyldelig faktisk og rettslig villfarelse.¹²¹

Aktsomhetsnormen for styreansvaret skiller seg fra normen som legges til grunn i alminnelig erstatningsrett. En av bakgrunnene for dette er at det praktiske anvendelsesområdet for styreansvaret er rene formuestap. I juridisk teori har vurderingen av culpanormen ved slike tap blitt omdiskutert.¹²² Splittelsen kan deles i to prinsipielle synspunkter. På den ene siden har enkelte teoretikere hevdet at rene formuesskader ikke står i en erstatningsrettslig særstilling i forhold til person- og tingsskader.¹²³ Den andre gruppen har antatt at den alminnelige culpanormen ikke kan anvendes i tradisjonell forstand ved rene formuestap.¹²⁴

¹¹⁸ Rt. 2013 s. 312 (avsnitt 15) og HR-2019-497-A (avsnitt 30).

¹¹⁹ Kristine Alteren, *Norsk Lovkommentar: Aksjeloven*, note 2664A, Rettsdata.no, samt Normann Aarum (1994) s. 187.

¹²⁰ Normann Aarum (1194) s. 188.

¹²¹ Normann Aarum (1994) s.189.

¹²² Normann Aarum (1994) s. 74 flg.

¹²³ Se blant annet Kristen Andersen, *Skadeforvoldelse og erstatning*, Oslo 1974 s. 139 og Filip Truyen, «Aksjeanalyse og informasjonsansvar», *Tidsskrift for Rettsvitenskap* 2007 nr. 1-2 s. 85 – 170 (s. 145).

¹²⁴ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 83 – 84.

Begrunnelsen for det sistnevnte standpunktet er at momentene som i rettspraksis legges til grunn for culpavurderingen, tar utgangspunkt i person- og tingsskader.¹²⁵ Disse kan ikke ukritisk legges til grunn hvis tapet består i en ren formuesskade. Det må derfor foretas en kritisk vurdering av de prinsippene som er utviklet for culpanormen, før det eventuelt anvendes på styremedlemmenes erstatningsansvar.¹²⁶ Det poengteres eksempelvis av Normann Aarum at handlingens skadeevne «bare har begrenset betydning for culpaskjønnnet» og at kriteriene «i enkelte situasjoner er direkte uegnet» på styreansvaret.

Jeg vil først se på culpanormens objektive element. Deretter vil behandles den subjektive vurderingen.

6.3.2 Culpanormens objektive element

Den objektive vurderingen søker å fastslå om styremedlemmets handling i det ytre tilfredsstillende de krav som må stilles til forsvarlig atferd.¹²⁷ Det naturlige utgangspunktet for aktsomhetsnormen er de atferdsnormene som eksisterte på tidspunktet for styremedlemmets skadevoldende handling.¹²⁸ Der det foreligger et avvik fra denne, foreligger det objektivt sett uaktsomhet.

I HR-2016-1440-A (avsnitt 41) ble det objektive elementet i culpavurderingen formulert slikt:

«Ved vurdering av om vilkårene etter § 17-1 er oppfylt, må det tas utgangspunkt i om aksjeeier/styremedlem har overtrådt de plikter som objektivt sett gjelder for vedkommende. Der disse pliktene er overtrådt, vil det være en presumsjon for at vedkommende har opptrådt uaktsomt [...]».

Det kan her utledes at de skrevne atferdsnormene tilknyttet styremedlemmets plikter og ansvarsområder er helt sentrale i vurderingen av culpanormens objektive element. At et pliktbrudd foreligger leder ikke i seg selv til erstatningsansvar, men det vektlegges tungt i totalvurderingen etter asl. § 17-1.¹²⁹

Aksjeloven fastsetter en rekke plikter og ansvarsområder for styremedlemmene. Grovt sett kan styrets ansvarsområde deles i tre: Styrets forvaltningsansvar, tilsynsansvar og

¹²⁵ Normann Aarum (1994) s. 71.

¹²⁶ Normann Aarum (1994) s. 78.

¹²⁷ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 84.

¹²⁸ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 84, samt HR-2016-1440-A (avsnitt 49).

¹²⁹ LB-2014-134597 (Borgarting).

informasjonsansvar.¹³⁰ Av hensyn til oppgavens omfang vil jeg ikke gå nærmere inn på de enkelte ansvarsområdene til styremedlemmene. Det vises til Perlands redegjørelse av styremedlemmenes erstatningsansvar for brudd på disse pliktene.¹³¹

Utgangspunktet for fastleggelsen av atferdsnormen må etter dette basere seg på om det foreligger et tilstrekkelig markant avvik fra den forsvarlige handlemåten for styremedlemmet.¹³² Dersom styremedlemmet har handlet i strid med, eller ikke i tilstrekkelig grad ivaretatt pliktene, foreligger det som hovedregel ansvarsbetingende uaktsomhet. Unntaket fra dette utgangspunktet forutsetter at det kan vises til en relevant unnskyldningsgrunn.

Det er imidlertid ikke et vilkår for ansvar at det foreligger brudd på lov, vedtekter eller andre autorative kilder. Ansvar kan også komme på tale dersom styremedlemmet handler i strid med ulovfestede normer som gjelder på det aktuelle området. Et eksempel på dette er plikten til å opplyse medkontrahenter om aksjeselskapets økonomiske situasjon. En slik forpliktelse kan ikke forankres direkte i aksjeloven. Denne typen opplysninger er imidlertid en forutsetning for at lojalitetsplikten overfor medkontrahenter skal ivaretas på en tilstrekkelig måte.¹³³ Det er heller ikke utelukket at styreansvaret kan begrunnes i hensynet til prevensjon og reparasjon.¹³⁴

At ansvar blir ilagt ved tilstrekkelig avvik fra atferdsnormen kan imidlertid ikke legges ukritisk til grunn. Det er en forutsetning at formålet med atferdsnormen er å avverge den skaden som faktisk har inntrådt.¹³⁵ På grunn av dette blir det objektive avviket fra normen knyttet opp mot det erstatningsrettslige vernet av skaden.

6.3.3 Culpanormens subjektive element

Det faktum at styremedlemmet objektivt sett har handlet uaktsomt er ikke tilstrekkelig for å konstatere ansvar. Styremedlemmet må også ha utvist subjektiv skyld. Spørsmålet i den subjektive vurderingen er hvorvidt det ble utvist uaktsomhet ved den objektivt uforsvarlige atferden.

¹³⁰ Perland (1999).

¹³¹ Perland (2013) s. 21 – 32.

¹³² LB-1995-3002 (Borgarting).

¹³³ HR-2017-2375-A (avsnitt 34 – 35).

¹³⁴ Normann Aarum (1994) s. 191.

¹³⁵ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 148.

Uaktsomhet vil kun foreligge der styremedlemmet innså, eller burde ha innsett at handlingen hadde de egenskapene som gjorde at den måtte anses som rettsstridig.¹³⁶ Det er skadevolderens subjektive oppfatning av den rettsstridige atferden som er avgjørende for om det foreligger uaktsomhet. Dette gjelder naturlig nok med den begrensning at styremedlemmets oppfatning er i tråd med hva som normalt kan forventes at en forstandig person.

Spørsmålet om det foreligger relevante unnskyldningsgrunner er et sentralt moment i den subjektive vurderingen. Verken aksjeloven eller forarbeidene gir noen nærmere retningslinjer for hvilke ansvarsbegrensninger som kan gjøres gjeldende av den påståtte skadevolderen. Problemet må dermed løses gjennom andre kilder.

I nordisk rett har det tradisjonelt blitt sondret mellom rettslig og faktisk villfarelse. Et tredje grunnlag kan være særlige forhold ved skadevolder.

En faktisk villfarelse foreligger der styremedlemmets villfarelse knytter seg til faktiske omstendigheter som utgjør et nødvendig ledd i gjerningsinnholdet i den ansvarsbetingende handlingen.¹³⁷ Hvorvidt en slik villfarelse er unnskyldelig, beror på en konkret vurdering av sakens faktiske forhold. For styreansvarets vedkommende er dette alternativet særlig aktuelt der aksjeeier eller styremedlemmer foretar handlinger eller disposisjoner som innebærer en forretningsmessig risiko.

Det å drive næringsvirksomhet innebærer økonomisk risiko. Det faktum at forholdet i ettertid fremstår som utslag av en feilvurdering, hører da under de risiki som virksomhetsutøvelsen innebærer. Den som blir skadelidende ved at denne risikoen inntreffer, kan ikke kreve erstatning.¹³⁸ Det er en forutsetning for ansvar at den risikoen som har blitt tatt, går ut over den alminnelige forretningsmessige risiko.

Som påpekt i punkt 6.3.2 ovenfor, presumeres ansvar ved objektive pliktbrudd. Dette medfører at et styremedlem neppe vil kunne påberope seg faktisk uvitenhet omkring den økonomiske stillingen i aksjeselskapet med ansvarsbefriende virkning. Dette er en lovpålagt plikt for styret, jf. asl. § 6-12 tredje ledd. Det vil i alminnelighet presumeres uaktsomhet

¹³⁶ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 77.

¹³⁷ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 165 – 167.

¹³⁸ Aarbakke m.fl. (2017) s. 933.

dersom styremedlemmet ikke har gjort seg kjent med forhold tilknyttet aksjeselskapets økonomiske situasjon.

Høyesteretts avgjørelse i Rt. 1975 s. 198 er illustrerende. Et aksjeselskap hadde kjøpt et vareparti på kreditt kort tid før virksomheten innleverte begjæring om akkord som gikk over til konkurs. De tre brødrene som eide aksjene, som utgjorde styret og hadde ledende stillinger i det kjøpende aksjeselskapet, ble funnet erstatningsansvarlige for det tap som oppsto for leverandøren.

Varepartiet ble bestilt 23. januar og ble i sin helhet levert 25. og 26. januar 1968. Styret leverte akkordbegjæring 2. februar 1968. Det var ikke tvilsomt at aksjeselskapet objektivt sett var insuffisient og insolvent allerede på tidspunktet for bestillingen. Spørsmålet Høyesterett stilte var «[...] i hvilken utstrekning brødrene Johansen var klar over situasjonen, og om i hvilken grad de kan bebreides for å ikke ha vært klar over insolvensen».

Høyesterett fant at brødrene ved kjøpet av varepartiet burde ha vært klar over at det ikke var begrunnet håp om å unngå akkord eller konkurs, og de burde ha forstått at virksomheten ikke ville kunne betale kjøpesummen ved forfall. De hadde dermed utvist en slik uaktsomhet at det måtte medføre erstatningsansvar overfor selgeren.

Retten uttalte at det «[...] må anses som uaktsomt om selskapets ledelse i slutten av 1967 og begynnelsen av 1968 ikke var klar over at driften i 1967 ville gi et underskudd som oversteg selskapets egenkapital».

Det er dermed klart at faktiske villfarelse om aksjeselskapets økonomiske stilling kan være erstatningsbetingende uaktsomt. Slik det fremgår av dommen, må det foretas en konkret vurdering av om uaktsomheten er så klanderverdig av den bør medføre ansvar.

Dommen ble avsagt i 1975, altså før den någjeldende aksjeloven. I dagens lov er styrets plikt til å holde tilsyn med aksjeselskapets økonomiske stilling lovfestet i asl. § 3-4, og det er fastsatt en handleplikt ved tap av egenkapital i § 3-5. Dersom det samme forholdet hadde skjedd i dag, er det derfor enda større grunn til å tro at styremedlemmene ville blitt holdt ansvarlig.

En rettslig villfarelse knytter seg til uvitenhet om rettsreglene som regulerer det skadevoldende forholdet.¹³⁹ Dette kan igjen deles inn i ren uvitenhet og feiltolkning av regelverket. Den praktiske hovedregelen er at rettslig villfarelse ikke fritar for ansvar.

Det kan imidlertid tenkes unntak fra dette utgangspunktet. For styreansvarets vedkommende har spørsmålet ikke blitt handlet av Høyesterett. Noe veiledning kan likevel finnes i rettspraksis fra tilgrensende områder.

Spørsmålet om eiendomsmeglers og takstmanns informasjonsfortielse var unnskyldelig under rettsvillfarelse ble behandlet i Rt. 1995 s. 1350. Høyesterett la vekt på at rettsreglene på området var «noe perifere» sett fra skadevolderens kompetanseområde. Rettstilstanden var ikke lett tilgjengelig i skrevne regler og det var uenighet blant fagfolk på området. Både eiendomsmegleren og takstmannen ble frifunnet for erstatningsansvar.

Eiendomsmegleren og takstmannen var i utgangspunktet underlagt et strengt profesjonsansvar. Styreverv i aksjeselskap krever ingen form for særkompetanse eller utdanning. Det gjelder heller ikke noe profesjonsansvar for styremedlemmene. Dersom spørsmålet vurderes etter en «fra det mer til det mindre»-betraktning, må også styremedlemmenes rettslige villfarelse kunne medføre ansvarsfrihet i enkelte tilfeller.

Det kan imidlertid stilles spørsmålsteget ved om ansvarsfrihet på grunn av rettslig villfarelse vil være særlig praktisk for styreansvarets vedkommende. Styremedlemmets plikter og ansvarsområder er godt regulert i aksjeloven. Disse pliktene må det forutsettes at styremedlemmet er kjent med, eventuelt setter seg inn i under sin tid i aksjeselskapet. Styremedlemmet kan ikke gå ansvarsfri fordi hen har valgt å ikke sette seg inn i de plikter som påhviler vedkommende. Rettspraksis viser også at styremedlemmer kan ilegges erstatningsansvar for normbrudd som ikke er fastsatt i lovgivningen.¹⁴⁰ På grunn av dette må terskelen for å vinne frem med ansvarsbefriende rettslig villfarelse i alle tilfeller være høy.

Ved innhenting av juridisk rådgivning, må utgangspunktet være at styremedlemmene ansvarsfritt kan legge til grunn den informasjon de får. Dersom den kyndige gir uttrykk for usikkerhet og tvil, blir spørsmålet om styremedlemmet burde ha foretatt nærmere undersøkelser.

¹³⁹ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 167.

¹⁴⁰ Se eksempelvis HR-2017-2375-A der styremedlemmet ble holdt erstatningsansvarlige for brudd på den alminnelige ulovfestede lojalitetsplikten i kontraktsforhold.

Den siste aktuelle unnskyldningsgrunnen er særlige trekk ved skadevolderen. Utgangspunktet er at culpanormen er objektiv. Den tar ikke hensyn til skadevolderens spesielle forhold. Vurderingen skal likevel knyttes til den stillingen eller rollen som skadevolderen opptrer i. Hvorvidt en skjerpet aktsomhetsnorm skal legges til grunn for særlig kvalifiserte styremedlemmer er ikke helt avklart.

Lødrup fremhever at «Kravet til aktsomhet skjerpes med det kunnskapsnivået skadevolderen har».¹⁴¹ Der en særskilt ekspertise eller erfaring kan tilsi at handlingen er risikofylt, må terskelen for å konstatere uaktsomhet senkes.

Rettspraksis fra lagmannsretten viser at skadevolderens særkompetanse kan være relevant for ansvarsbedømmelsen. LB-2008-120826 (Borgarting) gjaldt et erstatningskrav etter asl. § 17-1 fra aksjeselskapets konkursbo mot tidligere styreleder. Kravet grunnet seg i manglende kontroll og tilsyn med aksjeselskapets disposisjoner. Lagmannsretten uttalte at: «Nettopp det forhold at A med sin kompetanse og erfaring ble bedt om å være med på stiftelsen av selskapet og ta ansvaret som styreleder, legger et særlig ansvar på ham».

Det ble videre lagt vekt på at: «Selskapet gikk inn i en virksomhet som A kjente godt fra tidligere, og han hadde alle forutsetninger for å sikre en forsvarlig drift».

På den andre siden tar Hagstrøm og Stenvik til orde for at særlig kyndighet ikke kan vektlegges i aktsomhetsvurderingen: «De bedømmes ikke strengere om de er mer kompetente, eller mildere om de er mindre kompetente».¹⁴² Den samme linjen er lagt til grunn av Høyesterett i en sak om erstatningsansvar for styreformann i en stiftelse. I Rt. 2011 s. 562 anførte formannen at han ikke hadde de samme forutsetningene som et erfarent styremedlem, og at hans deltakelse i styret skyldtes vedtektenes krav om at det blant styrets medlemmer skulle være tre ansatte. Retten fant i avsnitt 44 at disse forholdene «klart» ikke kunne «tillegges noen vekt ved vurderingen av ansvar». Her ble altså en objektiv norm lagt til grunn – kunnskapsmangel gir ikke fritak for ansvar.

Den objektive normen som Høyesterett la til grunn i Rt. 2011 s. 562, gjelder også ved styreansvar etter asl. § 17-1. I LG-2017-104915 (Gulating) gjorde den ankende parten gjeldende at aktsomhetsvurderingen måtte bygge på det skjerpede kravet til aktsomhet som

¹⁴¹ Peter Lødrup, *Lærebok i erstatningsrett*, 5. utgave, Oslo 2005 s. 118.

¹⁴² Hagstøm og Stenvik (2019) s. 169.

følger av profesjonsansvaret. Bakgrunnen for anførselene var at styremedlemmet hadde mangeårig erfaring fra styreverv og andre roller i til sammen 33 selskaper.

Lagmannsretten var ikke enig i dette. Det ble fremhevet at det ikke var grunnlag for å «anvende en særskilt streng norm i dette tilfellet [...]». Retten fant at:

«[...]ansvarsspørsmålet neppe [kan] fastlegges ut fra individuelle egenskaper hos den påståtte skadevolderen, men at det må kunne tas et visst hensyn til hvilke forventninger som med rimelighet kunne stilles da tillitsmannen ble valgt til vervet. Adgangen til individuelle tilpasninger av aktsomhetsgrensen antas imidlertid å være begrenset [...]».

Lagmannsretten la vekt på at skadevolderen ikke hadde blitt valgt på bakgrunn av den kompetansen han satt med. Dersom en sammenholder dette med uttalelsen i Borgarting lagmannsretts dom, kan det tyde på at årsaken til at styremedlemmet ble valgt inn i styret er være relevant i vurderingen.

Samlet sett gir ikke rettspraksis og juridisk litteratur noe entydig svar på hvorvidt særskilt kompetanse skal vektlegges i aktsomhetsvurderingen. Enkelte avgjørelser legger kvalifikasjonene til grunn som en skjerpene omstendighet. Andre ser bort fra dem. Ved Høyesteretts avgjørelse i Rt. 2011 s. 562 må det imidlertid legges til grunn at manglende erfaring og kvalifikasjon ikke fritar for ansvar.

En slik konklusjon er også rimelig sett i lys av at styremedlemmene etter asl. § 6-7 første ledd har rett til å trekke seg fra styret. Dette vil være styremedlemmets mest effektive mulighet for å verne seg mot ansvar.

Ytterligere støtte for konklusjonen finnes i at et av formålene bak erstatningsbestemmelsen er kreditorinteressen. Kreditorerne har liten mulighet til å gjøre utstrakte undersøkelser omkring styremedlemmenes kompetanse. Av hensyn til kreditor er det derfor hensiktsmessig at manglende kompetanse ikke er ansvarsbefriende.

6.4 Årsakssammenheng

Det siste grunnvilkåret for erstatningsansvar er at det foreligger adekvat årsakssammenheng mellom den ansvarsbetingende handlingen og det økonomiske tapet. Årsakskravet utledes av formuleringen «har voldt» i asl. § 17-1 første ledd.

Ordlyden tilsier at det må foreligge en tilknytning mellom styremedlemmets atferd og skadelidtes tap. På samme måte som for ansvarsgrunnet, må årsakskravet vurderes for

hvert enkelt styremedlem. Styremedlemmene har som helhet ikke noe solidarisk ansvar.¹⁴³ Det kreves derfor årsakssammenheng mellom det enkelte styremedlemmets handling eller unnlattelse og det økonomiske tapet.

Jeg vil i korte trekk gjennomgå utgangspunktene for vurderingen av årsakssammenheng. Deretter vil jeg peke på enkelte særtrekk ved bevisbyrden for årsakskravet.

Kravet til årsakssammenheng innebærer at skadelidte har krav på å få erstattet det økonomiske tapet som er forårsaket av styremedlemmets uaktsomme handling eller unnlattelse. Det nærmere innholdet av årsakskravet avgjøres etter alminnelige erstatningsrettslige regler.¹⁴⁴

Rettspraksis viser en klar tendens til å ta utgangspunkt i betingelseslæren ved avgjørelsen av årsakskravet.¹⁴⁵ Det forutsettes her at den skadevoldende handlingen har vært en «nødvendig betingelse for skaden».¹⁴⁶ Kravet er vanligvis oppfylt dersom «skaden ikke ville ha skjedd om handlingen eller unnlattelsen tenkes borte».¹⁴⁷

Betingelseslæren gjelder ikke absolutt. I LB-2017-98802-2 (Borgarting) uttalte lagmannsretten at «Der det er tale om flere konkurrerende og selvstendige ansvarlige årsaksfaktorer, som hver for seg er tilstrekkelig, men ikke nødvendig for å volde skaden, kommer ikke betingelseslæren til anvendelse [...]». I et slikt tilfelle vil ingen av årsaksfaktorene være en nødvendig betingelse for skaden, og følgelig vil heller ingen av dem utgjøre en relevant årsak til tapet.

I tilfeller av samvirkende årsaksfaktorer legges det heller til grunn at alle de ansvarlige årsaksfaktorene er «solidarisk ansvarlige, med mindre en skadeårsak ikke er så vidt vesentlig i årsaksbildet at det er naturlig å knytte erstatningsansvar til den».¹⁴⁸

I tillegg til de ovennevnte vilkårene kreves det at skaden må være en adekvat og påregnelig følge av den ansvarsbetingende handlingen eller unnlattelsen. Hensikten med adekvanskravet er å avgrense ansvaret mot fjerne eller uventede skader.¹⁴⁹

¹⁴³ Normann Aarum (1994) s. 236.

¹⁴⁴ HR-2021-967-A (avsnitt 26).

¹⁴⁵ Se blant annet HR-2021-967-A (avsnitt 26), LB-2017-98802-2 (Borgarting) og LB-1995-3002 (Borgarting).

¹⁴⁶ Rt. 1992 s. 64 (s. 69).

¹⁴⁷ Rt. 1992 s. 64 (s. 69).

¹⁴⁸ LB-2017-98802-2 (Borgarting) og Rt. 2001 s. 337 (s. 342).

¹⁴⁹ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 435.

Det oppstår enkelte særspørsmål i vurderingen av årsakssammenheng ved styreansvar. Den mest aktuelle skadekategorien er rene formuestap. Slike tap grunner seg ikke i skade på person eller ting. På grunn av dette kan det være krevende å konstatere årsakssammenheng. Denne problematikken anerkjennes i forarbeidene til aksjeloven.¹⁵⁰

Et praktisk eksempel der utfordringen viser seg er dersom en aksjonær anfører at et styremedlems handlinger har ført til at aksjeselskapets aksjer har sunket i verdi. Det vil være vanskelig å avgjøre hvorvidt dette skyldes skadevoldende handlinger/unnlattelse eller generelle markedssvingninger. Det er også mulig at begge disse faktorene i samvirke har ført til verdireduksjonen. I et slik tilfelle vil ikke styremedlemmets handlinger være årsak til hele verdireduksjonen.¹⁵¹

Styremedlemmets fravær ved den skadevoldende beslutningen, passivitet ved beslutningen og styremedlemmets aktive motstemme ved den skadevoldende beslutningen utgjør også særspørsmål i vurderingen av årsakssammenheng.¹⁵²

Normann Aarum legger til grunn at styremedlemmer som hovedregel ikke kan holdes ansvarlig dersom det var fraværende da beslutningen ble truffet.¹⁵³ Dette gjelder imidlertid ikke ubetinget. Dersom fraværet i seg selv er uaktsomt, vil det kunne påvises årsakssammenheng mellom fraværet og tapet. Uavhengig av omstendighetene, må det foretas en konkret vurdering av fraværet og dets sammenheng med beslutningen det resterende styret tok som medførte tap.

Det samme utgangspunktet gjelder for styremedlemmer som er uenig i den beslutningen som styret treffer. Dersom styremedlemmet stemmer mot vedtaket, er kravet til årsakssammenheng ikke oppfylt.

Ved en pliktvertredelse som i utgangspunktet påligger styret som helhet, og ikke det enkelte styremedlemmet, er det en forutsetning at det foreligger årsakssammenheng mellom den individuelle handlingen eller unnlattelsen og det økonomiske tapet. Der det enkelte styremedlemmet ikke har hatt noen reell mulighet til å påvirke beslutningen som ledet til tapet, kan det ikke holdes erstatningsansvarlig.¹⁵⁴ Uavhengig av det enkelte typetilfellet må

¹⁵⁰ NOU 1996: 3 s. 112.

¹⁵¹ Normann Aarum (1994) s. 122.

¹⁵² Normann Aarum (1994) s. 72 – 74 og s. 233 – 249.

¹⁵³ Normann Aarum (1994) s. 235 – 239.

¹⁵⁴ LB-2018-160103 (Borgarting).

kravet til årsakssammenheng undergis en konkret vurdering sett i lys av det enkelte styremedlemmets handling eller unnlatelse.¹⁵⁵

Den erstatningsrettslige hovedregelen er at skadelidte har bevisbyrden for at kravet til årsakssammenheng er tilfredsstillt.¹⁵⁶ For styreansvarets vedkommende må dette utgangspunktet tåle en modifikasjon: bevisbyrden for årsakssammenhengen kan snus slik at styremedlemmet pålegges å føre bevis for at skadelidtes tap ikke er en følge av dets handlinger eller unnlatelser.

Rettspraksis viser at en omvendt bevisbyrde er aktuelt i flere tilfeller. For det første påhviler bevisbyrden den ansvaret gjøres gjeldende mot ved hypotetiske og/eller alternative hendelsesforløp. Dette omfatter tilfelle der styremedlemmet hevder at skaden ville inntrådt selv om den erstatningsbetingende handlingen eller unnlatelsen tenkes bort.

Dette standpunktet ble lagt til grunn i Rt. 1991 s. 1473 (s. 1477):

«[...]Men når det som i denne sak er påvist at ulykken har medført ervervsmessig uførhet, og forsikringsselskapet anfører at andre forhold ville medført slik uførhet uavhengig av påkjørselen, må selskapet påvise at det forholder seg slik. En slik påvisning har selskapet ikke maktet».

Dommen gjaldt personskader, men det samme gjelder ved formuestap.¹⁵⁷

Normann Aarum tar til orde for at beviskravet også kan snus der årsakskravet «volder særlige problemer eller hvor styremedlemmets forhold kan betegnes som særlig klanderverdig». ¹⁵⁸

Dette kan eksempelvis gjelde der skaden er voldt grovt uaktsomt eller med forsett.

DEL II – Hovedtrekkene ved styreansvarsforsikring

7 Innledning

Styremedlemmenes ansvarsforsikring er regulert på to plan. For det første reguleres forsikringen i forsikringsavtalen som inngås mellom forsikringsselskapet og forsikringstakeren. For det andre reguleres forholdet mellom avtalepartene i forsikringsavtaleloven. Reguleringen i FAL retter seg i korte trekk mot forsikrede eller

¹⁵⁵ Normann Aarum (1994) s. 236.

¹⁵⁶ Rt. 1991 s. 1473 (s. 1477) og Normann Aarum (1994) s. 233.

¹⁵⁷ HR-2021-967-A (avsnitt 28) og LB-2015-17110 (Borgarting).

¹⁵⁸ Normann Aarum (1994) s. 72.

sikredes informasjonsplikt overfor forsikringsselskapet, endring av risikoen, overtredelse av sikkerhetsforskrifter, sikredes fremkalling av forsikringstilfellet, samt forhold rundt avtaleinngåelsen. FALs regulering av forsikringsforholdet behandles ikke særskilt, men trekkes inn der den er av relevans for avhandlingen.

Den rettslige hovedregelen er at den som rammes av en skade, må bære skaden selv.¹⁵⁹ På erstatningsrettens område er likevel utgangspunktet at den som volder skade, svarer for det erstatningsbetingende forholdet, dersom vilkårene for erstatning er oppfylt. Avtaler om ansvarsforsikring representerer dermed et unntak fra hovedregelen om at skadevolder selv hefter for det erstatningsbetingende forholdet. Forsikringsavtalen innebærer en risikooverføring der forsikringsselskapet påtar seg det økonomiske ansvaret for den ansvarsbetingende handlingen.

Ettersom styreansvarforsikringen er en forsikring mot erstatningsansvar, er det en forutsetning for forsikringsutbetaling at det foreligger ansvar hos den sikrede. Vilkårene for erstatningsansvar ble gjennomgått i kapittel 6 ovenfor og er nært knyttet til beskrivelsen av forsikringstilfellet og farefeltet i de enkelte forsikringsavtalene.

I del II skal jeg se nærmere på hvilken materiell dekning styreansvarforsikringen gir sikrede og andre som måtte ha rettigheter etter forsikringsavtalen. Denne klarleggingen vil først og fremst skje gjennom en redegjørelse av forsikringsvilkårene. Siktemålet i denne delen av avhandlingen er å vurdere hvilken materiell dekning styremedlemmene får ved tegningen av styreansvarforsikring.

Det objektive dekningsfeltet definerer hvilke farer forsikringen omfatter, hvordan disse farene må materialisere seg gjennom et forsikringstilfelle for at forsikringsselskapet skal bli ansvarlig, og hvilke tap som omfattes.¹⁶⁰

Forsikringsavtaleloven regulerer ikke forsikringsavtalens dekningsomfang. I forarbeidene heter det at «vilkårsutformingen skal overlates til selskapene».¹⁶¹ Lovutvalget mente at dette ville gi det beste utgangspunktet for et forsikringstilbud som dekket de ulike behovene for forsikring som til enhver tid gjør seg gjeldende. Som følge av dette har forsikringstaker og forsikringsgiver som utgangspunkt avtalefrihet med hensyn til forsikringsavtalens objektive

¹⁵⁹ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 17.

¹⁶⁰ Trine-Lise Wilhelmsen, «Årsaksprinsipper og tolkningsprinsipper i forsikringsretten», *Tidsskrift for erstatningsrett*, 2011 nr. 4 s. 228 – 258 (s. 228).

¹⁶¹ NOU 1983: 56 s. 32.

dekningsomfang. På grunn av avtalefriheten er dekningsomfanget utformet ulikt hos de tre respektive forsikringsselskapene.

Forsikringens dekningsfelt består i korte trekk av fire elementer som dels flyter over i hverandre. Det første elementet er hvilke typer av risikobegivenheter eller farer forsikringen verner mot. Dersom forsikringen skal dekke det oppståtte tapet, er det en forutsetning at tapet er resultat av en fare som forsikringen omfatter. Det er derfor nødvendig å fastlegge hvilket farefelt forsikringen opererer med.

Det andre elementet innenfor dekningsfeltet er hvilke typer av tap forsikringen omfatter. Dette omtales gjerne som forsikringens tapsfelt.

Et tredje element i dekningsfeltet er reglene om årsakssammenheng. Dette kravet innebærer at det oppståtte tapet, som faller under forsikringens tapsfelt, er forårsaket av en fare som er omfattet av forsikringens farefelt. Reglene om årsakssammenheng binder på sett og vis sammen farefeltet, forsikringstilfellet og tapsfeltet.¹⁶²

Et praktisk eksempel kan bidra til å illustrere de hittil nevnte elementene. Aksjeselskapet går konkurs og kreditorene får ikke dekning for sine krav. Formuestap er en av tapstypene som dekkes av styreansvarforsikringen. Den oppståtte skaden er da dekket av forsikringens tapsfelt. Konkursen skyldtes at styremedlemmene uaktsomt forsømte handleplikten ved tap av egenkapital. Denne uaktsomheten er dekket av forsikringens farefelt. Det oppståtte tapet hos kreditorene skyldes uaktsomheten, og kravet til årsakssammenheng vil da være oppfylt.

Det fjerde og siste elementet i dekningsfeltet er forsikringstilfellet. Dette elementet fremstår som en tankemessig mellomstasjon mellom forsikringens farefelt på den ene siden og forsikringens tapsfelt på den annen.¹⁶³ Forsikringstilfellet utgjør en begivenhet som medfører tap, og der tapet etter sin årsak (farefelt) og art (tapsfelt) omfattes av forsikringen. Annerledes sagt: Forsikringstilfellet angir hvorledes risikobegivenheten må materialisere seg for at sikrede skal få sitt erstatningsansvar dekket.

Nedenfor følger en nærmere beskrivelse av de fire elementene som inngår i forsikringens dekningsfelt. Jeg vil i de følgende punktene knytte de enkelte elementene opp mot forsikringsavtalene som behandles i oppgaven.

¹⁶² Wilhelmsen (2011) s. 228.

¹⁶³ Bull (2008) s. 206.

8 Styreansvarsforsikringens farefelt

8.1 Innledning

Før jeg går inn på forsikringens farefelt, er det hensiktsmessig å se nærmere på enkelte begreper i forsikringsretten.

Ordene «risiko» eller «fare» brukes ganske enkelt om årsaken til tapet eller skaden som har oppstått. Dersom et styremedlem utviser uaktsomhet, vil denne uaktsomheten utgjøre «faren» eller «risikoen» som forsikringsavtalen dekker.

Det er de ansvarsbærende klausulene som fastlegger forsikringens farefelt. Dersom forsikringstilfellet ikke er forårsaket av en fare som forsikringen omfatter, oppstår det ikke noe ansvar for forsikringsselskapet.¹⁶⁴ Betegnelsene ansvarsbærende og ansvarsbegrensende brukes for å angi at enkelte klausuler i forsikringsvilkårene fastslår det spesifikke grunnlaget for dekningen. Disse klausulene fastslår hvilke forhold eller begivenheter som må foreligge for at forsikringen overhodet skal gjøre seg gjeldende.

Ansvarsbærende klausuler brukes for å beskrive hvilke begivenheter som må foreligge for at forsikringsselskapet skal dekke tapet. De begrenser dekningen til de enkelte begivenhetene og utgjør således unntak i omfanget av forsikringsselskapets ansvar. I styreansvarsforsikringene utgjør styremedlemmets erstatningsansvar den sentrale ansvarsbærende klausulen.¹⁶⁵

Beskrivelsen av farefeltet kan bygges opp på to måter. For det første kan avtalen angi at forsikringen dekker alle kategorier av farer, med mindre noe annet er fastsatt som unntatt fra dekningen. For det andre kan beskrivelsen ta utgangspunkt i en oppregning av de farene som skal være dekket, og der kun disse faller inn under forsikringsdekningen.

De to formene for angivelse av farefeltet omtales som «all risks»- eller «alle farer»-dekning og «named perils»- eller «oppregnede farer»-dekning.¹⁶⁶ Forarbeidene til FAL bruker en noe annen terminologi.¹⁶⁷ Her sondres det mellom en positiv og negativ beskrivelse av farefeltet. Den positive angivelsen beskriver de farene forsikringsselskapet dekker, og denne formen for beskrivelse tilsvarer named perils-prinsippet. Den negative vil derimot liste opp alle farer som ikke er omfattet av dekningen, og den tilsvarer all risks-prinsippet.

¹⁶⁴ NOU 1987: 24 s. 72.

¹⁶⁵ Se nærmere om farefeltet for de enkelte forsikringsavtalene i punktene 8.2, 8.3 og 8.4 nedenfor.

¹⁶⁶ Bull (2008) s. 210.

¹⁶⁷ NOU 1987: 24 s. 72, sitert fra NOU 1983: 56 s. 73-74.

Ved «all risks»-dekning er forsikringens farefelt negativt avgrenset ved at alle risikobegivenheter som ikke uttrykkelig er unntatt av farefeltet, er omfattet. På den andre siden kan farefeltet være positivt fastlagt der forsikringen dekkes etter «named perils»-prinsippet. I det sistnevnte tilfellet er det kun de risikobegivenhetene som er uttrykkelig angitt, som er omfattet av farefeltet.

Beskrivelsen av farefeltet i styreansvarsforsikringene bygger på et named perils-prinsipp. Dette fremgår av vilkårene ved at den eneste risikobegivenheten som er dekket under forsikringen, er styremedlemmets personlige erstatningsansvar med grunnlag i uaktsomhet.

At farefeltet beskrives etter et named perils-prinsipp har betydning på to områder. For det første har det betydning for bevisbyrden. Sikrede har selv bevisbyrden for at risikobegivenheten som forårsaket forsikringstilfellet er omfattet av forsikringens farefelt. Sikrede er også bærer av risikoen for alle farene som ikke er særskilt oppgitt.

For det andre får named perils-prinsippet betydning som fortolkningsmoment ved avgjørelsen av om en risikobegivenhet er omfattet av forsikringen. Hvis forsikringsvilkårene tar utgangspunkt i all risks-dekning, vil det i en tvilssituasjon være lettere å fortolke eventuelle unntak fra all risks-dekningen innskrenkende. Forsikringsvilkårene tolkes slik at forsikringen dekker risikobegivenheter som ligger på grensen.

Dersom forsikringsselskapet bygger på named perils-prinsippet, vil det vanskelig la seg gjøre å fortolke de oppregnede farene i forsikringsvilkårene utvidende for å trekke flere risikobegivenheter inn under dekningen.¹⁶⁸

Foruten de begrensninger som følger av at styreansvarsforsikringen kun dekker den oppregnede faren for styremedlemmets erstatningsansvar, inneholder forsikringsvilkårene også ytterligere unntak i farefeltet. Unntakene fra forsikringsdekningen knytter ofte sammen enkelte typer av farer og enkelte typer av tap. Det gjøres begrensninger i forsikringens farefelt, såfremt det har oppstått bestemte kategorier av tap.¹⁶⁹ På grunn av dette kan en vanskelig holde taps- og farefeltet helt atskilt.

Jeg har funnet det mest hensiktsmessig å behandle de ekskluderte enkelttapene under redegjørelsen av forsikringens tapsfelt. Bakgrunnen for dette er at de ekskluderte enkelttapene

¹⁶⁸ Bull (2008) s. 213.

¹⁶⁹ Bull (2008) s. 222.

systematisk faller under de tre lagene i forsikringsavtalens tapsbeskrivelse.¹⁷⁰ Disse gjennomgås derfor i punkt 9.3 nedenfor.

Jeg vil i punktene 8.2, 8.3 og 8.4 nedenfor gjennomgå beskrivelsen av farefeltet i de respektive forsikringsavtalene. I punkt 8.5 vil jeg foreta en kort sammenligning av forsikringsavtalenes farefelt.

8.2 AIG

8.2.1 Generelt

I AIGs vilkår punkt 2.1 heter det at: «Forsikringen dekker sikredes ansvar for formuestap for krav fremsatt mot sikrede i forsikringsperioden som følge av en ansvarsbetingende handling eller unnlattelse hos sikrede i egenskap av [...], styremedlem, [...] i konsernet».

I under punkt (i) presiseres innholdet i «krav»-begrepet:

«Med krav som nevnt over, skal forstås [...] 1) krav om erstatning fremsatt i søksmål eller i voldgiftssak, 2) skriftlig melding fremsatt av andre enn konsernet om at noen har til hensikt å fremsette krav mot sikrede for formuestap, 3) strafferettslig forfølgning av sikrede, 4) administrativ eller offentlig prosess vedrørende sikredes handling, 5) sivilrettslig, strafferettslig, administrativ eller offentlig undersøkelse, granskning eller etterforskning av en sikret [...]»

I tillegg til sikredes erstatningsansvar dekker forsikringen enkelte andre omkostninger. Dette omfatter blant annet:

«[...] rimelige omkostninger som sikrede pådrar seg, og som er nødvendig for å ivareta sikredes rettigheter ved krav som er dekket av forsikringen[...], «[...]omkostninger som sikrede dømmes til å betale motparten. [...] i den utstrekning de ikke kan refunderes eller kreves dekket av andre», «Forsvarsomkostninger omfatter også rimelige omkostninger til å hente inn ekspertuttalelse og -evaluering [...], herunder utarbeidelse av rapport, i forbindelse med forberedelse av forsvar av et dekningsberettiget krav».¹⁷¹

Dersom klausulene tolkes i sammenheng, er det klart at forsikringsvilkårene fastsetter styremedlemmenes erstatningsansvar etter asl. § 17-1 som farefelt.

¹⁷⁰ Bull (2008) s. 225 – 226.

¹⁷¹ AIG punkt 2.1 5) a. – c.

8.2.2 Dekningsutvidelser

AIGs forsikringsavtale fastsetter en rekke dekningsutvidelser.¹⁷² Av hensyn til oppgavens omfang gjennomgås ikke dekningsutvidelsene i detalj. Jeg vil kun foreta en kortere gjennomgang av de utvidelser som foreligger.

For det første er forsikringen utvidet til å dekke enkelte krav som blir fremsatt etter opphør av den ordinære forsikringstiden, altså en utvidet oppdagelsesperiode, jf. punkt 5.1 og 5.2. Denne dekningsutvidelsen vil bli behandlet nærmere i punkt 11.5 nedenfor. Dette fordi utvidelsen knytter seg til styreansvarsforsikringens «hale».

Punkt 5.3 utvider forsikringen til å dekke krav reist mot styremedlemmer i andre aksjeselskaper enn aksjeselskapet som er forsikringstaker etter forsikringsavtalen. Denne dekningsutvidelsen kan være svært aktuell for aksjeselskaper som har plassert egne styremedlemmer i styret til andre virksomheter.

Det kan stilles spørsmål til hvorfor det åpnes for en slik dekningsutvidelse. Den utenforstående virksomheten kan selv tegne ansvarsforsikring for sine styremedlemmer. En begrunnelse kan være at styremedlemmets tilstedeværelse i styret i den utenforstående virksomheten springer ut av, eller har nær sammenheng med, beslutninger som er tatt i forsikringstakerens styre. I et slik tilfelle vil det oppstå en form for årsakssammenheng mellom den uaktsomhet utvist av det hospiterende styremedlemmet og beslutningene som er tatt hos forsikringstakeren. En annen forklaring kan være at det forsikringstegnende aksjeselskapet anses som en medvirker til den skadevoldende handlingen som blir foretatt i det utenforstående aksjeselskapet, sml. § 17-1 annet ledd.

Det er imidlertid flere begrensninger tilknyttet denne dekningsutvidelsen. For det første ligger det en begrensning i hva som defineres som et «utenforstående selskap». Formuleringen omfatter blant annet ikke datterselskap eller selskap som er å anse som et finansforetak, herunder bank-, forsikrings-, megler eller investeringsforetak, eller juridiske enheter som omsetter eller har notert finansielle instrumenter som omsetter «over-the-counter» i USA eller andre land eller stater underlagt USAs herredømme, og som er gjenstand for noen forpliktelse, jf. Secion 13 i den amerikanske U.S Securities and Exchange Act of 1934, jf. punkt 5.3.3. En mulig bakgrunn for begrensningen, er at risikobildet for forsikringsselskapet

¹⁷² AIGs forsikringsvilkår punkt 5.

vil være svært ulikt i slike foretak, sammenlignet med aksjeselskaper som ikke er omfattet av unntaket.

Videre begrenses anvendelsesområdet til dekningsutvidelsen av forsikringens kontinuitetsdato. Kontinuitetsdatoen fastsettes av forsikringsselskapet og er vanligvis satt til datoen for ikraftsettelse av styreansvarsforsikringen. Datoen markerer det tidligste tidspunktet et krav kan inntreffe dersom det skal dekkes av en forsikring med claims made-klausul. Krav som er relatert til verserende saker forut for denne datoen, er unntatt fra dekningen. Etter punkt 5.3.4 er kontinuitetsdatoen for styreansvar utenfor konsernet «den dato personen tiltrådte som medlem av styret [...] i et utenforstående selskap, på spesifikk anmodning av konsernet».

Krav fra ansatte mot de sikrede styremedlemmene kan også dekkes, jf. forsikringens punkt 5.4. Ved siden av sikredes ansvar for formuestap, dekkes også krav der den ansatte er påført en «følelsesmessig forstyrrelse». Hva som ligger i begrepet, er ikke helt klart. Jeg har ikke lyktes i å finne en eksakt definisjon av diagnosen.

Sakkyndige har i rettspraksis fra tingretten uttalt at følelsesmessige forstyrrelser «vanligvis påvirker individets sosiale funksjonsevne og ytelsesevne».¹⁷³ Det ble videre presisert at tilstanden kan oppstå ved «betydelige livsendringer eller en belastende livshendelse». Symptomene kan ifølge den sakkyndige bestå i «nedtrykthet, angst eller bekymring (eller en blanding av disse), følelse av maktesløshet overfor situasjonen og manglende evne til å planlegge fremover eller å fortsette i nåværende situasjon, samt større eller mindre problemer med å utføre daglige rutiner...». Hvorvidt en følelsesmessig forstyrrelse foreligger, kan ikke besvares generelt. Det må foretas en konkret faglig psykologisk vurdering av skadelidtes lidelse. Fordi forsikringen i utgangspunktet kun dekker sikredes ansvar for formuestap, innebærer dekningsutvidelsen en utvidelse av både farefeltet og tapsfeltet.

Det er ikke et hvilket som helst krav fra ansatte som er dekket under forsikringen. Etter punkt 5.4.2 må det være tale om «erstatningskrav fremsatt av en tidligere, nåværende, fremtidig eller potensiell ansatt i konsernet, som følge av sjikane, trakassering, forskjellsbehandling eller liknende, herunder manglende innføring av og gjennomførelse av personalpolitikk eller prosedyrer».

¹⁷³ TOSLO-2012-144087 (Oslo tingrett).

Formuleringen «som følge av» innebærer at punkt 5.4.2 er en årsaksklausul.¹⁷⁴ Dette medfører at krav fra ansatte kun dekkes dersom de skyldes de oppramsede farene i klausulen. Etter punkt 5.5 dekker forsikringen enkelte omkostninger til representasjon ved undersøkelse. Utvidelsen kommer imidlertid ikke til anvendelse dersom den offentlige undersøkelsen mm. er å anse som et krav etter vilkårenes punkt 2.1 (4) og/eller (5). Heller ikke «prosesser som er foranlediget av hendelser som generelt påvirker næringsområdet konsernet opererer innenfor», er omfattet. Dersom myndighetene iverksetter en granskning av en hel kategori av virksomheter eller bedrifter, vil kostnader som sikrede pådras i tilknytning til dette, ikke dekkes. Det er også gjort begrensninger i forsikringssummen for denne dekningsutvidelsen, jf. punkt 5.5.4.

Forsikringen dekker også «rimelige omkostninger til forundersøkelser og utredning som sikrede pådrar seg, og som er nødvendig for å ivareta sikredes rettigheter ved krav som er dekket av forsikringen», jf. punkt 5.6.1. Punkt 5.6.2 definerer hva som anses som en forundersøkelse og utredning. Det forutsettes for det første at sikrede enten er anmodet om å delta i et møte, intervju, eller fremlegge dokumentasjon om et forhold som er omfattet av forsikringen. For det andre må anmodningen være fremsatt av et offentlig organ eller et annet foretak eller aksjeselskap. Til sist må anmodningen gjelde «et krav om utredning eller etterforskning fra et offentlig organ om et forhold som angår et selskap i konsernet eller en forsikret person». Alternativt kan anmodningen følge av en skriftlig melding til et offentlig organ fra et foretak/selskap, forsikret person eller varsler, der innholdet er av en slik art at det gir grunnlag for mistanke om vesentlige plikt- eller lovbrudd hos en forsikret person og at forundersøkelser fra et offentlig organ vil bli iverksatt.

Det forutsettes videre at et offentlig organ møter opp hos aksjeselskapet og krever gjennomgang, kopiering, beslag eller samtale/intervju med en forsikret person.

I likhet med dekningsutvidelsen for representasjon til undersøkelse, omfatter utvidelsen for omkostninger til forundersøkelse ikke tilfeller av rutinemessige eller planlagte forundersøkelser/utredning, internt tilsyn, kontroll eller inspeksjon. Heller ikke undersøkelser og utredninger som gjelder normal etterlevelse av regulatoriske forhold, herunder gjennomgang, undersøkelse, produksjon, revisjon eller rapportering av slike forhold, omfattes

¹⁷⁴ Se nærmere om årsaksklausuler i punkt 9.3 nedenfor.

av utvidelsen. Slike forhold anses ikke som forundersøkelse eller utredning etter punkt 5.6.2 (ii).

Punkt 5.6.3 fastsetter hvilke omkostninger som dekkes av forsikringen. Det er kun rimelige og nødvendige gebyrer, kostnader og utgifter som er påløpt hos forsikret person, og som forsikringsselskapet har gitt sitt skriftlige samtykke til å erstatte som dekkes.

Det er noe uklart hvorvidt forsikringsselskapet er forpliktet til å samtykke til å erstatte de gitte beløpene dersom de øvrige betingelsene for dekningsutvidelsen er oppfylt. Rent språklig er vilkåret formulert på en slik måte at forsikringsselskapet selv velger hvilke krav de samtykker til å erstatte. En slik løsning vil skape lite forutberegnelighet for forsikringstakeren og sikrede. Dette gjelder særlig fordi vilkårene i punkt 5.6.3 siste ledd bestemmer at følgende kostnader ikke er dekket:

«Forsikringen dekker ikke vederlag til forsikret person for eget arbeid, eller tilsvarende vederlag til tredjepersoner/foretak. Forsikringen dekker heller ikke kostnader for å etterkomme formelle eller uformelle forespørslers om dokumenter, arkiver eller elektronisk informasjon som befinner seg hos eller som kontrolleres av, et selskap/foretak, kravstiller eller hos andre tredjepersoner/foretak».

Samlet sett fastsetter klausulene under punkt 5.6 så mange vilkår for at dekningsutvidelsen skal gjelde, at en ytterligere sensur fra forsikringsselskapets side vil gi lite forutberegnelighet for sikrede.

Vilkårenes punkt 5.7 utvider forsikringen til å omfatte sikredes ansvar for krav om erstatning for «punitive damage». Punitive damages er vanlig i amerikansk erstatningsrett, og da som en form for straffesanksjon. I norsk og europeisk rett har ikke erstatningsutmålingen en pønalt karakter. Sammenlignet med den norske rettstilstanden, kan erstatning tilkjennes i flere tilfeller og med betydelig høyere beløp. Det finnes imidlertid eksempler i europeisk praksis på betydelige erstatningssummer ved grove krenkelser.¹⁷⁵ Disse begrunner seg som regel i prevensjonshensynet og ikke i pønale betraktninger.¹⁷⁶

Forsikringsvilkårene begrenser utvidelsen i punkt 5.7 slik at den kun kommer til anvendelse dersom kravet er underlagt lovgivningen i en stat hvor forsikringen gjelder og lov eller rettspraksis på dette stedet pålegger ansvar for punitive damage. Det er også en forutsetning at

¹⁷⁵ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 543.

¹⁷⁶ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 543.

lov eller rettspraksis tillater at punitive damage kan forsikres. Denne begrensningen innebærer at internasjonalprivatrettslige regler har betydning for styremedlemmenes forsikringsdekning. Disse omtales nærmere i punkt 10.2.4 nedenfor.

Utvidelsen om punitive damages gjelder ikke for krav som omfattes av vilkårenes punkt 5.4 (krav fra ansatte).

Forsikringen kan også utvides til å dekke en rekke andre omkostninger. Dette omfatter blant annet omkostninger til gjenoppretning av renommé (punkt 5.8), omkostning til forsvar for krav som gjelder person- og tingsskade (punkt 5.9), omkostning til forsvar av krav som gjelder dødsfall grunnet arbeidsmiljø (punkt 5.10), omkostninger ved beslaglegging av personlige aktiva, frihetsberøvelse og kausjon (punkt 5.12), utleveringsomkostninger (punkt 5.13), omkostninger til forsvar av krav som gjelder forurensning (punkt 5.16), omkostninger til konsulenttjenester i forbindelse med trusler fra sosiale medier (punkt 5.17), og til sist omkostninger til skadebegrensning (punkt 5.18).

Punkt 5.11 inneholder en utvidelse som fastsetter at forsikringsselskapet kan være ansvarlig utover forsikringssummen for forsikringstakerens non-executive directors. Denne klausulen har sitt opphav i angloamerikanske land der ledelsesstrukturen i aksjeselskaper er en annen enn i Norge.¹⁷⁷ Denne ledelsesstrukturen bygger på at aksjeselskapet bare har ett forvaltningsorgan «der visse medlemmer er «executive» (i en ledende funksjon) og andre er «non-executive» (i en tilsynsfunksjon i tillegg til en mer strategisk ledelsesfunksjon)».¹⁷⁸ I norsk selskapsrett er skillet ikke like skarpt. Utgangspunktet er at både styremedlemmene og daglig leder har forvaltningsmyndighet, jf. asl. §§ 6-12 og 6-14. «Non- executive directors» vil være dekket under den alminnelige styreansvarsforsikringen. Utvidelsen ligger derfor i at forsikringsselskapet dekker deres ansvar selv om det overskrider den alminnelige forsikringssummen. Det er en forutsetning at den alminnelige forsikringssummen, andre forsikringsdekninger for styreansvar og annen skadesløsholdelse er uttømt, jf. underpunktene (i) til (iii). Forsikringens punkt 5.11.2 fastsetter hvem som defineres som «non- executive directors».

¹⁷⁷ Anne Cathrine Sundby, «Det nye selskapsrettslige landskap», *Lov og rett*, 2005 s. 387 – 422 s. 414.

¹⁷⁸ Sundby (2005) s. 413.

Dersom sikrede dør, umyndiggjøres, blir insolvent eller begjæres konkurs, kan forsikringen utvides til å dekke krav som er omfattet av forsikringen der kravet er fremsatt mot sikredes bo, administrator, representant, bobestyrer eller arvinger av sikrede, jf. punkt 5.14.

Forsikringen kan også utvides til å dekke krav som er omfattet av forsikringen der kravet er fremsatt mot sikredes registrerte partner, samboer eller ektefelle, såfremt slike krav reises mot ham eller henne i egenskap av sikredes status som registrert partner, samboer eller ektefelle, jf. punkt 5.15.

Punkt 5.19 er gitt det noe misvisende navnet «Utvidelse for Internasjonal jurisdiksjon». Forsikringsvilkåret regulerer hvilke forsikringsvilkår som kommer til anvendelse ved erstatningskrav mot sikrede som er underlagt internasjonal jurisdiksjon. Klausulen utvider således ikke dekningsområdet til forsikringen. Vilkåret må heller sies å utgjøre en form for lovvalgsklausul mellom forsikringsselskapet og forsikringstakeren. Det fremgår i punkt 5.19 at forsikringsgiver, i slike tilfeller skal anvende «AIGs internasjonale standard forsikringsvilkår som var gjeldende i forsikringsperioden da kravet ble fremsatt, dersom dette er til gunst for den sikrede når det gjelder forsikringens dekning, definisjoner og unntak fra dekningen, når disse sees i sammenheng og som en helhet».

Presiseringen om at vilkårene må «ses i sammenheng og som en helhet» må medføre at sikrede ikke kan «velge og vrake» mellom forsikringsvilkår fra henholdsvis de opprinnelige og de internasjonale vilkårene. Det må tas en beslutning om hvilke av de to sett vilkår som vil være mest gunstig for forsikringstakeren, og deretter må dette regelsettet benyttes i sin helhet og til fortrenghet for det andre. Dette utgangspunktet må imidlertid tåle en vis modifikasjon: De unntak og begrensninger som er «særskilt avtalt» i den opprinnelige forsikringsavtalen og som er angitt i forsikringsbeviset, kommer uansett til anvendelse. Denne modifikasjonen er rimelig fordi særskilt avtalte unntak og begrensninger vil ha innvirkning på den risikovurderingen forsikringsselskapet foretok ved avtaleinngåelsen. Der det er avtalt særskilte unntak og begrensninger i forsikringsdekningen, vil forsikringsselskapets risiko være mindre. En slik reduksjon av risikooverføringen vil mest sannsynlig ha innvirkning på den fastsatte forsikringspremien. Hensynet til sikrede er godt ivaretatt ved at de internasjonale forsikringsvilkårene kun vil komme til anvendelse dersom disse er til gunst for styremedlemmet.

Til sist gir forsikringsavtalens punkt 5.20 adgang til å utvide forsikringsavtalen til å omfatte omkostninger relatert til Brexit. Da overgangsperioden for Storbritannias var over 31. desember 2020, vurderes ikke dette lenger som en aktuell dekningsutvidelse.

8.3 Gjensidige

8.3.1 Generelt

I Gjensidiges forsikringsvilkår punkt «Hvilket ansvar dekkes» under punkt «Dekkes» første avsnitt heter det at forsikringen dekker:

«Erstatningsansvar for skade på tredjemanns person, ting eller formuesskade når: - den enkelte sikrede er personlig erstatningsansvarlig i henhold til gjeldende rett, - skaden har skjedd i egenskap av styre-/varamedlem [...] i den virksomhet som angitt i forsikringsbeviset, - skriftlig erstatningskrav blir fremsatt mot sikrede eller Gjensidige i forsikringsperioden (claims made prinsippet)».

Det fremgår her at det er faren og risikoen for styremedlemmenes erstatningsansvar etter gjeldende rett som er dekket. Det er en forutsetning for dekning at erstatningsansvaret er pådratt «i egenskap av» vedkommendes rolle i aksjeselskapet.

8.3.2 Dekningsutvidelser

Gjensidiges styreansvarsforsikring inneholder følgende dekningsutvidelse: «Når et tap eller en skade omfattes av forsikringen, dekkes også nødvendige og rimelige utgifter til kommunikasjonsrådgivning og psykologisk behandling, når tjenesteleverandør og utgifter er godkjent av gjensidige. Slike utgifter er begrenset til 10% av forsikringssummen».¹⁷⁹

Det fremgår ikke direkte av forsikringsavtalen hvem utgiftene til kommunikasjonsrådgivning og psykologisk behandling må være «nødvendig» for. Dersom vilkåret i tredje avsnitt ses i sammenheng med første avsnitt, er det naturlig å tolke vilkåret slik at det gjelder utgifter som er nødvendige for sikrede. Bakgrunnen er at utgifter til psykologisk behandling av skadelidte allerede er dekket etter vilkåret i første avsnitt, jf. ordlyden «skade på person». Forsikringen er dermed utvidet til også å omfatte faren for psykisk skade hos den sikrede selv.

8.4 Tryg

I Trygs vilkår punkt 3 fastsettes forsikringsavtalens farefelt: «Selskapet dekker sikredes personlige erstatningsansvar for formuesskade sikrede kan ilegges på grunnlag av uaktsomhet». Punkt 1.1 gjør en innsnevring i farefeltet ved å sette vilkår om at

¹⁷⁹ Gjensidige «Hvilket ansvar dekkes», underpunkt «Dekkes» tredje avsnitt.

erstatningsansvaret må være pådratt «i sin funksjon som sådan i det aksjeselskap som har tegnet forsikringen».

Tryg er det eneste forsikringsselskapet som ikke fastsetter noen dekningsutvidelser for sin styreansvarsforsikring.

8.5 Sammenligning

De tre forsikringsselskapene har relativt like beskrivelser av forsikringens farefelt. Felles for alle er at de dekker faren for at sikrede påføres et erstatningsansvar. Samtlige av forsikringsselskapene setter også nærmere vilkår for hvilket erstatningsansvar de dekker. Det er en forutsetning at sikrede er personlig erstatningsansvarlig. Både AIG og Tryg presiserer at erstatningsansvaret må ha oppstått som følge av en «ansvarsbetingende handling eller unnlattelse» (AIG) eller «på grunnlag av uaktsomhet» (Tryg). Gjennom disse formuleringene kommer det frem at erstatningsansvaret er subjektivt. Det kreves at styremedlemmet ved en handling eller unnlattelse har opptrådt uaktsomt.

Gjensidige har ingen tilsvarende formulering i sine vilkår. Det fremgår imidlertid av forsikringsvilkårene at den sikrede må være «personlig erstatningsansvarlig i henhold til gjeldende rett», og at skaden har skjedd «i egenskap av» styremedlem i virksomheten. Vilkåret om at erstatningsansvaret må være i henhold til «gjeldende rett», må i realiteten innebære en henvisning til det erstatningsansvar styremedlemmet kan pådra seg etter asl. § 17-1.

Aksjeloven § 17-1 fastsetter at styremedlemmene kan holdes erstatningsansvarlige for «skade som de i den nevnte egenskap forsettlig eller uaktsomt har voldt vedkommende». Som påpekt i punkt 6.3 ovenfor, henviser ordlyden «forsettlig eller uaktsomt» til det alminnelige culpaansvaret.

Det kan etter dette konkluderes med at de tre forsikringsselskapene overtar risikoen for den samme faren. Forsikringen omfatter risikoen for uaktsomme skadevoldende handlinger eller unnlattelser som skjer i egenskap av styremedlemmenes rolle i aksjeselskapet. Konsekvensen av denne konklusjonen er at det er faren for styremedlemmenes erstatningsansvar etter asl. § 17-1 som utgjør forsikringens farefelt.

Da de tre styreansvarsforsikringene dekker den samme faren, er det de enkelte utvidelser og unntak i forsikringens dekningsområde som så langt skiller forsikringsavtalene fra hverandre.

Forsikringsvilkårene til Tryg inneholder ingen bestemmelser som utvider forsikringen til å gjelde andre farer enn styremedlemmenes erstatningsansvar. I tilfeller der grunntapet – altså erstatningskravet - omfattes av forsikringens farefelt, har Gjensidige utvidet forsikringsdekningen til å omfatte nødvendige og rimelige utgifter til kommunikasjonsrådgivning og psykologisk behandling. AIG fastsetter på sin side en rekke dekningsutvidelser. Enkelte av disse innebærer at styreansvarsforsikringen dekker mer enn det erstatningsansvar styremedlemmet har etter asl. § 17-1. Dette omfatter blant annet dekningsutvidelsen for punitive damages.

9 Styreansvarsforsikringens tapsfelt

9.1 Innledning

Som vi har sett i kapittel 8 ovenfor, tas det utgangspunkt i et named perils- eller all risks-prinsipp ved fastleggelsen av forsikringens farefelt. De samme inndelingene kan i prinsippet også anvendes ved fastsettelsen av forsikringens tapsfelt.

Ved et all losses-prinsipp dekker forsikringen alle typer av tap som er forårsaket av de forsikrede farene, med mindre vilkårene gjør unntak for gitte tap. Motsatt, forutsetter named losses-prinsippet at forsikringen kun dekker de typer av tap som fremgår særskilt av vilkårene.

Jeg har imidlertid ikke funnet rene eksempler på noen av disse løsningene i forsikringene. Vilkårene inneholder regler om tapsdekning av så vel positiv som negativ art. Hvilke tap som er omfattet av forsikringens tapsfelt, må avgjøres ved en tolkning av vilkårenes positive tapsregler sett i sammenheng med de tapsbegrensningene forsikringene inneholder.¹⁸⁰

Fastleggelsen av tapsfeltet må ta utgangspunkt i en skrittvis prosess, tilknyttet ulike «lag» i forsikringsvilkårene.¹⁸¹

Det første laget er i utgangspunktet klausulene som bestemmer hva som utgjør «forsikringsgjenstanden». I ansvarsforsikring vil det imidlertid aldri være tale om en forsikringsgjenstand.¹⁸² Bakgrunnen for dette er at ansvarsforsikringer ikke tar sikte på å forsikre bestemte gjenstander eller objekter, men har som formål å dekke det rettslige erstatningsansvaret som den sikrede kan pådra seg i den egenskapen som er nevnt i

¹⁸⁰ Bull (2008) s. 224.

¹⁸¹ Bull (2008) s. 225.

¹⁸² FKN-2010-005 (Forsikringsklagenemda Skade avgjørelse).

forsikringsvilkårene. Dette erstatningsansvaret gjelder generelt, og er ikke betinget av at gitte objekter skades. Det er derfor ikke nødvendig å foreta en nærmere vurdering av dette laget.

Neste lag presiserer farefeltet nærmere ved å kartlegge hvilke økonomiske faktorer knyttet til erstatningsansvaret forsikringsdekningen omfatter. Siden styreansvarforsikringen dekker sikredes erstatningsansvar, må det avklares om forsikringen kun dekker mot formuestap, eller om den også dekker andre typer av tap som tings- og personskade.

Det tredje og siste laget i tapsfeltet søker å i større detalj fastlegge hvilke tap som vil være dekket innenfor de rammene som er trukket opp i de to foregående lagene. Oppsummert kan det konstateres at forsikringen dekker sikredes erstatningsansvar for gitte typer av tap, det gjenstår likefullt å fastlegge om det må gjøres noen ytterligere begrensninger i dekningen. Det siste laget preges dermed i stor grad av kasuistiske oppregninger av enkelttap som forsikringsselskapene har funnet det nødvendig eller hensiktsmessig å ekskludere fra dekningen.

Jeg vil i punktene 9.2 og 9.3 nedenfor redegjøre for de respektive lagene i styreansvarforsikringene. For å unngå dobbeltbehandling og gjentakelser, baserer vurderingen av styreansvarforsikringens tapsfelt seg på lagene som er skissert i dette punkt. Dette gjøres til fordel for å ta utgangspunkt i hver enkelt forsikringsavtale, for deretter å gjennomgå lagene. Den ovennevnte disponeringen er mer hensiktsmessig da ulikhetene i forsikringsavtalenes tapsfelt enten er små eller svært enkle å konstatere.

9.2 Hvilke økonomiske faktorer er dekket av styreansvarforsikringen?

Skadelidte kan bli påført ulike typer av skader. De ulike tapene kan deles inn i tre de hovedkategoriene personskade, tingskade og formuesskade.

Formuesskade er den mest aktuelle tapskategorien ved styreansvar.¹⁸³ Det er likevel ikke utelukket at styremedlemmer kan holdes erstatningsansvarlige for tap som følge av person- eller tingsskade.

I AIGs forsikringsvilkår punkt 2.1 heter det at «Forsikringen dekker sikrede ansvar for formuestap [...]». Hvordan «formuestap» skal forstås er definert i vilkårenes punkt 2.1 (ii): «Med formuestap skal forstås økonomisk tap som ikke er oppstått som følge av fysisk skade på person eller ting».

¹⁸³ Se nærmere om erstatningsmessig tap i punkt 6.2 ovenfor.

Forsikringen dekker dermed ikke erstatningskrav for tap som følge av person- eller tingsskade. Dette klargjøres videre i forsikringsavtalens punkt 6.5 der det presiseres at forsikringen ikke dekker «Krav om erstatning for tap ved faktisk eller påstått legemsbeskadigelse, sykdom, lidelse, død, følelsesmessig forstyrrelse eller psykisk skade eller annen personskade, eller skade eller ødeleggelse av fysiske ting [...]». I samme retning trekker formuleringen i punkt 5.9. Det heter der at forsikringen er utvidet til å dekke rimelige omkostninger til sikredes forsvar for «krav mot den sikrede for erstatning for faktisk eller påstått legemsbeskadigelse, sykdom, lidelse, død, følelsesmessig forstyrrelse eller psykisk skade, samt annen person- eller tingsskade. Forsikringen gir ikke dekning for selve kravet som er fremsatt».

Det er dermed klart at AIGs forsikring i utgangspunktet ikke dekker noen former for person- eller tingsskade.¹⁸⁴

Også Tryg begrenser seg til å dekke de rene formuestapene. I punkt 3 første avsnitt heter det at: «Selskapet dekker sikredes personlige erstatningsansvar for formuesskade [...]». I Trygs vilkår punkt 13.6 defineres formuesskade som «[...] økonomisk tap som ikke er en følge av, eller står i sammenheng med, skade på person eller ting».

Gjensidige skiller seg på dette punktet fra de to øvrige forsikringsselskapene ved å dekke flere økonomiske faktorer tilknyttet styremedlemmenes erstatningsansvar. I Gjensidiges punkt «Hvilket ansvar dekkes» under punkt «Dekkes» heter det at forsikringen omfatter «Erstatningsansvar for skade på tredjemanns person, ting eller formuesskade [...]».

I Gjensidiges erstatningsregler som er vedlagt forsikringsbeviset, defineres «ting» som «fysiske gjenstander, herunder fast eiendom, løsøre, dyr og elektronisk lagret informasjon». Formuesskade defineres som «økonomisk tap som ikke er oppstått som følge av skade på person eller ting».

Personskade er ikke definert i forsikringsvilkårene. Ordlyden må dermed tolkes utfra de alminnelige tolkningsprinsippene som ble lagt til grunn i punkt 3 ovenfor. «Skade» vekker umiddelbart assosiasjoner til de fysiske krenkelser på legemet. Det er imidlertid lagt til grunn i rettspraksis at psykiske skader har det samme erstatningsrettslige vernet som fysiske

¹⁸⁴ Se imidlertid utvidelsen for «følelsesmessig forstyrrelse» i punkt 8.2.2 ovenfor.

skader.¹⁸⁵ Det legges til grunn at begrepet «personskade» i forsikringsvilkårene omfatter de fysiske så vel som psykiske skader på en fysisk person.

Angivelsene av hvilke økonomiske faktorer som er dekket, må tåle en viss modifikasjon. Fordi det er styremedlemmets erstatningsansvar som er dekket av forsikringen, er det den økonomiske skaden skadelidte er påført som følge av styreansvaret som erstattes. De alminnelige erstatningsrettslige prinsippene vil være bestemmende for fastleggelsen av skadelidtes tap. Vilklårene tilknyttet erstatningsmessig skade og årsakssammenheng kommer derfor inn som en ytterligere begrensning av hvilke økonomiske faktorer som er dekket under styreansvarsforsikringen.¹⁸⁶

9.3 Ekskluderte enkelttap

AIG og Trygs forsikringer dekker sikredes erstatningsansvar for formuesskade, og Gjensidige dekker sikredes ansvar for person-, tings- og formuesskade. Det gjenstår å fastslå hvorvidt forsikringen dekker alle skader som faller inn under disse kategoriene, eller om det gjøres andre innskrenkninger i dekningen. Dette laget preges av en nokså kasuistisk oppregning av enkelttap, som forsikringsselskapene har funnet det nødvendig eller hensiktsmessig å ekskludere fra dekningen.¹⁸⁷

Avgrensningene skjer hovedsakelig ved bruk av årsaks- og suspensjonsklausuler.¹⁸⁸

Suspensjonsklausulene kjennetegnes av at forsikringen suspenderes helt eller delvis i særskilt angitte tilfeller. Slike klausuler er ikke benyttet i styreansvarsforsikringene som er gjenstand for avhandlingen. De behandles derfor ikke nærmere.

Årsaksklausulene fastsetter at forsikringen ikke dekker tap, eventuelt en bestemt type tap, som er forårsaket av en bestemt type fare. Disse klausulene skiller seg dermed fra suspensjonsklausulene ved at de går mer direkte på vedkommende fare, og knytter den opp mot et tap. Beskrivelsen av selve årsaksforbindelsen kan variere fra en klausul til en annen. På den ene siden kan forsikringsselskapet formulere et presist og klart uttrykt krav til årsakssammenheng ved formuleringer som «skyldes», «som følge av» og på den andre siden mer uklare angivelser som «kan relateres til» eller «påført».

¹⁸⁵ HR-2018-2080-A (avsnitt 42).

¹⁸⁶ Se nærmere om vilklårene for erstatningsmessig skade og årsakssammenheng i punkt 6.2 og 6.4 ovenfor.

¹⁸⁷ Bull (2008) s. 226.

¹⁸⁸ Bull (2008) s. 221—222.

Som eksempel på en klausul som oppstiller et klart krav til årsakssammenheng for at tapet ikke skal være omfattet av forsikringen, kan det vises til AIGs vilkår i punkt 6.1 (ii) hvor det heter at forsikringen ikke dekker: «Krav som skyldes at sikrede forsettlig har forårsaket tap eller forsettlig begått en rettsstridig handling». ¹⁸⁹

Årsaksklausulene kan også inneholde presiseringer eller unntak som angår både farefeltet og tapsfeltet samtidig. Klausulen gjør da begrensninger i farefeltet så fremt det er oppstått bestemte typer av tap. Som eksempel kan det vises til Gjensidiges vilkår i punkt «Hvilket ansvar dekkes» under «Dekkes ikke» hvor det fremgår at forsikringen ikke dekker «erstatningsansvar som følge av tap i sikredes egen formue». Gjensidige har her foretatt en årsaksbegrensning for tap i sikredes egen formue – altså en begrensning for denne spesifikke tapstypen. Fordi dekningsunntaket er formulert som en årsaksklausul, kommer unntaket kun til anvendelse dersom det er årsakssammenheng mellom erstatningsansvaret og tapet i sikredes egen formue.

De ekskluderte enkelttapene i forsikringsavtalene til Gjensidige og Tryg er av mindre omfang enn de som fremgår av AIGs vilkår. Jeg vil derfor først ta for meg dekningsunntakene i de to førstnevnte forsikringsselskapene. Til slutt redegjøres det for AIGs ekskluderte enkelttap.

Dekningsunntakene i Gjensidiges forsikringsvilkår fremgår av punkt «Hvilket ansvar dekkes» under punkt «Dekkes ikke». Forsikringen dekker ikke erstatningsansvar:

«[...] som følge av tap i sikrede egen formue», «[...] overfor enkeltaksjonærer eller aksjonærgrupper som direkte eller indirekte har mer enn 5% eierandel i det selskapet forsikringen gjelder for», «[...] som helt eller delvis er begrunnet i at sikrede eller dennes familie har mottatt en urettmessig vinning», «[...] relatert til egne bøter, dagbøter, straffebøter, overtredelsesgebyr, punitive damages, exemplary damages og lignende», «[...] som skyldes straffbare handlinger», «[...]etter skadeserstatningsloven § 1-6 (ansvar for skade voldt ved korrupsjon)», «[...]ved forurensning når årsaken til forurensningen ikke er plutselig og uforutsett», «[...] som relaterer seg til asbest», «[...]i henhold til lov om yrkesskade», «[...] som følge av endret selskapsform, bedriftsrelaterte transaksjoner som fusjon, fisjon, emisjon eller salg av verdipapirer».

¹⁸⁹ Sml. FAL § 4-9 første ledd.

De ekskluderte tapene etter Trygs forsikringsvilkår er opplistet i punkt 5 «Begrensninger som gjelder». Det heter her at forsikringsselskapet ikke i noen tilfeller svarer for krav som bygger på eller direkte eller indirekte er en følge av ansvar for formuesskade:

«[...] påført styremedlemmer og administrerende direktør, som er sikret under samme forsikring», «[...] påført at sikredes familie», påført foretak som sikrede eller sikredes familie har styreverv eller er daglig leder i, eller eier mer enn 50% av aksjene i på det tidspunkt den skadevoldende begivenheten fant sted», «[...]påført enkeltaksjonærer eller aksjonærgrupper som på det tidspunkt den skadevoldende handling ble foretatt direkte eller indirekte har mer enn 30% eierandel i forsikringstakeren eller forsikringstakerens datterselskaper», «[...]påført noen ved at sikrede har begått eller medvirket til tyveri, underslag, bedrageri, utroskap eller annet forhold som rammes av straffelovens kap. 18, 24, 25 eller 26, eller tilsvarende bestemmelser i andre nordiske lands straffelover. Selv om forholdet ikke rammes av ovennevnte bestemmelser dekkes ikke ansvar som begrunnes med at sikrede har skaffet eller medvirket til å skaffe seg eller andre en uberettiget vinning», «[...]påført noen i forbindelse med unnlattelse av å tegne eller holde i kraft alminnelige ansvarsforsikring, forsikring av driftsmidler, forsikring pålagt i lov, forskrift, kontrakt eller tariffavtale», «[...]som skyldes forurensning eller feil eller mangel ved et produkt», «[...] av ikke-økonomisk art eller som skyldes ærekrenkelse, jf. lov om skadeerstatning [sic] paragraf 3-5 og 3-6 samt formuesskade i form av bøter og lignende uansett årsak», «[...] som utspringer fra krav som er fremmet mot sikrede, og krav som er, eller burde være, kjent for sikrede eller forsikringstaker på tegningstidspunktet. Det samme gjelder for formuesskade som bygger på faktiske omstendigheter som var, eller burde vært kjent for sikrede eller forsikringstaker på tegningstidspunktet, forsikringsavtaleloven (FAL) paragraf 4-2».¹⁹⁰

AIGs forsikringsvilkår punkt 6 utgjør totalt litt over en A4-side med ulike unntak fra dekningen. På grunn av unntakenes omfang er ikke hensiktsmessig å gjengi alle dekningsunntakene i detalj.

Punkt 6.1 unntar visse krav som har tilknytning til sikredes subjektive forhold. Etter vilkåret dekker forsikringen ikke:

«(i) Krav om skyldes at sikrede faktisk har oppnådd uberettiget personlig vinning, eller (ii) krav som skyldes at sikrede forsettlig har forårsaket tap eller forsettlig begått en

¹⁹⁰ Unntakene fremgår av forsikringsvilkårenes punkt 5.

rettsstridig handling. (iii) Krav som er basert på ansvarserkjennelse eller avtale om ansvar/erstatning, herunder tilsagn, garanti, avkall, fraskrivelse eller ettergivelse av en rettighet, såfremt dette ansvaret er mer omfattende enn det som følger av de rettsregler som kommer til anvendelse».

Unntakene i punkt (i) og (ii) kommer kun til anvendelse dersom det er fastslått ved rettskraftig dom eller annen endelig avgjørelse at omstendighetene som nevnt i unntakene faktisk foreligger eller at sikrede selv har tilstått forholdene, jf. punkt 6.1 siste avsnitt. Dette vilkåret skaper forutberegnelighet for sikrede. Forsikringsselskapet kan ikke grunnløst anføre at et slikt forhold har årsakssammenheng med forhold hos den sikrede, og dermed gjøre unntaket gjeldende.

AIGs vilkår punkt 6.2 unntar visse krav som grunner i forhold begått henholdsvis etter kontinuitetsdatoen og før den retroaktive dato. Punkt 6.2 unntar krav som:

«[...] skyldes en rettstvist som pågår eller er avsluttet før den kontinuitetsdato som er angitt i Forsikringsbeviset eller som skyldes de samme eller i det vesentlige samme omstendigheter som ble påberopt i en slik pågående eller tidligere avgjort rettstvist, eller krav som skyldes eller er en følge av faktisk eller angivelig omstendigheter som har blitt meldt til en tidligere forsikringsgiver, og som kan føre til krav», jf. underpunkt (i).

Dette innebærer at krav som følger av verserende saker, ikke blir dekket av forsikringen. Da vilkåret kun stiller krav om at omstendighetene må være «i det vesentlige samme» som i den verserende saken, vil kravet ikke bli dekket uavhengig av om styremedlemmet visste eller burde vite at kravet kunne ende opp som et erstatningskrav tilknyttet styreansvaret. Det kan tenkes at det opprinnelige kravet ble rettet mot styremedlemmets personlige ansvarsforsikring, og at det senere viste seg at den unnlattelse eller uaktsomhet som ble utvist, ble gjort i egenskap av styremedlemmets rolle i aksjeselskapet.

Retroaktive dato innebærer at forsikringen ikke dekker handlinger eller unnlattelser foretatt før denne dato, selv om kravet først fremsettes etter den gitte dato.¹⁹¹ Datoen markerer således startskuddet for forsikringsselskapets ansvar.

¹⁹¹ LB-2008-62423 (Borgarting).

Etter punkt 6.2 underpunkt (ii) er også «Alle krav som skyldes erstatningsbetingende handlinger eller unnlateringer begått før den retroaktive dato som angitt i forsikringsbeviset [...]» unntatt fra dekningen.

Dersom AIG ikke hadde inntatt en klausul om retroaktiv dato, ville forsikringsselskapet svare for krav som skyldes handlinger eller unnlateringer foretatt lang tid forutfor forsikringstakerens avtaleinngåelse med forsikringsselskapet. På denne måten bidrar den retroaktive dagen til å begrense forsikringens dekningsfelt.

Fordi claims made-prinsippet anvendes i de fleste ansvarsforsikringer, herunder styreansvarsforsikringer, medfører bruken av retroaktiv dato at sikrede i enkelte tilfeller står uten forsikringsdekning. La oss si at sikrede var dekket i forsikringsselskap A med en claims made-klausul uten retroaktiv dato fra 1. januar 2020 til 1. januar 2021. Deretter bytter aksjeselskapet forsikringsgiver til forsikringsselskap B med claims made-klausul og retroaktiv dato fra 1. januar 2021. Ved krav som fremsettes etter den retroaktive datoen som fastsatt av forsikringsselskap B, men som ble forårsaket forut for forsikringens retroaktive dato, vil sikrede stå uten dekning.

Punkt 6.3 gjør unntak for krav mot sikrede:

«Fremst av eller på vegne av konsernet eller et utenforstående selskap, hvor sikrede var eller er medlem av styret, ledelsen eller tilsvarende ledelsesorgan eller posisjon, hvis kravet fremsettes i eller under anvendelse av gjeldende rett i USA eller noen stat eller territorium herunder [...]».

Dette unntaket gjelder likevel ikke:

«(i) krav fremsatt av aksjonærer på konsernets vegne («Shareholder derivate avtion»), dersom kravet er fremsatt eller fulgt opp uten bistand eller deltakelse fra sikrede eller konsernet, og (ii) krav fremsatt av kurator eller midlertidig bobestyrer som fremsettes og følges opp uten bistand eller deltakelse fra sikrede eller konsernet, og (iii) forsvarsomkostninger, og (iv) sikredes engasjement i enhver beskyttet aktivitet under 18 U.S.C. 1514(1) (whistleblower-beskyttelse, jf. Sarbanes-Oxley Act of 2002), eller enhver annen beskyttet aktivitet under enhver annen whistleblower-beskyttelse iht. Tilsvarende lovgivning».

Krav om betaling av bøter avgifter og skatter, eller andre forhold som ikke kan forsikres i henhold til gjeldende rett, er også unntatt fra dekningen, jf. punkt 6.4. Det kan i enkelte tilfeller være tvilsomt hvorvidt et krav er et skattekrav eller et erstatningskrav. Et eksempel på

dette finnes i FinKN-2013-515. De sikrede var styremedlemmer i et svensk selskap som gikk konkurs. Etter konkursen fremmet skatteverket krav om betaling av utestående skatter og avgifter. Kravet ble prøvd og opprettholdt i to svenske rettsinstanser.

Styreansvarsforsikringen omfattet styremedlemmenes erstatningsansvar, men hadde unntak for krav «som skyldes eller kan henføres til bøter, skatteavgift eller skatter». De sikrede anførte ovenfor forsikringsselskapet at selv om det bakenforliggende kravet var manglende skatt, dreide det seg i realiteten om et erstatningskrav. Bakgrunnen for anførselen var at den manglende betalingen av skatter og avgifter, samt mangelen av andre skritt som å begjære konkurs, foreta restrukturering eller søke om betalingsutsettelse, var grovt uaktsom av styremedlemmene. Etter de sikredes syn opptrådte skatteverket som en privat kreditor som fremmet et erstatningskrav grunnet grov uaktsomhet.

FinKN fant på sin side at kravet i realiteten skyldtes eller kunne henføres til skatter og avgifter, og at skyldgraden grov uaktsomhet ved manglende innbetaling ikke endret dette.

Det kan her utledes at ikke ethvert krav som rettes mot sikrede på grunn av uaktsomhet og som har karakter av et erstatningskrav, vil falle inn under dekningen. Det må foretas en konkret vurdering for å avgjøre hvorvidt kravet er et erstatningskrav eller et annet type pengekrav.

Ordlyden «som skyldes eller kan henføres til» er noe videre og omfatter mer enn «krav om». «Krav om» må forstås slik at det kun er skattekravet i seg selv som er unntatt fra dekningen. Andre krav som på sett og vis er tilknyttet skattekravet, vil være omfattet av forsikringen såfremt de øvrige vilkårene for forsikringsdekning er oppfylt.

Sikredes ansvar for konsernets unnløstelse av betaling av skatter, er likevel omfattet såfremt ansvaret er pålagt sikrede etter gjeldende rett i den jurisdiksjon hvor kravet er rettet, og forutsatt at konsernet eller det tilknyttede aksjeselskapet ikke kan betale disse skattene på grunn av insolvens, jf. punkt 6.4.

Aksjeselskapet er insolvent når det ikke kan oppfylle sine forpliktelser etter hvert som de forfaller, med mindre betalingsdyktigheten må antas å være forbigående, jf. kkl. § 61 første punktum.¹⁹² Konkursloven § 61 annet punktum bestemmer at insolvens likevel ikke foreligger når aksjeselskapets eiendeler og inntekter til sammen antas å kunne gi full dekning for

¹⁹² Lov 8. juni 1984 nr. 58 om gjeldsforhandling og konkurs (konkursloven eller kkl.).

forpliktelsene, selv om oppfyllelsen av forpliktelsene vil bli forsinket ved at dekning må søkes ved salg av eiendelene.

Punkt 6.5 fastsetter unntak fra dekningen for «Krav om erstatning for tap ved faktisk eller påstått legemsbeskadigelse, sykdom, lidelse, død, følelsesmessig forstyrrelse eller psykisk skade eller annen personskaade, eller skade eller ødeleggelse av fysiske ting, herunder tap som skyldes bruk av denne». Unntaket synes overflødig da forsikringsvilkårene allerede i punkt 2.1 fastsetter at den kun dekker ansvar for «formuestap». Den naturlige konsekvensen av begrensningen i punkt 2.1 er at person- og tingsskade faller utenfor forsikringsdekningen nettopp fordi formuestap er tap som ikke har noen forbindelse med integritetskrenkelser.¹⁹³

Krav fra arbeidstakere som gjelder følelsesmessig forstyrrelse, er likevel omfattet av forsikringsdekningen, jf. punkt 6.5, jf. punkt 5.4. Forsvarsomkostninger for krav vedrørende person- og tingsskade og arbeidsrelaterte dødsfall er også omfattet av forsikringsdekningen, jf. punkt 5.10 og 5.11.

Krav som «skyldes eller på noen måte kan relateres til tilbud om kjøp eller salg av, eller kjøp eller salg av verdipapirer utstedt av konsernet, eller et tilknyttet selskap ved offentlig emisjon», dekkes ikke av forsikringen, jf. punkt 6.6 første avsnitt. Etter punktets annet avsnitt omfatter dette unntaket ethvert krav som er en følge av, stammer fra, eller på noen måte relaterer seg til uriktige, misvisende eller mangelfulle opplysninger i noe registreringsdokument, prospekt, tilbudsdokument, eller annet dokument eller meddelelse utarbeidet i forbindelse med utstedelse av verdipapirer, samt krav som skyldes eller på noen måte relateres til manglende registrering av dokumenter hos lokale eller utenlandske myndigheter, når en slik registrering er påkrevd.

Et lignende unntak ble vurdert i FinKN-2018-857. Her ble det uttalt at:

«Tegning av aksjer skjer ved emisjon, som er et tilbud om å delta i tegning av nyutstedte aksjer. Tegning innebærer at man forplikter seg til å innbetale et beløp for å motta aksjer i retur. Nemnda mener dette må regnes som tilbud om kjøp av aksjer».

Ordlyden «verdipapir» må forstås som alle dokumenter som representerer en økonomisk verdi eller et pengekrav. Aksjer faller dermed inn under ordlyden «verdipapir». Dette innebærer at unntaket også kommer til anvendelse ved kjøp eller salg av aksjer. Konsekvensen av unntaket

¹⁹³ Se definisjonen av formuestap i punkt 6.2 ovenfor.

er at styremedlemmets uaktsomme skadeforvoldelse i tilknytning til kjøp og salg av aksjer er unntatt fra dekningen.

Punkt 6.6 siste avsnitt fastsetter at unntakene ikke skal gjøres gjeldende ved:

«(i) tilbud om kjøp eller salg av, eller kjøp av verdipapirer utstedt av konsernet eller et tilknyttet selskap, før ikrafttredelse av denne forsikringen som angitt i Forsikringsbeviset, eller (ii) krav fra konsernets aksjonærer eller innehavere av tegningsrettigheter til konsernets aksjer, ervervet før tilbud om kjøp eller salg av, eller kjøp eller salg av finansielle instrumenter som nevnt under pkt. 6.6 fant sted, eller (iii) utstedelse av obligasjoner utenfor USA/Canada med en nominell verdi under 1 000 000 000, og som utgjør under 10 prosent av konsernets samlede gjeld ved tidspunktet for utstedelsen.»

10 Styreansvarsforsikringens virkeområde med hensyn til tid og sted

10.1 Forsikringstiden

Forsikringen inngås normalt for en bestemt periode – forsikringstiden. Denne perioden har betydning for fastleggelsen av forsikringsselskapets ansvar. Hovedregelen er at sikrede kun kan kreve erstatning for forsikringstilfelle som inntreffer i forsikringstiden.¹⁹⁴ Det er derfor av stor betydning å klarlegge når forsikringstiden begynner å løpe, når den opphører, herunder spørsmålet om fornyelse av forsikringen ved utløp av forsikringstiden, og når et forsikringstilfelle kan sies å ha inntruffet.¹⁹⁵

Etter FAL § 3-1 første ledd begynner forsikringsselskapets ansvar å løpe når forsikringstakeren og forsikringsselskapet har godtatt de vilkår den annen part har stilt, dersom ikke annet er lovbestemt eller avtalt.

Med unntak av reglene for kurante forsikringer i FAL § 3-1 tredje ledd, er det ingen begrensninger i partenes avtalefrihet hva gjelder forsikringsperiodens starttid. En avtaleregulering som avviker fra lovens løsning, er hovedsakelig praktisk i to situasjoner. Dette gjelder for det første der forsikringstakerens behov for forsikringsdekning først oppstår på et senere tidspunkt enn avtaletidspunktet. For det andre er det praktisk der forsikringsselskapet ikke ønsker å bære risikoen før det har mottatt premie i forsikringsforholdet. Det sistnevnte alternativet løses ved en kontantklausul. Dersom

¹⁹⁴ Bull (2008) s. 169.

¹⁹⁵ Se punkt 11 flg. nedenfor angående forsikringstilfellet.

forsikringsselskapet benytter en kontantklausul, skal dette fremheves i forsikringsbeviset, jf. FAL § 2-2 annet ledd bokstav a.

Innledningsvis i Trygs forsikringsvilkår, heter det at «I tillegg gjelder Generelle vilkår [...] for alle våre forsikringer». I de generelle vilkår punkt 1.1 fremgår det at:

«Forsikringen gjelder fra klokken 00.00 den dag det er avtalt at forsikringen skal settes i kraft og opphører klokken 24.00 den dag det er avtalt at forsikringen skal opphøre. Forsikring som skal tre i kraft sammen dag som forsikringsavtalen inngås gjelder likevel fra det klokkeslett avtalen er inngått».

Gjensidige har på sin side ingen særregulering av når forsikringstiden begynner å løpe. En må dermed falle tilbake til det utgangspunkt som er skissert i FAL § 3-1 første ledd:

Forsikringstiden begynner å løpe når begge partene har godtatt vilkårene i forsikringsavtalen.

Dersom forsikringstakeren har sendt anmodning om forsikring, og denne er kommet til forsikringsselskapet senest dagen før forsikringsselskapet aksepterer anmodningen,

fremskytes imidlertid tidspunktet for når forsikringen begynner å løpe i forhold til

hovedregelen i FAL § 3-1 første ledd. Etter FAL § 3-1 annet ledd løper da

forsikringsselskapets ansvar fra kl 0000 den dag da aksepten ble sendt. Regelen i FAL § 3-1

annet ledd må imidlertid tåle en modifikasjon: Dersom forsikringsselskapet i aksepten har tatt forbehold om at forsikringen ikke skal begynne å løpe før første premie er betalt, legger forarbeidene til grunn at forbeholdet må stå seg.¹⁹⁶

AIGs forsikringsvilkår henviser i punkt 3.1 til at forsikringsperioden er fastsatt i

forsikringsbevisets punkt 3. Jeg har ikke fått tilsendt forsikringsbeviset. Det er dermed ikke

mulig å si noe nærmere om hvilken løsning AIG har valgt. I et informasjonsskriv fra AIG,

som gjelder en annen type skadeforsikring, fremgår det at «Selskapets ansvar begynner å løpe fra forsikringens valgte ikrafttredelsesdato når premien er betalt jfr. FAL § 3-1 første ledd».¹⁹⁷

Det legges til grunn at dette også gjelder for AIGs styreansvarsforsikring.

AIG, Tryg og Gjensidige har løst spørsmålet knyttet til forsikringsperiodens start på tre ulike

måter. AIG baserer seg på en kontantklausul som innebærer at forsikringsselskapet ikke

overtar risikoen før premien er betalt. Tryg baserer seg på en avtalt startdato med den enkelte

¹⁹⁶ NOU 1987: 24 s. 68.

¹⁹⁷ «Informasjon om forsikringsavtalen og personvern», aig.no, udatert, <https://www.aig.no/content/dam/aig/emea/norway/documents/brochures/forkjopsinformasjon-aon-privat-norsk.pdf> (Lest 08.06.2021).

forsikringstaker. Gjensidiges vilkår er tause om forsikringsperiodens oppstart, og det må dermed legges til grunn at forsikringsperioden starter å løpe på det tidspunkt forsikringstakeren og forsikringsselskapet er enige om vilkårene.

Med utgangspunkt i det ovennevnte, er det størst grunn til å tro at Gjensidige er det forsikringsselskapet som på det tidligste tidspunktet vil overta sikredes risiko. Det er liten grunn til å tro at Tryg vil avtale at forsikringen skal settes i kraft på et tidspunkt som ligger forutfor avtaleinngåelsen. For de fleste praktiske tilfeller vil AIG overta risikoen på det seneste tidspunktet. Risikooverføringen skjer ikke før premien er betalt. Dette vil for alle praktiske tilfeller være etter avtaleinngåelsen. Det er likefullt mulig at Tryg overtar risikoen på et senere tidspunkt. Det kan tenkes at forsikringstakeren ikke ønsker at forsikringen skal tre i kraft før på et senere tidspunkt eksempelvis fordi aksjeselskapet er i etableringsfasen, og et eventuelt erstatningsansvar er lite sannsynlig.

Det siste spørsmålet tilknyttet forsikringstiden, er hvordan forsikringens fornyelse og opphør er regulert.

I Gjensidiges generelle vilkår punkt 6 fremgår det et «Forsikringen er ettårig og fornyes automatisk for ett år av gangen dersom ikke forsikringstaker sier opp forsikringen».

Trygs generelle vilkår punkt 1.1 fastsetter at forsikringen «[...] opphører klokken 24.00 den dag det er avtalt at forsikringen skal opphøre». Videre fastsettes det i punkt 1.2 at:

«Forsikringer som gjelder for ett år eller mer fornyes med ett år etter utløpet av forsikringstiden. Dette gjelder ikke hvis det er uttrykkelig avtalt at forsikringen skal opphøre ved utløpet av forsikringstiden eller forsikringstakeren eller selskapet varsler om at forsikringen ikke skal fornyes.»

Som nevnt ovenfor i dette punkt, reguleres ikke forsikringstiden i AIGs styreansvarsforsikringsvilkår. Vilråene i det ovennevnte informasjonsskrivet legges derfor til grunn for forsikringstidens opphør. Det fremgår her at «Forsikringstiden er 1 år fra ikrafttredelsesdato». Videre heter det at forsikringen «[...] fornyes automatisk for 1 år ved utløpet av forsikringsperioden».

Samtlige av styreansvarsforsikringene gjelder i utgangspunktet i ett år. Etter utløpet av den ordinære forsikringstiden, blir forsikringen fornyet automatisk. Disse utgangspunktene fremgår også av FAL § 3-2 første ledd. Forsikringsselskapet og forsikringstakeren er imidlertid ikke tvunget til å fornye forsikringen etter ett år. For det første kan forsikringstakeren eller forsikringsselskapet varsle om at forsikringen ikke fornyes etter

reglene i FAL §§ 3-4 og 3-5, jf. FAL § 3-2 første ledd. For det andre kan forsikringstakeren og forsikringsselskapet uttrykkelig avtale at forsikringen skal opphøre ved utløpet av forsikringstiden, jf. FAL § 3-2 annet ledd.

10.2 Forsikringssted

10.2.1 Innledning

Forsikringsstedet er det geografisk angitte sted hvor de forsikrede gjenstandene må befinne seg, eller hvor den forsikrede interessen eller aktiviteten må være tilknyttet for at forsikringen skal gjøre seg gjeldende.

AIG og Gjensidiges angivelse av forsikringsstedet er relativt like. Disse vurderes derfor samlet for å unngå dobbelt behandling. Jeg vil deretter ta for meg Trygs vilkår.

Det blir stadig mer vanlig at rettsforhold, herunder erstatningssaker, har tilknytning til mer enn ett rettssystem. Beskrivelsen av forsikringsstedet gjenspeiler dette. Tvister i internasjonale forhold kan reise mange dels kompliserte problemstillinger tilknyttet verneting, jurisdiksjon og lovvalg. Disse spørsmålene lar seg vanskelig løse uten et konkret faktum for hånden. Jeg vil kort berøre enkelte fellesspørsmål tilknyttet internasjonale tvister i punkt 10.2.4 nedenfor.

10.2.2 AIG og Gjensidige

AIGs forsikringsvilkår punkt 4 bestemmer «Hvor forsikringen gjelder». Det heter her at:

«Med mindre annet fremgår av Forsikringsbeviset, gjelder forsikringen for krav fremsatt hvor som helst i verden, unntatt: (i) krav fremsatt i USA og Canada, eller (ii) rettslige skritt tatt mot sikrede i disse land, eller (iii) krav basert på disse lands rettsregler».

Gjensidiges forsikringsvilkår har en lignende formulering av forsikringens geografiske virkeområde. Det heter i vilkårenes punkt «Hvor forsikringen gjelder» under punkt «Dekkes» at den gjelder «I hele verden». Under punktet «Dekkes ikke» heter det at forsikringen ikke gjelder «Krav og søksmål som anlegges i USA/Canada og/eller etter amerikanske rettsregler».

Hvor AIGs og Gjensidiges forsikring gjelder, avgjøres basert på to forhold. For det første er det avgjørende hvor kravet rent geografisk fremsettes. For det andre er det avgjørende hvilket lands rett kravet baserer seg på.

Ordlyden «krav» må i denne sammenheng forstås som erstatningskrav.¹⁹⁸ Hvilket lands rett kravet bygger på, avgjøres utfra retten i det landet som lovvalgsreglene utpeker til å regulere tvisten mellom skadelidte og skadevolder.

Skadelidte står i utgangspunktet fritt til å fremsette kravet fra hvor som helst. Den domstolen kravet blir reist for må foreta en vurdering av om den er stedlig kompetent. Spørsmål knyttet til verneting og jurisdiksjon vil da bli aktuelle.

10.2.3 Tryg

I Trygs vilkår punkt 2 «Hvor forsikringen gjelder» heter det at «Forsikringen gjelder ansvar for formuesskade som pådras etter gjeldende rett i de nordiske land». Formuleringen i Trygs vilkår skiller seg på flere måter fra de vi finner hos AIG og Gjensidige.

For det første er det geografiske området i Trygs forsikringsvilkår langt mer begrenset enn de som følger av Gjensidige og AIGs vilkår. Norden er et geografisk område som utgjør de nordeuropeiske landene Norge, Sverige, Finland, Danmark og Island. De danske selvstyrte områdene Grønland og Færøyene, samt det finske selvstyrte området Åland, regnes også som tilhørende Norden.¹⁹⁹ Erstatningsansvar som styremedlemmet pådrar seg utenfor dette geografiske området, er ikke dekket av Trygs styreansvarsforsikring.

Trygs forsikringsavtale kommer kun til anvendelse dersom ansvaret er «pådratt» etter gjeldende rett i et nordisk land. Hvor erstatningsansvaret pådras er imidlertid ikke helt opplagt. På den ene side kan erstatningsansvaret pådras der den skadevoldende handlingen eller unnlåtelsen finner sted. På den andre side kan erstatningsansvaret pådras der virkningen av skaden inntraff eller vil kunne inntre. Ofte vil dette være på samme sted, eller iallfall i samme land. Spørsmålet knyttet til forholdet mellom handlingsstedet og skadested er nærmere vurdert i punkt 10.2.4 nedenfor. Hensynet til harmoni og systematikk taler for at den samme løsningen legges til grunn for tolkningen av Trygs vilkår. Med grunnlag i drøftelsen nedenfor, legges det til grunn at erstatningsansvaret pådras der de skadevoldende handlingene fant sted (handlingsstedet).

¹⁹⁸ Se nærmere redegjørelse i punkt 11.3.1 nedenfor.

¹⁹⁹ Wikipedia.no, «Norden», 7. mai 2021, <https://no.wikipedia.org/wiki/Norden> (Lest 08.05.2021).

Henvisningen til «gjeldende rett i de nordiske land» medfører at styreansvaret må være hjemlet i nordiske rettsregler. Dette innebærer at lovvalgsreglene må utpeke et nordisk lands rett som anvendelig på tvisten.²⁰⁰

10.2.4 Internasjonale styreansvarskrav

Det finnes en rekke ulike typetilfeller som reiser ulike internasjonalprivatrettslige problemstillinger ved styreansvarsforsikring. Det kan tenkes at skaden er voldt i utlandet, skadelidte er en utenlandsk statsborger eller at den norsktegnede styreansvarsforsikringen også omfatter utenlandske datterselskaper og styremedlemmene der.

Samtlige av forsikringsavtalene fastsetter at forsikringen ikke gjelder ved erstatningskrav basert på gitte lands regler. For AIGs vedkommende gjelder dette amerikansk og canadisk rett. Gjensidige dekker ikke krav basert på amerikanske rettsregler, og Tryg dekker ikke ansvar som baserer seg på gjeldende rett utenfor nordiske land. Det er derfor av interesse å identifisere i hvilke tilfeller erstatningskravet kan baseres på utenlandsk rett.²⁰¹

I utgangspunktet består et erstatningskrav som kan dekkes av et forsikringsselskap, av to separate rettsforhold.²⁰² For det første oppstår det et rettsforhold mellom skadelidte og skadevolder. For det andre oppstår det et rettsforhold mellom skadevolder (sikrede) og forsikringsselskapet.

Kravene som aktualiserer internasjonal privatrettslige spørsmål oppstår hovedsakelig dersom skadelidte reiser kravet mot forsikringsselskapet eller sikrede. Derfor er det hovedsakelig denne partskonstellasjonen den videre drøftelsen baserer seg på.

I rettsforholdet mellom skadelidte og skadevolder, må det avklares hvorvidt skadevolder faktisk har erstatningsansvar. Dersom dette kan konstateres, kan skadevolderen selv rette et forsikringskrav mot forsikringsselskapet. Rettsgrunnlaget for den sikrede skadevolderens krav mot forsikringsselskapet, er det avtalefestede rettsforholdet som er etablert mellom disse to partene.

²⁰⁰ Se nærmere om lovvalg i punkt 10.2.4 nedenfor.

²⁰¹ Det er i punkt 11.3.1 nedenfor lagt til grunn at ordlyden «krav» i forsikringsavtalene må tolkes som «erstatningskrav».

²⁰² LB-2018-45340 (Borgarting).

Etableringen av et rettsforhold mellom skadelidte og forsikringsselskapet forutsetter også et rettsgrunnlag. I norsk rett finnes dette rettsgrunnlaget i FAL § 7-6 første ledd. Regelen gir skadelidte mulighet til å fremsette direktekrav mot forsikringsselskapet.

FAL § 7-6 første ledd forutsetter at det foreligger et erstatningskrav mot sikrede, og at forsikringen dekker dette ansvaret. Gjennom bestemmelsen slås erstatningskravet og forsikringskravet sammen til ett krav, slik at skadelidte kan rette dette direkte mot forsikringsselskapet. Denne ordningen styrker skadelidtes stilling praktisk og prosessuelt.²⁰³

Dersom skadelidte velger å fremme kravet direkte mot forsikringsselskapet, må saken anlegges i Norge, jf. FAL § 7-6 femte ledd og HR-2020-1328-A (avsnitt 39). Dette er i forarbeidene begrunnet med at forsikringsselskapene fryktet at retten til direktekrav kunne føre til at de ble saksøkt i land med en annen erstatningsrettslig tradisjon, og et annet erstatningsnivå enn det som følger av norsk rett.²⁰⁴

Selv om saken anlegges i Norge, er det ikke gitt at saken reguleres av norsk rett. Dersom erstatningsreglene til det lands rett som utpekes etter lovvalgsreglene strider mot fundamentale erstatningsrettslige prinsipper i Norge, kan domstolen etter omstendighetene anvende ordre public-forbeholdet.²⁰⁵ På denne måten kan det faktum at saken anlegges i Norge virke som et sikkerhetsnett for forsikringsselskapene. At saken behandles i norske domstoler, kan også være en sikkerhet for sikrede. Dersom erstatningen skadelidte blir tilkjent er høyere enn forsikringssummen, må sikrede selv bære det overskytende. Dersom saken behandles i Norge, vil skadevolderen være sikret at erstatningen ikke legges på et høyere nivå enn det som aksepteres innenfor norsk rettstradisjon, jf. ordre public-forbeholdet.

Reglene om verneting i internasjonale tvister finnes i tvisteloven §§ 4-3 til 4-8 og i Luganokonvensjonen. Luganokonvensjonen gjelder som norsk lov, og har som *lex specialis*, forrang for motstridende nasjonale regler.²⁰⁶ Konvensjonen kommer til anvendelse i internasjonale sivile og kommersielle saker, jf. artikkel 1 nr. 1. Luganokonvensjonen vil komme til anvendelse i søksmål mellom skadelidte og forsikringsselskapet dersom tvisten har internasjonal karakter. I rettspraksis er det lagt til grunn at konvensjonens avsnitt 3

²⁰³ HR-2020-1328-A (avsnitt 38), Ot.prp.nr.49 (1988–1989) s. 81.

²⁰⁴ Ot.prp.nr. 49 (1988–1989) s. 83, jf. NOU 1987: 24 s. 149.

²⁰⁵ Cordero-Moss s. 162 – 172.

²⁰⁶ Rt. 2012 s. 1951 (avsnitt 33).

uttømmende regulerer verneing i forsikringsaker med unntak av de bestemmelser det i artikkel 8 er tatt uttrykkelig forbehold for.²⁰⁷

Luganokonvensjonen artikkel 11 nr. 2 fastsetter at artiklene 8, 9 og 10 gjelder ved søksmål som skadelidte reiser direkte mot forsikringsgiveren, «når slike direkte søksmål er tillatt». Ved avgjørelsen av domsmyndighet må domstolen derfor først ta stilling til lovvalget.²⁰⁸ Bakgrunnen for dette er at hvorvidt «direkte søksmål er tillatt» må vurderes utfra den valgte lov med hensyn til det materielle rettsforholdet.²⁰⁹ Norske domstoler må løse dette spørsmålet med grunnlag i norsk internasjonal privatrett.

Der det ikke finnes lov, sedvane eller andre fastere regler som regulerer lovvalget, er utgangspunktet å finne frem til den stat som saken etter en totalbedømmelse har sin sterkeste eller nærmeste tilknytning til.²¹⁰ Dersom lovvalgsspørsmålet ikke er løst i norsk rett, kan det også være aktuelt å legge vekt på EUs lovvalgsregler i Romaforordningene.

Selv om FAL § 7-6 femte ledd fastsetter at skadelidtes direkte søksmål mot forsikringsselskapet må anlegges i Norge, gir bestemmelsen ikke uttrykk for en lovvalgsregel.²¹¹ Spørsmålet blir dermed om det finnes andre lovvalgsregler på området for styreansvaret.

I LB-2018-45340 (Borgarting) ble det lagt til grunn at «erstatningskravet må behandles etter de samme rettsregler, uavhengig av om det rettes mot skadevolder eller direkte mot forsikringsselskapet». Dersom forsikringsselskapet og forsikringstakeren har avtalt et lovvalg, vil dette ikke være bindende for skadelidte.²¹² Det samme gjelder avtaler om verneing.²¹³

For å ta stilling til lovvalget er det nødvendig å kvalifisere skadelidtes erstatningskrav. I saker om styreansvar blir spørsmålet om erstatningskravet skal kvalifiseres innenfor selskapsretten eller deliktsretten. Bakgrunnen for at erstatning i kontraktsforhold neppe vil være aktuelt, er at det sjeldent etableres et kontraktsforhold direkte mellom skadelidte og det skadevoldende

²⁰⁷ HR-2018-869-A (avsnitt 79).

²⁰⁸ HR-2018-869-A (avsnitt 90).

²⁰⁹ HR-2018-869-A (avsnitt 90).

²¹⁰ HR-2018-869-A (avsnitt 92).

²¹¹ HR-2018-869-A (avsnitt 102).

²¹² LB-2018-45340 (Borgarting).

²¹³ HR-2020-1328-A (avsnitt 67)

styremedlemmet. Dersom erstatningskravet har tilknytning til en kontrakt, vil skadelidte i de fleste tilfeller ha inngått avtalen med aksjeselskapet og ikke det enkelte styremedlemmet.

Lagmannsrettens dom i LB-2017-174766 (Borgarting) gir veiledning ved kvalifikasjonen. Saken gjaldt et krav om erstatning på grunn av styreansvar. Erstatningskravet ble reist av tre ansatte i et norsk aksjeselskap. De ansatte hadde solgt aksjene de eide i aksjeselskapet til et dansk anpartsselskap. Spørsmålet i saken var om daglig leder i det danske anpartsselskapet, som også var daglig leder i det norske aksjeselskapet, kunne holdes erstatningsansvarlig for tapet de ansatte led ved salget av aksjene. Salget hadde skjedd på kreditt, og kun mindre deler av kjøpesummen hadde blitt betalt for kjøperselskapet gikk konkurs.

Retten uttalte at lovvalget i saker som dette vil «være avhengig av karakteren av de handlinger eller unnlater som påberopes som erstatningsbetingende». Av dommen kan det utledes at dersom de uaktsomme handlingene hovedsakelig består i avtale- og erstatningsrettslige brudd eller avvik, må kravet kvalifiseres etter deliktsretten. Motsatt, dersom kravet hovedsakelig grunner seg i styremedlemmets overholdelse av selskapsrettslige normer, vil kravet kvalifiseres etter selskapsrettslige regler.

Dersom tvisten kvalifiseres etter deliktsretten, er det bred enighet i rettspraksis og litteratur om at spørsmålet avgjøres etter retten i det landet der skaden oppstod (*lex loci delicti*).²¹⁴ Problemet er imidlertid ikke løst her. Det neste spørsmålet er hvor skaden anses å være oppstått.

Cordero-Moss tar til orde for at skadestedet er «stedet der den umiddelbare virkning av handlingen inntreffer eller kan inntreffe». I tilfeller der handlingen finner sted i et annet land enn landet der skaden oppsto, er det ikke helt avklart hvordan problemet skal løses. Valget mellom handlingsstedet og skadestedet forutsetter en avveining av skadevolderens og skadelidtes interesse.

På den ene siden har skadelidte en forventning om å være beskyttet av retten i landet der hen oppholder seg eller lider tapet.

Gode grunner taler imidlertid for å legge handlingsstedets rett til grunn ved styreansvar. Skadevolderen har en forventning om at handlingene skal vurderes etter retten i det landet der

²¹⁴ Cordero-Moss (2013) s. 327, samt Rt. 2009 s. 1537 (avsnitt 33).

handlingen er foretatt.²¹⁵ En slik løsning synes naturlig all den tid det er i dette landet virksomheten foregår, og det er dette landets rett som skadevolderen vurderer konsekvensene av sine handlinger etter. Ved styreansvaret er handlingsnormene på handlestedet av stor betydning for å fastsette erstatningsansvaret. Det er på bakgrunn av dette landets rett skadevolderen kan forebygge et potensielt ansvar, herunder tegne styreansvarsforsikring.

Andenæs m.fl. fremhever at det ikke kan etableres en helt alminnelig lovvalgsregel for styreansvaret, men det oppstilles enkelte kategorier av typetilfeller.²¹⁶ Der styremedlemmets ansvarsgrunnlag er grunnet i uaktsom opptreden i forhold til en bestemt skadelidt, tas det til orde for at det kan «synes mer aktuelt å anvende handlingsstedets lov». Denne løsningen har også blitt lagt til grunn av lagmannsretten i LB-2017-174766 (Borgarting).

Spørsmålet om valget mellom handlingsstedet og skadestedet ved styreansvar har ikke blitt behandlet av Høyesterett, og løsningen er dermed noe usikker. Hensynet til at skadevolderen skal ha mulighet til å forutberegne sin rettsstilling taler for at handlingsstedets rett legges til grunn der styreansvaret kvalifiseres etter deliktsretten. Konsekvensen av dette er at utenlandsk rett regulerer styremedlemmets erstatningsansvar dersom den erstatningsbetingende handlingen ble foretatt i utlandet.

Innenfor selskapsretten er lovvalgsreglene ikke harmonisert landene imellom. Enkelte land bruker stiftelsessted som tilknytningsfaktor, mens andre bruker reelt sete eller hovedsete.²¹⁷ Dersom en norsk domstol kvalifiserer tvisten under selskapsretten, er utgangspunktet at rettsforholdet bedømmes etter aksjeselskapets hjemlandslov.²¹⁸ Konsekvensen av dette er at styremedlemmets erstatningsansvar bedømmes etter utenlandsk rett dersom aksjeselskapet har dette som hjemland og den erstatningsbetingende handlingen grunner seg i brudd på selskapsrettslige normer.

Dersom norsk rett utpekes etter anvendelse av lovvalgsreglene, innebærer bestemmelsen i FAL § 7-6 første ledd at direktekrav mot forsikringsselskapet kan anlegges i Norge. Dette er ikke nødvendigvis løsningen i alle tilfeller. Enkelte lands tillater ikke at slike direktekrav fremsettes.

²¹⁵ Cordero-Moss (2013) s. 342.

²¹⁶ Mads Henry Andenæs m.fl. *Aksjeselskaper og allmennaksjeselskapet*, 2016 s. 703-704

²¹⁷ Cordero-Moss (2013) s. 291.

²¹⁸ LB-2018-45340 (Borgarting), LB-2019-170823 (Borgarting) og LB-2017-174766 (Borgarting).

Hvilket lands rett som utpekes etter lovvalgsreglene, har også betydning utover skadelidtes adgang til å fremme direktekrav mot forsikringsselskapet. Som vist i punkt 10.2.2 og 10.2.3 ovenfor, har samtlige av forsikringsavtalene unntak for krav som bygger på enkelte lands rettsregler. At slike klausuler kan gjøres gjeldende illustreres av lagmannsrettens avgjørelse i LB-2018-45340 (Borgarting).

Forsikringsavtalen i denne saken inneholdt en klausul om at den dekket krav «som sikrede er erstatningsansvarlig for etter gjeldende rett i Norge». Fordi styremedlemmenes erstatningsansvar var knyttet til overholdelse av selskapsrettslige plikter, ble kravet klassifisert som selskapsrettslig. Følgelig var kravet å bedømme etter selskapets hjemlandslov, som var Nederland. På grunn av dette fant lagmannsretten at «erstatningskravet faller utenfor dekningsområdet for forsikringen». Dermed var forsikringsselskapet uten ansvar. Avgjørelsen viser at angivelsen av forsikringsstedet potensielt kan være en svært viktig faktor ved tegningen av styreansvarsforsikring.

Det er verdt å bemerke at det som her er nevnt angående lovvalg, er generelle utgangspunkter. Disse gjelder ikke uten unntak. Dersom erstatningskravet er å kvalifisere under deliktsretten, kan det eksempelvis tenkes at skadelidtes interesser gjør seg så sterkt gjeldende at en vil anvende virkningsstedet til fortrengsel av handlingsstedet der disse to ikke er sammenfallende. Videre kan det være aktuelt å benytte partenes felles hjemlandsrett eller retten i det land saken åpenbart har en nærmere tilknytning til.²¹⁹

11 Forsikringstilfellet

11.1 Innledning

«Forsikringstilfellet» brukes ulike steder i FAL og i forsikringsvilkårene. Det utgjør et sentralt begrep både i praksis og i teorien. Begrepet har en relativt trygg kjerne, men det har ikke et entydig og sikkert innhold.

Kjernen i begrepet er «en begivenhet som fører til tap som etter sin årsak og art er omfattet av forsikringen».²²⁰ Ved en styreansvarsforsikring er det styremedlemmets uaktsomme skadeforvoldelse som fører til tap.

²¹⁹ Cordero-Moss (2013) s. 336 – 339, samt Rt. 1923 II s. 58 (s. 60).

²²⁰ Bull (2008) s. 228, med videre henvisning til motivene til NSPL.

Forsikringstilfellet kan på mange måter sees som en koblingssentral. Ved å anvende ordet uttrykkes i kortform at det har oppstått en situasjon der en risikobegivenhet eller fare som forsikringen dekker, har materialisert seg og gitt seg utslag i skader eller tap av en art som også er dekket. Det sentrale er at et inntruffet forsikringstilfelle er et vilkår for at forsikringsselskapet overhodet skal bli ansvarlig.²²¹

En ytterligere forutsetning for forsikringsselskapets ansvar, er at forsikringstilfellet må ha inntrådt på det tidspunkt da forsikringsselskapet etter FAL og forsikringsvilkårene blir bærer av ansvaret, altså i forsikringstiden. Det er også et vilkår at forsikringskravet er fremsatt på forsikringsstedet. Når disse vilkårene er oppfylt, er redegjort for i punkt 9.2 og 10.2 ovenfor.

Det faktum at et forsikringstilfelle foreligger, er av betydning på flere områder. For det første utløses plikter både for sikrede og forsikringsselskapet. Tidspunktet for forsikringstilfellets inntreden er også det avgjørende tidspunktet for beregningen av forsikringsverdien, erstatningen og eventuelle renter.

Når forsikringstilfelle inntreffer, utløses plikter for de som har krav på forsikringserstatning. For styreansvarforsikringen er dette den sikrede. Dersom forsikringstilfellet har inntrådt, er sikrede forpliktet til å melde fra til forsikringsselskapet uten ugrunnet opphold.²²² Sikrede har også plikt til å iverksette redningstiltak.²²³

På forsikringsselskapets hånd utløser forsikringstilfellet først og fremst en plikt til å utbetale forsikringserstatning. Tidspunktet for forsikringstilfellets inntreden kan potensielt få betydning for selve erstatningsberegningen.

Fordi partene i forsikringsforholdet har avtalefrihet ved utformingen av forsikringsavtalens dekningsfelt, herunder beskrivelsen av forsikringstilfellet, kan ulike prinsipper anvendes for å beskrive og identifisere forsikringstilfellets inntreden.

Den tidsmessige konstateringen av forsikringstilfellet kan være av stor betydning. Dette gjelder særlig der sikrede eller forsikringstaker ved fornyelsen flyttes til et annet forsikringsselskap, eller der vilkårene ved fornyelsen har blitt endret for den kommende forsikringsperioden, se FAL §§ 3-2 til 3-6. I slike tilfeller vil tidspunktet for

²²¹ Bull (2008) s. 228.

²²² FAL § 4-10 tredje ledd.

²²³ FAL § 4-10 første ledd.

forsikringstilfellets inntreden kunne være avgjørende for om styremedlemmet overhode har et krav, størrelsen på kravet, samt hvilket forsikringsselskap som skal dekke erstatningsansvaret. På hvilket tidspunkt forsikringstilfellet inntre, byr normalt ikke på noen særlige problemer. I de fleste tilfeller finner den skadevoldende handlingen (årsaken til erstatningskravet) og selve skaden (når tapet faktisk inntre) sted på samme eller tilnærmet samme tidspunkt. I enkelttilfeller kan det være tidsmessig avstand mellom skadeforholdelsen og tapet. Da vil de to forholdene som regel inntre i samme forsikringsperiode. Dersom dette er tilfelle, vil ett og samme forsikringsselskap være ansvarlig på ett og samme vilkårsett.²²⁴

Jeg vil i punkt 11.2 ta for meg ulike prinsipper som kan anvendes for å identifisere forsikringstilfellet. Deretter vil jeg i punktene 11.3.1 til 11.3.3 gjøre rede for hvorledes forsikringstilfellet er beskrevet i de ulike forsikringsavtalene.

Som redegjørelsen i de ovennevnte punktene vil vise, er tidspunktet for fremsettelsen av erstatningskravet av stor betydning. Jeg vil vurdere dette nærmere i punkt 11.4. Til sist vil jeg i punkt 11.5 peke på problemstillinger tilknyttet forsikringens «hale».

11.2 Prinsipper for å identifisere forsikringstilfellet

Forsikringsvilkårene er i praksis basert på en av fire ulike fremgangsmåter ved fastleggelsen av tidspunktet for forsikringstilfellets inntreden.

Det første alternativet omtales som «skadeårsak»- eller «faren rammer»-prinsippet.²²⁵ Dette konsentrerer seg om den skadevoldende begivenheten. Det avgjørende er «når den relevante faren materialiserte seg på en slik måte at tapet er en naturgitt følge». Skadeårsak-prinsippet retter seg hovedsakelig mot fare-siden; spørsmålet er hvor langt den konkrete faren må ha utviklet seg før det er naturlig å si at man har nådd et punkt «of no return». Faren må med nødvendighet – før eller senere – lede til skade eller tap.

Alternativ to og tre retter seg til skadesiden, og kan i fellesskap betegnes som «skade»-prinsippene.²²⁶ På den ene siden har en «skaden inntrådt»-prinsippet, der en hovedsakelig konsentrerer seg om når det faktisk er inntrådt en skade eller et tap som faller inn under forsikringens tapsfelt og som skyldes en fare som forsikringen omfatter. Forsikringsselskapet

²²⁴ Bull (2008) s. 237.

²²⁵ Bull (2008) s. 237.

²²⁶ Bull (2008) s. 237.

svarer da for skadevoldende hendelser som inntreffer i forsikringstiden – også for de følgene som viser seg etter forsikringstidens utløp.²²⁷

For enkelte forsikringsformer har man gått ett steg videre enn ved «skaden inntrådt»-prinsippet. Til fortrensel av å se på tidspunktet da skaden inntrådte, ser en heller en til tidspunktet for når tapet eller skaden ble konstatert.²²⁸

Det siste og fjerde prinsippet har særlig hatt sin fremvekst de siste førti årene, og da spesielt ved visse typer av ansvarsforsikring.²²⁹ Tidspunktet for forsikringstilfellets inntreden skyves da ytterligere ut. Verken det faktum at det har inntrådt en skade, eller at den har blitt konstatert, er tilstrekkelig. Det avgjørende er det tidspunkt sikrede melder kravet til forsikringsselskapet, eventuelt det tidspunkt skadelidte reiser krav mot sikrede på grunnlag av den ansvarsbetingende handlingen eller unnlatsen som har skyld i tapet.

Prinsippet er hovedsakelig av betydning der skaden først blir kjent for sikrede på et senere tidspunkt enn da skaden faktisk inntraff. Begrunnelsen for dette er at skaden først får virkning for sikrede på det tidspunktet kravet fremmes til forsikringsselskapet. Alternativet kalles for «claims made»-prinsippet.

Både Gjensidige, Tryg og AIGs forsikringsvilkår bygger på «claims made»-prinsippet.²³⁰ Det er derfor ikke hensiktsmessig å gå nærmere inn på de øvrige prinsippene som gjelder for tidfesting av forsikringstilfellet.

Fra forsikringsselskapets side er den største fordel med claims made-prinsippet at det, i større grad enn ved skade-prinsippene, slipper å bli ansvarlige for senskader som først viser seg flere år etter at forsikringen ble tegnet.²³¹ På grunn av dette gis også forsikringsselskapene mer forutberegnelighet hva gjelder fremtidige forsikringsutbetalinger. Krav som fremsettes etter utløpet av forsikringsperioden, er ikke dekningsmessige.

For sikredes del, innebærer claims made-prinsippet at forsikringsselskapet vil ha bedre oversikt over den risiko de påtar seg. På denne måten kan premien settes lavere.

²²⁷ Rt. 1996 s. 1 (s. 4).

²²⁸ Bull (2008) s. 237.

²²⁹ Bull (2008) s. 237 pekte på at prinsippet «[...] er kommet i bruk i løpet av de siste trevde årene [...]».

²³⁰ Se Gjensidige punkt «Hvilket ansvar dekkes» tredje strekpunkt, Tryg punkt 3 annet avsnitt og AIG punkt 3.1.

²³¹ Bull (2008) s. 240.

På den andre siden er ulempen for sikrede at claims made-klausulen ikke gir noe vern mot senskader som oppdages etter utløpet av forsikringsperioden. Dette omfatter tilfeller der forsikringsforholdet avsluttes, eksempelvis fordi sikrede avslutter forsikringen, bytter forsikringsgiver eller der aksjeselskapets virksomhet avsluttes eller endres på en slik måte at forsikringen ikke lenger gjelder. Styremedlemmet vil da være usikret for fremtidige krav.

Dekningsbehov for fremtidige krav er ikke helt upraktisk. Det kan eksempelvis tenkes at styremedlemmet under forsikringstiden har tatt en forretningsbeslutning. Etter utløpet av forsikringstiden viser det seg at denne beslutningen slår feil, og det oppstår et tap hos aksjeselskapet. I utgangspunktet trenger ikke slike beslutninger å medføre erstatningsansvar for styremedlemmene.²³² Dersom avgjørelsen ble truffet med et utilfredsstillende beslutningsgrunnlag og uten tilstrekkelig informasjon for å gjøre en forsvarlig vurdering av risikoen, kan dette medføre at styremedlemmet ikke har oppfylt sine plikter etter asl. §§ 3-4 og 3-5 om forsvarlig egenkapital og handleplikten ved tap av egenkapital. Dersom erstatningskravet fra aksjeselskapet fremmes etter forsikringstidens utløp, vil styremedlemmet stå uten noen dekning for sitt ansvar. Dersom forsikringsselskapene i denne situasjonen hadde basert seg på skaden inntrådt- eller skadeårsak-prinsippet, ville tapet blitt dekket av forsikringen. Slike situasjoner kan til en viss grad hindres ved hjelp av utvidede oppdagelsesperioder.²³³

På grunn av avtalefriheten mellom partene i forsikringsforholdet, varierer utformingen av claims made-prinsippet hos de respektive forsikringsselskapene. Jeg vil foreta en redegjørelse av claims made-klausulene til de gitte forsikringsselskapene i punkt 11.3 nedenfor.

Styreansvarsforsikringene må anses som ensidig utformede standardvilkår. I tråd med tolkningsprinsippene som ble lagt til grunn ovenfor, skal uklarhet eller usikkerhet ved fastleggelsen av vilkårenes innhold, tolkes i forsikringstakerens, sikredes eller skadelidtes favør.²³⁴

²³² Se nærmere adgangen til å ta beslutninger om forretningsmessig risiko i punkt 6.3.3 ovenfor.

²³³ Se nærmere om utvidet oppdagelsesperiode i punktene 11.5.2 til 11.5.4 nedenfor.

²³⁴ Se nærmere om tolkningsprinsippene i kapittel 3 ovenfor.

11.3 Claims made-prinsippet i styreansvarsforsikringene

11.3.1 AIG

Claims made-klausulen i AIGs styreansvarsforsikring følger av punkt 3.1 og 3.2 under overskriften «Når forsikringen gjelder». Det fremgår her at: «Forsikringen gjelder for krav som første gang fremsettes mot sikrede i forsikringsperioden som er angitt i Forsikringsbeviset pkt. 3». Videre heter det at «Et krav anses som fremsatt når sikrede første gang mottar et skriftlig krav».

Det første spørsmålet i tilknytning til AIGs angivelse av forsikringstilfellet er hva som anses som et «krav».

Øvrige bestemmelser i forsikringsvilkårene kan gi noe veiledning. Under AIGs forsikringsvilkår punkt 2.1 fremgår det at: «Forsikringen dekker sikredes ansvar for formuestap for krav fremsatt mot sikrede i forsikringsperioden [...]». Videre presiseres det at: «Med krav som nevnt over, skal forstås 1) krav om erstatning fremsatt i søksmål eller i voldgiftssak [...]».

Det faktum at vilkårene i punkt 2.1 presiserer at kravsdefinisjonen gjelder for «krav som nevnt over», kan tale for at denne kravsdefinisjonen ikke kan legges til grunn for punkt 3.

På den andre side knytter «kravet» i punkt 2.1 seg til det samme kravet som nevnes i punkt 3 – altså erstatningskravet som den skadelidte fremmer mot sikrede. Etter punkt 3.1 gjelder forsikringen for krav som for første gang fremsettes mot sikrede i forsikringsperioden. Punkt 2.1 sier på sin side hvilke krav forsikringen i sin alminnelighet dekker. Dette må innebære at kravsdefinisjonen i punkt 2.1 kommer til anvendelse for hva som er et krav etter punkt 3.

Hvorvidt ordlyden «krav» skal forstås som «erstatningskrav» ble berørt i LB-2014-169553-1 (Borgarting). Hattfjelldal kommune hadde fremmet erstatningskrav under profesjonsansvarforsikringen til Terra for uaktsom finansiell rådgivning. Et av spørsmålene i saken var om kommunen hadde fremsatt krav under forsikringspolisen for 2006/2007.

Kommunen gjorde gjeldende at uttrykket «krav» i forsikringspolisens punkt 3.1 kunne bety noe annet og mer enn «erstatningskrav», og at dette kunne ha betydning for tolkningen av forsikringsvilkårene. Lagmannsretten var ikke enig i dette. Det ble uttalt at:

«Det følger av vilkårenes punkt 4, som også lagt til grunn av tingretten, at forsikringen omfatter «sikredes erstatningsansvar for formuestap». Når punkt 3.1 viser til «krav», kan dette ikke – i denne sammenheng – bety noe annet enn «erstatningskrav». Det er vanskelig å se at

det gir noen mening at andre former for krav skulle ha noen betydning for når et krav er fremsatt under en ansvarsforsikring som gjeler erstatning for formuestap».

Det kan vanskelig argumenteres for at noe annet skulle gjøre seg gjeldende for AIGs vilkår. I likhet med vilkårene som var gjenstand for tvist i lagmannsretten, omfatter styreansvarsforsikringen «sikredes ansvar for formuestap [...]». Det må etter dette legges til grunn at uttrykket «krav» i AIGs forsikringsvilkår må tolkes som «erstatningskrav».

Det faktum at kravet må fremsettes skriftlig, innebærer at en muntlig meddelelse av kravet ikke er tilstrekkelig for at forsikringstilfellet har inntruffet. Forsikringsvilkårene inneholder ingen nærmere beskrivelse av hva som ligger i skriftlighetskravet. Det må dermed være opp til skadelidte hvorvidt kravet fremsettes per brev, e-post ol. Det avgjørende må være at kravet kommer til uttrykk gjennom skrift. Valg av medium kan ikke være av betydning.

AIGs vilkår foreskriver at kravet «fremsettes mot sikrede», jf. punkt 3.1. Dette innebærer at skadelidte ikke kan utløse forsikringstilfellet ved å gi melding om kravet til forsikringsselskapet alene. Umiddelbart synes dette å innsnevre forsikringens dekningsfelt. Det er imidlertid liten grunn til å tro at dette vilkåret vil få praktisk betydning.

Forsikringsselskapet er forpliktet til å varsle den sikrede uten ugrunnet opphold dersom krav om erstatning fremsettes mot forsikringsselskapet, jf. FAL § 7-6 annet ledd. Dersom forsikringsselskapet varsler sikrede om kravet skriftlig, vil forsikringstilfellet inntre fordi sikrede «mottar et skriftlig krav», jf. AIGs vilkår punkt 3.2. Forsikringsvilkårene inneholder ingen bestemmelser om hvem som må være avsender av kravet. Det må dermed være uten betydning om kravet gjøres kjent for sikrede av forsikringsselskapet eller skadelidte. Det avgjørende er at kravet på et eller annet vis blir mottatt av sikrede skriftlig.

Det neste spørsmålet er når kravet anses å være mottatt. I AIGs vilkår punkt 3.2 heter det at «krav anses som fremsatt når sikrede første gang mottar et skriftlig krav» (min utheving). Det er intet vilkår at sikrede har gjort seg kjent med kravets innhold. Det avgjørende tidspunktet er når sikrede mottar det skriftlige kravet. Det må dermed være tilstrekkelig at kravet har ankommet sikredes e-post-/postkasse eller på annen måte kommet frem til sikrede på en slik måte at styremedlemmet faktisk har mulighet til å gjøre seg kjent med kravet.

11.3.2 Gjensidige

I Gjensidiges forsikringsvilkår under punktet «Hvilke ansvar dekkes» heter det i tredje strekpunkt at forsikringen dekker erstatningsansvar for skade på tredjemanns person, ting og

formuesskade når «Skriftlig erstatningskrav blir fremsatt mot sikrede eller Gjensidige i forsikringsperioden (claims made prinsippet)».

Den dekningsutløsende faktoren i Gjensidiges forsikringsvilkår er skriftlige erstatningskrav.

Heller ikke Gjensidige har noen presiseringer tilknyttet formen av skriftlighetskravet. Det vises derfor til det som tidligere ble nevnt angående skriftlighetskravet i punkt 11.3.1 ovenfor.

Tidspunktet for forsikringstilfellet avgjøres av når det skriftlige erstatningskravet blir *fremsatt* mot enten sikrede selv eller forsikringsselskapet. I motsetning til AIGs vilkår stilles det ikke krav om at sikrede må ha mottatt kravet.

Det skilles mellom når et krav er mottatt og når det er fremsatt. Kravet må anses å være mottatt når det er kommet frem til mottakeren. Det avgjørende er ikke at mottakeren faktisk har skaffet seg kunnskap om innholdet i kravet. Kravet må imidlertid være tilgjengelig for sikrede eller forsikringsselskapet på en slik måte at de har mulighet til å skaffe seg kunnskap om dets innhold. På den andre siden vil et krav være fremsatt i det avsenderen sender det fra seg.

Hensynet til at sikrede holdes opplyst om erstatningskravet ivaretas uansett av forsikringsselskapets plikt til å varsle den sikrede om at erstatningskrav har blitt fremsatt, jf. FAL 7-6 annet ledd.

Sikrede kan selv utløse forsikringstilfellet etter Gjensidiges forsikringsvilkår. Dette kan utledes av at erstatningskravet også kan fremsettes mot Gjensidige. Således kan sikrede selv fremsette skadelidtes erstatningskrav mot forsikringsselskapet.

11.3.3 Tryg

Claims made-prinsippet kommer til uttrykk i Trygs vilkår punkt 3 annet avsnitt:

«Forsikringen dekker erstatningskrav som første gang skriftlig er varslet eller fremsatt mot sikrede eller direkte mot selskapet mens forsikringen var ikraft, og som begrunnes i handlinger eller unnlater foretatt mens forsikringen var ikraft. [...]».

I likhet med AIG og Gjensidiges vilkår er den dekningsutløsende faktoren skriftlige erstatningskrav.

I motsetning til AIGs vilkår kan avsenderen av erstatningskravet selv utløse forsikringstilfellet etter Trygs vilkår. Dette kan utledes av at forsikringen dekker erstatningskrav som varsles eller fremsettes mot forsikringsselskapet. I vilkårene til AIG kreves det imidlertid at kravet fremsettes mot sikrede.

Erstatningskravet kan enten varsles eller fremsettes. Spørsmålet er hva som ligger i «varsling» av erstatningskrav. Vilkårene inneholder ingen definisjon av hva som utgjør et varsel.

Reglene i tvisteloven kan gi en viss veiledning. Etter tvisteloven § 5-2 første ledd første punktum skal den ene parten, før det reises sak, skriftlig varsle den det er aktuelt å reise sak mot. Paragraf 5-2 første ledd annet punktum fastsetter at varselet skal opplyse om det krav som kan bli fremmet, og grunnen for det. Formålet med bestemmelsen er at det skal gjøres rede for grunnlaget for kravet som fremmes på en slik måte at den annen part forsvarlig skal kunne ta stilling til det.²³⁵ FAL § 7-6 annet ledd skal sikre at sikrede blir klar over at det er reist krav direkte mot forsikringsselskapet, slik at vedkommende får anledning til å gjøre sitt syn gjeldende.²³⁶ Ingen av disse reglene kommer direkte til anvendelse ved varsling av erstatningskrav etter Trygs vilkår. De taler likevel for at «varsel» må tolkes slik at hensynet til sikrede blir tilstrekkelig ivaretatt.

Varsel om erstatningskrav må i det minste redegjøre for grunnlaget for kravet. Grunnlaget for erstatningskravet må i denne sammenheng være den skadevoldende handlingen eller unnlatelsen og hvordan denne har medført et tap hos den skadelidte.

11.4 Når er erstatningskravet fremsatt?

Som nevnt punkt 11.2 ovenfor, er tidspunktet for når erstatningskravet fremsettes, avgjørende for når forsikringstilfellet er inntruffet. Hvis erstatningskravet fremsettes i forsikringstiden, og de øvrige forsikringsvilkårene er oppfylt, utløses forsikringsselskapets plikt til å utbetale forsikringssummen.

Samtlige av forsikringsselskapene angir fremsettelse av erstatningskrav som en dekningsutløsende faktor. Det første som da må identifiseres er hvilke betingelser som må foreligge for at erstatningskravet er fremsatt, herunder hva som innholdsmessig ligger i uttrykket «erstatningskrav». For det andre må tidspunktet for når kravet anses å være fremsatt identifiseres.

«Erstatning» normalt forstås som en godtgjørelse eller kompensasjon for et lidt tap. «Krav» må på sin side forstås som en anmodning. Dersom de to ordlydsfortolkningene sammenholdes med vilkårene i styreansvarforsikringen, må «erstatningskrav» forstås som en anmodning om

²³⁵ NOU 2001: 32 B s. 716.

²³⁶ NOU 1987: 24 s. 159.

økonomisk kompensasjon for tap forårsaket av styremedlemmets uaktsomme handling eller unnlattelse.

Definisjonen av erstatningskrav som er fremstilt ovenfor, kan igjen spaltes inn i tre elementer. For det første må den som fremsetter kravet, vise til et ansvarsgrunnlag der styremedlemmet pretenderes å være ansvarlig. For det andre må det foreligge et økonomisk tap hos en skadelidt. Og for det tredje må det være adekvat årsakssammenheng mellom det økonomiske tapet og ansvarsgrunnlaget. Vi ser her på ny at styreansvarforsikringen er en refleks av erstatningsretten.

Dommen i Rt. 1996 s. 1 omhandler et forsikringskrav rettet mot ansvarsforsikringen til en advokat. Saken er illustrerende for når et erstatningskrav anses å være fremsatt. En huseier i Bergen hadde tatt et lån på ca 5,5 millioner kroner hos Lefac AS. Lånet skulle ha førsteprioritets pant i hans og ektefellens eiendommer innenfor 80 % av eiendommens verdi. Debitor ble bistått av advokaten som avga inneståelseserklæring hvor han påtok seg ansvaret for at Lefac AS ville få pant med avtalt prioritet i eiendommene. Advokaten hadde på erstatningsbetingende måte unnlatt å sørge for første prioritet pant i henhold til inneståelseserklæringen avgitt i forbindelse med utbetaling av lånebeløpet.

Lefac AS fremsatt krav overfor advokatens ansvarsforsikringsselskap - Vesta Forsikring AS. Vesta avviste kravet under henvisning til at Lefac AS hadde reist erstatningskravet per brev av 6. og 22. desember 1989 - forut for oppstarten av sikrede forsikringstid i Vesta 1. januar 1990. Lefac AS hadde ved flere brev rettet betalingskrav mot den påstått ansvarlige advokaten.

Høyesterett fant (side 5) at brevene sett i sammenheng med den forutgående korrespondansen måtte «anses som fremsettelse av erstatningskrav mot sikrede i henhold til forsikringsvilkårene». Det var ikke avgjørende at Lefac AS på dette tidspunktet ikke kunne beregne det eksakte tapet. Retten uttalte at forholdene i saken tilsa at det forelå en «nærliggende tapsmulighet» og at «Når dette er tilfellet, kan det ikke være avgjørende at man i første omgang ikke kunne beregne det eksakte tap».

Kravet som ble fremmet mot advokaten, var i utgangspunktet knyttet til et lånebeløp og ikke til en tapsberegning. Heller ikke dette var avgjørende for om kravet som ble fremsatt, var et erstatningskrav. Det avgjørende var ifølge Høyesterett at «krav [ble] fremsatt med grunnlag i en ansvarsbetingende forsømmelse». Det kunne da ikke være av betydning hvorledes kravet nærmere var utformet.

Disse prinsippene ble også lagt til grunn i Rt. 2001 s. 1457. Høyesterett uttalte her (side 1461) at:

«[...] det er en forutsetning at selskapet har mottatt et krav om erstatning i henhold til en polise. Det må fremgå at den som henvender seg til selskapet, har gjort seg opp en mening om å ha et krav som følge av ulykken eller sykdommen i henhold til en polise, og gjør dette gjeldende».

Uttalelsene i Rt. 2001 s. 1457 ble senere lagt til grunn i Rt. 2014 s. 1271. I avsnitt 36 presiserte Høyesterett at:

«Hvorvidt et krav er meldt, må etter dette bero på en konkret vurdering hvor det i utgangspunktet ikke er tilstrekkelig at det er gitt melding om at et forsikringstilfelle er inntrådt. Selskapet må ha mottatt et krav om erstatning i henhold til forsikringen».

Det som kan utledes av den ovennevnte rettspraksis, er sammenfallende med de tre elementene som ble presentert ovenfor. Den som fremsetter kravet, må vise til at det forelå styreansvar, et økonomisk tap, og at det er årsakssammenheng mellom det økonomiske tapet og styremedlemmets uaktsomme handling eller unnløstelse. Som vist i punkt 6.2 ovenfor, kreves det som utgangspunkt ikke at erstatningskravet er tallfestet.²³⁷

Dersom kravet som fremsettes mot sikrede, ikke inneholder de tre ovennevnte elementene, må det foretas en konkret avgjørelse av om meldingen er å anse som et erstatningskrav.

Forsikringsskadenemndas uttalelse i FSN-1541 er her veiledende. Saken gjaldt advokatansvar som følge av et ugyldig testament. I et brev til advokaten opplyste den skadelidte om at skifteretten mente at testamentet var ugyldig. Brevet ble avsluttet med uttalelsen: «Jeg får inderlig håpe at dette er en misforståelse, ellers vil mitt tap være mer enn kr 600.000,- kronersekshundredetusen, og det vil jeg ikke kunne akseptere». Nemnda la vekt på «brevets noe ubestemte avslutning» og fant at det ikke forelå et erstatningskrav i vilkårenes forstand.

I LB-2014-169553-1 (Borgarting) ble dette ytterligere presisert. Lagmannsretten uttalte her at «sikrede normalt vil ha behov for å få klarhet i at skadelidte har fremsatt et krav eller ikke, slik at dette kan meldes videre til forsikringsselskapet. Dette tilsier visse klarhetskrav for at

²³⁷ Rt. 2001 s. 1457 (s. 1461) og Rt. 1996 s. 1 (s. 5).

krav er fremsatt». Det faktum at skadelidte i korrespondanse med sikrede hadde brukt uttrykk som «ta ansvar» og «ansvar for situasjonen» var ikke tilstrekkelig.

Rettspraksis og nemndspraksis viser at det som et minimum må kreves at skadelidte viser til en konkret sak eller ett konkret faktisk forhold som grunnlag for erstatningen. Det må også kreves at skadelidte utpeker sikrede som den ansvarlige.

11.5 Haleproblematikk

11.5.1 Innledende bemerkninger

Hvis claims made-prinsippet anvendes i sin rene form, står styremedlemmene uten dekning for erstatningskrav som fremsettes etter forsikringstidens utløp. Slike situasjoner kan oppstå dersom aksjeselskapet som sikrede er styremedlem i legger ned virksomheten, forsikringsavtalen sies opp av forsikringsselskapet eller forsikringstakeren selv.

For å oppnå forsikringsvern i tilfeller der sikrede vanligvis ville stått uten dekning, kan styreansvarsforsikringene for det første bygges ut med klausuler om utvidet oppdagelsesperiode. I forsikringsavtalene som behandles i avhandlingen, inngår slike klausuler som en del av de alminnelige forsikringsvilkårene. Forsikringstakeren og sikrede må ikke avtale utvidet oppdagelsesperiode særskilt.

For det andre kan forsikringsvilkårene gi dekning for styremedlemmer som ikke lenger tjenestegjør i aksjeselskapet.

Jeg vil først ta for meg de ulike forsikringsselskaperens utvidede oppdagelsesperiode. Disse vil bli behandlet hver for seg og sammenlignes fortløpende. Etter dette vil jeg se nærmere på forsikringsavtalenes virkeområde for fratrådte styremedlemmer.

11.5.2 AIG

I AIGs forsikringsvilkår punkt 5.1.1 heter det at: «Dersom forsikringen ikke fornyes, og forsikring som omfatter styreansvar eller liknende dekning, herunder annen utvidet oppdagelsesperiode, ikke tegnes annetsteds, vil forsikringen gjelde for en utvidet oppdagelsesperiode på 60 dager etter forsikringens opphør».

AIG gir sine forsikringstakere og sikrede en utvidet oppdagelsesperiode på 60 dager etter den ordinære forsikringstiden. Den utvidede oppdagelsesperioden kommer kun til anvendelse dersom forsikringstakeren ikke tegner ny forsikring i et annet forsikringsselskap eller forsikringen ikke fornyes i samme forsikringsselskap.

Dersom forsikringstakeren ønsker lengre oppdagelsesperiode, kan dette kjøpes mot en fastsatt tilleggspremie. Forsikringstakeren kan utvide oppdagelsesperioden fra 12 til 72 måneder, jf. vilkårenes punkt 5.1.1 annet avsnitt. Retten til å kjøpe utvidet oppdagelsesperiode forutsetter at forsikringsselskapet ikke sier opp forsikringsavtalen på grunn av manglende betaling av premie, jf. vilkårenes punkt 5.1.4. Ved endring av risikoen bortfaller også forsikringstakerens og sikredes rett til utvidet oppdagelsesperiode, punkt 5.1.3.

Det er ikke et hvilket som helst krav som kan meldes til forsikringsselskapet etter den utvidede oppdagelsesperioden. I punkt 5.1.2. det heter her at sikrede har rett til å melde krav som gjelder «Erstatningsbetingende handlinger eller unnlattelse som har funnet sted før den ordinære forsikringsperiodens opphør [...]» eller «Offentlig undersøkelse, etterforskning eller granskning, utlevering, kausjon, frihetsberøvelse og beslaglegning av aktiva, som har inntrådt eller vedrører omstendigheter som har inntrådt før utløpet av den ordinære forsikringsperioden». Det er en forutsetning at de handlingene som ledet til erstatningskravet, har inntrådt før den ordinære forsikringsperiodens opphør. Dersom den ordinære forsikringstiden utløper før den skadevoldende handlingen finner sted, kan kravet ikke meldes til forsikringsselskapet.

11.5.3 Gjensidige

I Gjensidiges vilkår under punkt «Hvilket ansvar dekkes» under «Dekkes», annet avsnitt, heter det at:

«Forsikringen dekker også krav som fremsettes mot sikrede inntil 3 år etter at forsikringen har opphørt, hvis kravet er begrunnet i handlinger eller unnlattelser i Gjensidiges forsikringsperiode. Denne utvidelsen gjelder ikke dersom forsikring tegnes i et annet selskap etter forsikringens opphør i Gjensidige».

Gjensidiges klausul skiller seg fra AIGs på flere områder. For det første gjelder den utvidede oppdagelsesperioden i 3 år, mens AIGs spenner fra 60 dager til 6 år, avhengig om tilleggspremien kjøpes eller ikke. For det andre inneholder ikke Gjensidiges vilkår noen begrensninger hva gjelder hvilke krav som kan meldes til forsikringsselskapet i den utvidede oppdagelsesperioden. På grunn av dette kan alle krav kan meldes til Gjensidige, såfremt kravet er omfattet av forsikringens alminnelige dekningsfelt og ingen unntak kommer til anvendelse.

Felles for begge utvidelsesklausulene er at handlingen eller unnlatelsen som begrunner kravet mot forsikringsselskapet, må ha funnet sted før den ordinære forsikringsperioden. Begge forsikringsselskapene avgrensar også anvendelsen av de utvidede forsikringsperiodene i tilfeller der forsikringstakeren tegner forsikring i et annet forsikringsselskap.

11.5.4 Tryg

Trygs utvidede oppdagelsesperiode er den snevreste av de tre forsikringsselskapene. Av punkt 6.2 følger det at:

«Dersom forsikringen opphører som følge av et av de forhold som er nevnt i punkt 6.1 vil forsikringen likevel omfatte erstatningskrav som varsles eller fremsettes mot sikrede eller direkte mot selskapet inntil 12 måneder etter utløpet av den ordinære forsikringstiden såfremt kravet bygger på handlinger eller unnlatelser foretatt før forsikringen opphørte i medhold av punkt 6.1. Dette gjelder like vel ikke dersom selskapet tegner ny forsikring i annet selskap».

Den utvidede oppdagelsesperioden kommer kun til anvendelse dersom forsikringen opphører ved eierskifte, jf. vilkårenes punkt 6.1. Med «eierskifte» menes «oppkjøp av mer enn 50% av de stemmeberettigede aksjene i selskapet, eller fusjon/sammenslåing mellom aksjeselskapet og annen enhet som medfører at aksjeselskapet opphører å eksistere, eller oppkjøp av alle eller størstedelen av aksjeselskapets eiendeler», jf. vilkårenes punkt 6.1. Fordi den utvidete oppdagelsesperioden er begrenset til dette forholdet, er Trygs utvidelse snevrere enn de som er angitt i AIG og Gjensidiges forsikringsvilkår. Trygs utvidelse kommer eksempelvis ikke til anvendelse dersom forsikringen opphører eller sies opp.

I motsetning til AIG, og i likhet med Gjensidige, fastsettes det ingen begrensninger for hvilke krav som kan varsles eller fremsettes mot forsikringsselskapet. På samme måte som ved Gjensidiges vilkår, må forutsetningen dermed være at kravet er omfattet av styreansvarforsikringens dekningsfelt, og at erstatningskravet ikke er omfattet av noen av de ekskluderte enkelttapene.

11.5.5 Forsikringens virkeområde for fratrådte styremedlemmer

Utgangspunktet i aksjeloven § 6-6 første ledd første punktum er at styremedlemmene tjenestegjør i to år. I vedtektene kan det fastsettes både kortere og lengre tjenestetid, herunder at styremedlemmene tjenestegjør på ubestemt tid, jf. asl. § 6-6 første ledd annet punktum. Etter asl. § 6-7 første ledd har styremedlemmet rett til å tre tilbake før tjenestetiden er ute, og

styremedlemmet kan avsettes av den som har valgt styremedlemmet etter asl. § 6-7 annet ledd.

Det er ikke utenkelig at et styremedlem velger å trekke seg fra styret, eller blir avsatt, etter en skadevoldende handling eller unnløstelse. Spørsmålet er om erstatningskrav som fremsettes mot et fratrudd styremedlem kan meldes til forsikringselskapet.

Denne problemstillingen kan igjen deles i to: For det første er kravet mot forsikringselskapet kun dekningsmessig dersom det foreligger erstatningsansvar etter asl. § 17-1. Det må derfor vurderes om fratrudd styremedlemmer også kan holdes erstatningsansvarlig etter asl. § 17-1. For det andre må det vurderes om forsikringsavtalene inneholder klausuler som regulerer fratrudd styremedlemmers dekningsmulighet. Jeg vil først vurdere hvorvidt asl. § 17-1 åpner for at et fratrudd styremedlem kan holdes erstatningsansvarlig. Deretter vil jeg vurdere vilkårene i forsikringsavtalene.

Dersom ordlyden i asl. § 17-1 første ledd vurderes isolert, taler denne for at styrevervet må være aktivt. Bestemmelsen inneholder ingen formuleringer som presiserer at også tidligere eller fratrudd styremedlemmer kan holdes ansvarlig. Regelen utelukker likevel ikke at et fratrudd styremedlem kan stilles til ansvar. Ikke sjelden vil krav mot styremedlemmer fremmes etter at aksjeselskapet har gått konkurs og er oppløst.²³⁸ Det avgjørende må dermed være om vedkommende var styremedlem da den skadevoldende handlingen fant sted. Dersom det foreligger årsakssammenheng og ansvarsgrunnlag for handlingen eller unnløstelsen i den aktuelle perioden, må skadelidte kunne fremsette erstatningskrav mot et tidligere styremedlem. Konklusjonen er at styremedlemmenes erstatningsansvar etter asl. § 17-1 også kan gjøres gjeldende ovenfor fratrudd eller avsatte styremedlemmer.

Det neste spørsmålet er om forsikringsavtalene inneholder noen regulering av forsikringsdekningen for tidligere, avsatte eller fratrudd styremedlemmer.

I AIGs forsikringsvilkår heter det i punkt 1.1 at sikrede under forsikringsavtalen er enhver fysisk person som «er, har vært eller blir» styremedlem i konsernet. Ordlyden «har vært» innebærer at styremedlemmer som trer ut av styret, også er dekket av forsikringsavtalen. De alminnelige forutsetningene for at forsikringselskapets ansvar skal inntre må selvfølgelig

²³⁸ Se asl. § 16-15 første ledd om oppløsning etter kjennelse fra tingretten.

være oppfylt. Dette innebærer at den skadevoldende handlingen må være innenfor forsikringsavtalens farefelt, tapet må være omfattet av forsikringens tapsfelt, kravet til årsakssammenheng må være oppfylt mm.

Også Gjensidige løser spørsmålet ved å angi at «nåværende, tidligere og fremtidige» styremedlemmer er dekket av forsikringen, jf. punkt «Hvem forsikringen gjelder for (sikrede)» under punkt «Dekkes».

Tryg har på sin side valgt en noe annen formulering. Det heter i punkt 3 fjerde avsnitt at «Forsikringen dekker også erstatningskrav som blir varslet eller fremsatt etter at sikrede har trådt ut av styret såfremt forsikringen fortsatt er ikraft». Ordlyden «[...] etter at sikrede har trådt ut av styret» innebærer at også tidligere styremedlemmers erstatningskrav er dekket av forsikringen. Vilåret om at forsikringen fortsatt må være «ikraft» medfører i realiteten ingen selvstendig begrensning i forsikringens dekningsfelt. At kravet er fremsatt i forsikringstiden er en alminnelig forutsetning for at forsikringsselskapet skal kunne holdes ansvarlig.²³⁹

11.6 Ett eller flere forsikringstilfeller?

I de fleste saker vil forsikringstilfellet utgjøre en frittstående begivenhet som er forholdsvis lett å identifisere.²⁴⁰ Undertiden kan situasjonen være en annen. Problemer kan oppstå der flere hendelser står i tidsmessig og stedlig sammenheng med hverandre. I slike tilfeller er det grunn til å spørre om hendelsene samlet sett må oppfattes som ett enkelt forsikringstilfelle, eller om der er mer naturlig å se på dem som flere separate forsikringstilfeller.²⁴¹

Hvorvidt det foreligger ett eller flere forsikringstilfeller har betydning i to situasjoner: For det første er det avgjørende dersom sikredes egenandel er knyttet til forsikringstilfellet.

Tryg fastsetter i vilkårenes punkt 4 at «det er ingen egenandel på forsikringen». Hvordan egenandelen fastsettes i AIGs styreansvarsforsikring er regulert i forsikringsbeviset, jf. vilkårenes punkt 8. Dette har jeg ikke mottatt, og det er dermed ikke mulig å ta stilling til hvordan egenandelen er løst der. I Gjensidiges erstatningsregler, som legges ved de alminnelige forsikringsvilkårene, heter det at «Dersom ikke annet er avtalt, trekkes ingen egenandel». Dermed har det første spørsmålet kun aktualitet for AIGs sikrede.

²³⁹ Se nærmere om forsikringstiden i punkt 10.1 ovenfor.

²⁴⁰ Bull (2008) s. 230.

²⁴¹ Bull (2008) s. 230.

Da jeg ikke har AIGs forsikringsbevis tilgjengelig, er det ikke mulig å si hvordan egenandelen er regulert opp mot forsikringstilfellet. Det vanlige er imidlertid at sikredes egenandel utgjør et gitt beløp per forsikringstilfelle.²⁴² Hvis forholdet anses som ett forsikringstilfelle, blir sikrede dermed kun belastet én egenandel, mens det blir bli beregnet egenandel for hvert enkelt forsikringstilfelle der forholdet betraktes som flere forsikringstilfeller. For sikrede vil det i denne situasjonen være en fordel at begrepet «forsikringstilfellet» oppfattes så bredt som mulig.²⁴³

For det andre er forsikringssummen – altså det maksimale beløpet forsikringsselskapet er ansvarlig for under forsikringen – normalt knyttet til ett forsikringstilfelle. Dersom forholdet anses som ett forsikringstilfelle, får sikrede i prinsippet ikke mer enn en forsikringssum fra forsikringsselskapet. Motsatt, hvis forholdet ble oppfattet som flere forsikringstilfeller, vil styremedlemmet kunne få to eller flere forsikringssummer.²⁴⁴ I denne situasjonen vil det være til gunst for sikrede at begrepet oppfattes så snevert som mulig.

Forsikringsavtaleloven har ingen regler som fastsetter hva som utgjør et forsikringstilfelle. Som hovedregel må dette avgjøres ut fra en tolkning av forsikringsvilkårene. Der disse ikke behandler spørsmålet må en ta utgangspunkt i andre relevante rettskilder. For styreansvarsforsikringenes vedkommende, presiserer samtlige av de tre forsikringsselskapene begrepets forståelse.

Punkt 9 i AIGs forsikringsvilkår fastsetter at:

«Alle krav som skyldes samme ansvarsutløsende forhold, handling eller unnløstelse, eller har sammenheng med, tilsvarende, beslektede, gjentatte eller en sammenhengende kjede av ansvarsbetingende handlinger eller unnløstelser, skal anses for å være ett forsikringstilfelle og anses for å være fremsatt på det tidspunkt da første krav ble fremsatt mot de sikrede».

Gjensidiges erstatningsregler bestemmer at:

«[...] krav som er fremmet og som utspringer fra samme eller gjentatte ansvarsbetingende handlinger eller unnløstelsen tilknyttet samme oppdrag, som ett skadetilfelle og anses for å være fremmet på det tidspunkt da første krav ble fremmet mot sikrede eller selskapet».

²⁴² Bull (2008) s. 230.

²⁴³ Bull (2008) s. 230.

²⁴⁴ Bull (2008) s. 230.

Begrepet «skadetilfelle» er brukt istedenfor forsikringstilfelle i Trygs forsikringsvilkår. Det fremgår i punkt 3 tredje avsnitt at «Alle krav som fremsettes mot en eller flere sikrede som følge av de samme handlinger eller unnlater, regnes som ett skadetilfelle og henføres til det tidspunkt krav første gang er varslet eller fremsatt».

Felles for alle serieskadeklausulene er at de utelukkende retter seg mot kravets faktiske grunnlag. Ifølge forsikringsvilkårene er det uten betydning om kravene bygger på ulike rettsgrunnlag. Bakgrunnen for dette kan være at forsikringenes dekningsfelt er avgrenset til kun å omfatte erstatningskrav etter asl. § 17-1.²⁴⁵ Forsikringsselskapene vil dermed ikke ha behov for å verne seg mot krav som bygger på andre rettsgrunnlag.

Det avgjørende etter samtlige forsikringsvilkår er at erstatningskravet «skyldes», «utspringer fra» eller «fremsettes [...] som følge av» den samme handlingen eller unnlatsen. Dersom dette er tilfellet, foreligger det kun ett forsikringstilfelle. Selv om det er benyttet noe ulike formuleringer i de respektive forsikringsvilkårene gir ordlyden språklig sett uttrykk for det samme. Vilrårene må forstås slik at de stiller krav til årsakssammenheng mellom den ansvarsbetingende handlingen eller unnlatsen og de erstatningskravene som rettes mot styremedlemmet. Hvis årsakskravet er oppfylt, foreligger det ett forsikringstilfelle.²⁴⁶

Det alminnelige forsikringsrettslige utgangspunktet for grensen mellom ett og flere forsikringstilfeller er at alle tap som følge av samme forsikringstilfelle, skal henføres til dette forsikringstilfellet.²⁴⁷

I styreansvarsforsikringen er det erstatningskravet som utgjør forsikringstilfellet, og alle krav om kan tilbakeføres til den samme skadevoldende handlingen eller unnlatsen må regnes som en del av det samme forsikringstilfellet.

Ved avgjørelsen av om det foreligger ett eller flere forsikringstilfeller, har det blitt lagt til grunn at grensen beror «på en helhetsvurdering hvor de relevante momentene blant annet er om kravene har samme eller forskjellige rettslig og faktisk grunnlag, om det er tidsmessig nærhet mellom sakene og om det gjelder samme økonomiske tap».²⁴⁸

²⁴⁵ Se kapittel 8 flg. om forsikringens farefelt.

²⁴⁶ At direkte årsakssammenheng mellom to krav medfører at kravene er å anse som samme forsikringstilfelle ble lagt til grunn i FinKN-2019-472, samt FinKN-2020-885.

²⁴⁷ FinKN-2019-816.

²⁴⁸ FinKN-2018-747, samt FinKN-2020-885.

I ansvarsforsikring legges det vekt på om det er snakk om én utløsende årsak i tid og rom. Dersom den samme underliggende faren eller skadeårsaken gir seg utslag i flere uavhengige skader, anses alle skadene som stammer fra denne utløsende årsaken, som ett forsikringstilfelle.²⁴⁹

Illustrerende her er Finansklagenemndas uttalelse i FinKN-2015-363. Spørsmålet i saken var hvorvidt to krav etter en styreansvarsforsikring skulle anses som ett eller to forsikringstilfeller.

Etter overtakelsen av en borettslagsbygning ble det oppdaget feil og mangler ved bygget. Borettslaget gikk til sak mot utbyggeren, men tapte i lagmannsretten da kravene ble ansett å være foreldet. Forsikringsselskapet utbetalte da hele forsikringssummen på 2 millioner under styreansvarsforsikringen fordi det ble ansett som ansvarsbetingende uaktsomt av styret å ha oversittet foreldelsesfristen overfor utbyggeren. Mer enn to år senere ble det avsagt dom i lagmannsretten som følge av mangler ved bygningens røranlegg. Borettslaget ble her tilkjent 550 000 kr i prisavslag fra utbygger. Utbyggeren innfridde ikke kravet og ble senere slått konkurs. Det samme mangelskravet ble da fremsatt mot underentreprenøren som avviste ansvar. Entreprenøren anførte at reklamasjonsfristen ikke var overholdt. Borettslaget rettet på nytt krav mot forsikringsselskapet under styreansvarsforsikringen.

Forsikringsselskapet anførte at skadeårsaken var den samme for begge kravene, nemlig manglende kunnskap hos styret om gjeldende foreldelses- og reklamasjonsregler. Videre mente de at det var nær sammenheng mellom den første og andre saken. Begge sakene knyttet seg til styrets manglende evne til å følge opp preklusive frister og knyttet seg til feil og mangler ved eiendommen.

Nemda uttalte at:

«Det dreier seg om to separate unnløtelser som skjer på forskjellig tidspunkt har forskjellig juridisk grunnlag og angår forskjellige parter. [...] Selv om begge unnløtelser består i passivitet i forhold til å følge opp mangler, mener nemnda det her ikke dreier seg om samme ansvarsutløsende [...] unnløtelse».

Forsikringsselskapet ble ansett å være ansvarlig for en ny forsikringssum for de nye manglene. Det kan her utledes at det avgjørende er hvorvidt den ansvarsbetingende

²⁴⁹ Bull (2008) s. 233.

handlingen eller unnlatelsen er den samme for begge erstatningskravene. Dersom dette ikke er tilfellet, er det snakk om to separate forsikringstilfeller. Det er uten betydning at handlingen eller unnlatelsen knytter seg til samme pliktbrudd - her forsømmelsen av å overholde preklusive frister - og at dette pliktbruddet knyttet seg til samme gjenstand.

RG 1952 s. 232 (Voldgift) avviker fra denne tendensen. Det samme uaktsomme forholdet fra forsikredes side medførte at to bilder kolliderte, en sykkel veltet og en bil kjørte i fjellveggen. Spørsmålet i saken var hvordan uttrykket «for hvert enkelt tilfelle» i ansvarspolisen skulle fortolkes. Bakgrunnen for problemstillingen var at forsikringen var begrenset til å dekke kr. 10 000 «for hvert enkelt tilfelle». Voldgiftsdommeren uttalte at:

«Selv om alle disse tre skyldes det samme forhold, nemlig det glatte asfaltbelegget, er det vel ingen slik innbyrdes sammenheng mellom dem, at ikke hvert av dem etter all sannsynlighet ville inntruffet uansett om de to andre hadde funnet sted eller ei [...]».

Det ble konkludert med at forsikringssummen knyttet seg til hvert enkelt skadetilfelle, og ikke den bakenforliggende årsaken til skaden. Retten konkluderte med at det her var snakk om tre separate forsikringstilfeller.

Felles for både nemndssaken og voldgiftssaken er at de omhandlet forsikringssummen. I den siste saken kan utfallet forklares med at voldgiftsretten ønsket å ta hensyn til sikredes interesse i å ikke bli stående uten forsikringsdekning hvor den samme skadeårsaken hadde ført til flere skader.²⁵⁰ I saker som omhandler egenandel, har FinKN vist en tendens til å dele opp større skadeårsaksbilder i enkeltårsaker. På denne måten anses den enkelte skadeårsaken som forsikringstilfellet hvor det er mulig og naturlig.²⁵¹

Da forsikringsvilkårene anvender det samme begrepet både i forhold til forsikringssummen og egenandelen, kan det synes naturlig å tolke uttrykket på samme måte i begge relasjoner. Dette vil ha retts tekniske fordeler, og sikre en enhetlig løsning. Denne problematikken er i praksis kun aktuell for AIGs forsikringstakere.²⁵²

Bull fremhever imidlertid at en slik løsning kun burde aksepteres dersom «det klart fremgår at bruken av samme uttrykk er klart gjennomtenkt». Bakgrunnen for dette standpunktet er at den økonomiske betydningen av forsikringstilfellet er av svært ulik betydning for sikrede i

²⁵⁰ Se Bull (2008) s. 233.

²⁵¹ Bull (2008) s. 233, med videre henvisning til FSN-2509 og FSN-3215.

²⁵² Verken Gjensidige eller Tryg har noen egenandel på sine styreansvarsforsikringer.

egenandelssammenheng og i forhold til forsikringssummen. Den økonomiske virkningen for sikrede kan bli betydelig i forhold til forsikringssummen, mens den i de fleste tilfeller er relativt beskjeden hva gjelder egenandelen.

Det er imidlertid ikke helt utenkelig at store økonomiske konsekvenser kan oppstå for sikrede også i tilknytning til egenandelen. Dersom forsikringsselskapet foretar en oppdeling av et omfattende skadeårsaksbilde i en rekke separate forsikringstilfeller, vil det beregnes én egenandel per forsikringstilfelle. Konsekvensen av dette er at styremedlemmets forsikringsdekning pulveriseres, og trygghetsbehovet styremedlemmet søkte å oppnå med forsikringstegningen, ikke oppfylles.²⁵³ Som påpekt ovenfor, har nemnda hatt en tendens til å gjøre det motsatte. Det er derfor tvilsomt at en slik løsning ville blitt akseptert.

Problematikken må i siste rekke løses ved tolkning. I en slik situasjon vil uklarhetsregelen komme inn, ved at forsikringsselskapet belastes for den uklarhet og usikkerhet som måtte oppstå til de enkelte formuleringene i forsikringsvilkårene.²⁵⁴

12 Årsakssammenheng

12.1 Innledning og utgangspunkter

Styremedlemmets krav under forsikringsavtalen er betinget av at forsikringstilfellet skyldes en fare eller risikobegivenhet som omfattes av forsikringens farefelt, og at forsikringstilfellet har forårsaket et tap som faller inn under forsikringens farefelt. Årsakssammenhengen må foreligge på vei inn til- og på vei ut av forsikringstilfellet. Reglene om årsakssammenheng blir dermed en sammenbinding av de øvrige elementene i forsikringstilfellet.

Ved fastleggingen av årsakskravet i forsikringsretten danner betingelseslæren et naturlig utgangspunkt.²⁵⁵ Det vises til tidligere redegjørelse for betingelseslæren i punkt 6.4 ovenfor.

Betingelseslæren kan ikke anvendes på alle tilfeller. Der to årsaker har virket parallelt og uavhengig av hverandre, og hver for seg kunne ha forårsaket forsikringstilfellet eller det påfølgende tapet, vil betingelseslæren være uanvendelig. Begrunnelsen for dette er at begge årsaker da er tilstrekkelige for at tapet eller skaden inntreffer, men ingen av dem er nødvendige. Forsikringstilfellet ville inntruffet uavhengig av om en av de tenkes borte. I en situasjon med konkurrerende skadeårsaker vil betingelseslæren ekskludere begge årsakene. I

²⁵³ Bull (2008) s. 232.

²⁵⁴ Bull (2008) s. 232.

²⁵⁵ Bull (2008) s. 244.

de fleste tilfeller av konkurrerende skadeårsaker, vil det kun være en av årsakene som faktisk har forårsaket tapet, fordi den annen ikke har fått tid til å virke. Bull legger til grunn at en ved hypotetisk årsakskonkurransen, må henføre hele tapet til den årsaken som faktisk har virket, og se bort fra den andre.²⁵⁶

En må søke å forhindre at forsikringsselskapet risikerer ansvar i alle tilfeller hvor en dekket fare har vært et virksomt element i den årsakskjeden som har ledet til tapet. Det er derfor nødvendig å foreta begrensninger i den logiske årsakssammenhengen for å få frem en juridisk relevant årsakssammenheng. I teorien dras det særlig frem to ulike linjer av begrensninger.²⁵⁷

For det første må det ved samvirkende skadeårsaker foretas en kvalifisering av hvilke skadeårsaker som skal anses som årsaken til skaden. Denne kvalifiseringen tar først og fremst sikte på å identifisere hovedårsaken til at forsikringstilfellet inntraff, og deretter se bort fra de øvrige forholdene. En ser her bort fra de øvrige årsakene selv om de i og for seg også utgjorde nødvendige betingelser for skaden. Hovedårsakslæren er hovedsakelig av betydning ved kvalifiseringen av hvilke farer som utløste forsikringstilfellet. Kravet om årsakssammenheng mellom forsikringstilfellet og tapet er mindre streng. Bull antar at det her er tilstrekkelig at forsikringstilfellet har medvirket til den oppståtte skaden.²⁵⁸

For det andre utgjør *adekvanslæren* en begrensning ved fastleggelsen av den juridisk relevante årsakssammenhengen. Det sentrale i adekvanslæren er at en ser isolert på en enkelt årsakskjede, og oppstiller krav om at skaden ikke kan være for upåregnelig, fjern eller avledet fra den skadevoldende handlingen.²⁵⁹ Denne læren har imidlertid ikke en sentral stilling i norsk forsikringsrett, og vil under alle omstendigheter kun få betydning som en begrensning av det oppståtte tapet.²⁶⁰

12.2 Bevissspørsmål

Hvorvidt det foreligger årsakssammenheng, er hovedsakelig en faktisk problemstilling.

Vurderingen tar sikte på å bringe på det rene hva som har skjedd. Siktemålet er å identifisere

²⁵⁶ Bull (2008) s. 244.

²⁵⁷ Bull (2008) s. 245.

²⁵⁸ Bull (2008) s. 245.

²⁵⁹ Rt. 2007 s. 172 (avsnitt 66).

²⁶⁰ Bull (2008) s. 245.

hvorvidt det oppståtte tapet er forårsaket av en skadevoldende handling eller unnlatelse som faller innenfor forsikringens farefelt.

Sivilprosessen regulerer bevisføring, bevisføringsplikt, bevismidler, den frie bevisbedømmelsen og hvorledes dommeren skal fatte en avgjørelse ved tvil om hvilket faktum som er det riktige. Disse reglene er ikke av interesse her.

De sentrale forsikringsrettslige spørsmålene oppstår i tilfeller av absolutt tvil hos dommeren. Begge alternativene er akkurat like sannsynlige. Dette spørsmålet knytter seg til hvem av partene som har tvilsrisikoen, og avgjøres ut fra bevisbyrdereglene. Hverken FAL eller de enkelte forsikringsvilkårene innehar alminnelige regler om bevisbyrden. FAL regulerer spørsmålet for enkelte spesielle områder.

Det rettslige utgangspunktet er at sikrede har bevisbyrden. Dette innebærer for det første at styremedlemmet må bevise at det foreligger en interesse som kan være gjenstand for forsikring. Det er ikke tvilsomt at styremedlemmets erstatningsansvar er en interesse som kan være gjenstand for forsikring. For det andre har styremedlemmet også bevisbyrden for at denne interessen er rammet av et tap som er et følge av en fare som forsikringen omfatter. Styremedlemmet må altså bevise at erstatningsansvaret har medført et tap som er rammet av forsikringens tapsfelt.²⁶¹ Til sist har styremedlemmet bevisbyrden for tapets omfang.

I forholdet mellom skadelidte og skadevolder (den rent erstatningsrettslige årsakssammenhengen) er det i utgangspunktet skadelidte som har bevisbyrden. Mellom styremedlemmet og forsikringsselskapet, er det styremedlemmet som har bevisbyrden for årsakssammenhengen. Årsakssammenhengen mellom ansvarsgrunnlaget og tapet må dermed bevises i to ledd.

Som påpekt i kapittel 8 ovenfor, bygger de tre forsikringsavtalene på named perils-prinsippet. Dette medfører at sikrede har bevisbyrden for at risikobegivenheten som forårsaket forsikringstilfellet, er omfattet av forsikringens farefelt. Sikrede må også bevise at skaden skyldes en relevant oppregnet fare.

²⁶¹ Se hvilke tap som er omfattet av forsikringens tapsfelt i kapittel 9 ovenfor.

Forsikringsselskapet har bevisbyrden for at forholdet er omfattet av et særskilt unntak fra forsikringens dekningsfelt.²⁶² Sikrede har altså bevisbyrden for at forholdet omfattes av en ansvarsbærende klausul, mens forsikringsselskapet har bevisbyrden for at et ekskludert enkelttap kommer til anvendelse.²⁶³

De sikrede styremedlemmene må selv bevise at en uaktsom handling eller unnlattelse som de har foretatt i egenskap av styrevervet er årsaken til skadelidtes tap.

Bevisreglene innebærer at styremedlemmene burde være påpasselige med å sikre tilstrekkelige bevis ved en eventuell ansvarssak.

13 Dobbeltforsikring

13.1 Når foreligger dobbeltforsikring?

En dobbeltforsikring foreligger hvis en og samme skade er dekket av to eller flere forsikringer.²⁶⁴ FAL § 6-3 første ledd regulerer hvilken stilling sikrede har i forhold til forsikringsselskapene i slike situasjoner. Annet ledd regulerer oppgjøret forsikringsselskapene imellom.

En dobbeltforsikring kan oppstå hvis et styremedlem har tegnet en individuell styreansvarforsikring, samtidig som aksjeselskapet har tegnet en forsikring for sine styremedlemmer. Dobbeltforsikring kan også oppstå ved bytte av forsikring. Dersom forsikringstakeren tegner ansvarforsikring med forsikringsselskap A og bytter til forsikringsselskap B, vil det oppstå dobbeltforsikring av ansvaret hvis ikke avtalen med forsikringsselskap A er endelig opphørt på det tidspunktet sikrede inngår den nye forsikringsavtalen.

FAL inneholder ingen nærmere definisjon av begrepet «dobbeltforsikring». Lovteksten og øvrige kilder blir dermed avgjørende ved klarleggingen begrepets innhold. Paragraf 6-3 første ledd fastsetter at det foreligger dobbeltforsikring der «samme tap» dekkes av flere forsikringer.

Den første problemstillingen er hva som er *samme tap*. Forarbeidene utgjør ikke en aktiv bidragsyter for klargjøringen. En naturlig språklig forståelse av ordlyden taler for at en må se

²⁶² Se de ekskluderte enkelttapene i punkt 9.3 ovenfor.

²⁶³ Bull (2008) s. 246.

²⁶⁴ Brynildsen mfl. (2014) s. 229.

hen til hvorvidt det enkelte tapet i det konkrete tilfellet er dekket under begge forsikringene. I tilknytning til dette fremhever Bull at:

«Det er altså ikke interessant at begge forsikringene dekker mot tingsskade, hvis den ene av forsikringene uttrykkelig avgrenser mot den type tap som er forårsaket av forsikringstilfellet. Tilsvarende vil gjelde i forhold til inntekts- og ansvarsdekninger».²⁶⁵

Videre peker han på at: «På den annen side vil det ikke være snakk om forsikringer som dekker mot samme tap, dersom den ene omfatter sikredes formuesinteresse i forsikringsgjenstanden, mens den andre dekker inntektsinteressen, eller gir dekning mot ansvar».

Det kan her utledes at dobbeltforsikring forutsetter at forsikringene dekker den samme interessen. Dette standpunktet er også lagt til grunn andre steder i teorien.²⁶⁶ Forsikringene må dekke samme interesse og samme tap for én enkelt sikret.

Dersom forsikringsavtalene har like eller identiske vilkår vil det være forholdsvis enkelt å konstatere hvorvidt det foreligger en dekningsoverlapping, og dermed en dobbeltforsikring. Problemene med å konstatere om det er tale om samme tap, vil i hovedsak oppstå hvis forsikringsvilkårene er ulikt formulert eller der en står overfor ulike typer av forsikringsavtaler. Et eksempel på dette kan være der et forsikringsselskap gir dekning for en tingsskade, mens et annet forsikringsselskap er ansvarlig etter skadevolderens ansvarsforsikring. Dette forholdet vil imidlertid ikke dekkes av FAL § 6-3, men reguleres av regressbestemmelsen i skl. § 4-3, jf. § 4-2.²⁶⁷

For styreansvarforsikringens vedkommende er det i hovedsak tale om to typetilfeller der dobbeltforsikring vil være aktuelt. For det første er det aktuelt der styremedlemmet har tegnet en individuell forsikring, og aksjeselskapet har tegnet en forsikring for alle sine styremedlemmer. For det andre kan dobbeltforsikring aktualisere seg ved bytte av forsikring. I det sistnevnte tilfellet vil dobbeltforsikring oppstå dersom forsikringstakeren inngår en ny forsikringsavtale med forsikringsselskap B, som trer i kraft før opphøret av avtalen med forsikringsselskap A.

²⁶⁵ Bull (2008) s. 459.

²⁶⁶ Brynildsen mfl. (2014) s. 229.

²⁶⁷ Brynildsen mfl. (2014) s. 231.

Med hensyn til den videre drøftelsen legges det til grunn at det foreligger en dobbeltforsikring. Problemstillingen blir da hvorledes de to respektive forsikringsselskapene skal forholde seg til hverandre og hvilken forsikringsavtale den skadelidte skal basere sitt krav på. Disse spørsmålene reguleres av FAL § 6-3.

13.2 Sikredes valgrett

FAL § 6-3 første ledd regulerer sikredes stilling når et inntruffet tap er erstatningsmessig under flere forsikringer som er tegnet i samme eller ulike forsikringsselskaper.²⁶⁸ Sikrede kan da «velge hvilke forsikringer han eller hun vil bruke». Bestemmelsen gir sikrede en valgrett som innebærer at hen selv kan benytte den forsikringen som gir det mest gunstige oppgjøret. Dette kan avhenge av størrelsen på egenandel, dekningsbegrensninger, bonusordninger mm.

FAL § 6-3 første ledd gir ikke sikrede rett til noen form for dobbeltdekning. Det fremgår av bestemmelsen at dekningsbegrensningen kun rekker «inntil sikrede har fått den erstatning han eller hun har krav på». Konsekvensen av regelen er at sikrede, samlet sett, ikke kan kreve mer enn det tap som er lidet etter beregningsmåten i den polise som gir det høyeste beløpet.²⁶⁹ Ved styreansvarsforsikring innebærer dette at sikrede ikke kan kreve mer enn skaden som er påført skadelidte.²⁷⁰

Hvis en forsikring ikke gir full tapsdekning, oppstår spørsmålet om sikrede kan kombinere de ulike forsikringene for å få tapet dekket fullt ut.

Det rettslige utgangspunktet er at sikrede kan velge hvilken forsikring som benyttes.²⁷¹ Loven begrenser ikke sikrede til ett forsikringsselskap alene. Valgretten har kun den begrensning at den gjelder «inntil sikrede har fått den erstatning han eller hun har krav på», jf. FAL § 6-3 første ledd. Dette taler for at sikrede har adgang til å kombinere to eller flere forsikringer, dersom den opprinnelige valgte polisen ikke dekker det fulle tapet. Forarbeidene støtter en slik slutning. Det fremgår her at:

«[...] Det spiller i denne forbindelse ingen rolle om forsikringssummen i denne polise er for lav til at sikrede kan få full dekning for sitt tap etter denne beregningsmåte. I så fall kan

²⁶⁸ NOU 1987: 24 s. 128.

²⁶⁹ NOU 1987: 24 s. 128.

²⁷⁰ Se nærmere om skadelidtes tapsdekning i punkt 6.2 ovenfor.

²⁷¹ FAL § 6-3 første ledd.

resten av tapet kreves dekket etter den eller de øvrige poliser, så langt ansvaret etter disse rekker».²⁷²

Dersom beregningsmetoden til det forsikringsselskapet sikrede først går på, medfører at sikrede ikke får full tapsdekning, kan det resterende tapet kreves dekket etter den eller de øvrige polisene. Dette gjelder under den forutsetning at de øvrige vilkårene i polisene er oppfylt.

13.3 Subsidiaritetsklausuler i styreansvarsforsikringen

FAL § 6-3 første ledd er preseptorisk, jf. FAL § 1-3 første ledd. Dette innebærer at det ikke er adgang til å innta klausuler i forsikringsvilkårene som bestemmer at polisen er subsidiær i forhold til andre forsikringer. Dette følger også forutsetningsvis av den valgretten den sikrede er gitt i FAL § 6-3 første ledd. Forsikringsselskapet kan ikke fastsette at forsikringen ikke dekker tap som omfattes av andre forsikringer.²⁷³ Bakgrunnen for at loven stenger for slike løsninger, er at klausulene lett kan skape uklarhet om sikredes krav på utbetaling fra forsikringsselskapet.

I AIGs forsikringsvilkår punkt 15.1 heter her at:

«Forsikringen vil ikke være gjeldende dersom sikrede er dekket under annen tilsvarende forsikring. Er det i annen forsikring spesifisert at dekningen faller bort eller innskrenkes dersom dekning er tegnet annetsteds, gjelder samme forbehold under denne forsikringsavtalen».

Vilkåret fastsetter at forsikringen faller bort i to tilfeller. For det første der sikrede er dekket under en «annen tilsvarende forsikring». For det andre der en «annen forsikring spesifiserer at dekningen faller bort eller innskrenkes» dersom det samme tapet dekkes etter en tegning i et annet forsikringsselskap.

Ordlyden «tilsvarende forsikring» må forstås slik at den andre forsikringen også må være en styreansvarsforsikring. Dersom tapet dekkes av sikredes tingsskadeforsikring, vil styreansvarsforsikringen fortsatt gjelde. Tingsskadeforsikringen er ikke en tilsvarende forsikring. Det er kun i tilfeller der styremedlem har to eller flere styreansvarsforsikringer at

²⁷² NOU 1987: 24 s. 128.

²⁷³ NOU 1987: 24 s. 122, samt Ot.prp. nr. 49 (1988-1989) s. 75.

begrensningen etter første punktum kommer til anvendelse. Spørsmålet er imidlertid om forsikringsselskapet har lov til å innta en slik subsidiaritetsklausul i vilkårene.

Fordi FAL § 6-3 første ledd er preseptorisk, er denne subsidiaritetsklausulen være ugyldig overfor sikrede. Slike klausuler kan være utformet på ulike måter, men det sentrale er at sikrede kun kan gjøre krav gjeldende under vedkommende forsikring dersom han ikke får dekning under en annen forsikring som han har tegnet.²⁷⁴

Det andre alternativet utvider forsikringens bortfall til også å gjelde annen forsikring i et annet forsikringsselskap som dekker det samme tapet. Dette innebærer at dersom sikrede har en tingsskadeforsikring som i utgangspunktet også ville ha dekket det samme tapet som styreansvarforsikringen, vil også denne forsikringen kunne gjøre at styreansvarforsikringen faller bort. Heller ikke denne klausulen kan gjøres gjeldende overfor sikrede.

13.4 Hva er rettsvirkningen av forsikringsvilkår i strid med loven?

Spørsmålet blir dermed hva som er virkningen av den ugyldige subsidiaritetsklausulen. Loven angir ingen rettsvirkninger for tilfellene der forsikringsselskapet har inntatt subsidiaritetsklausuler. I forarbeidene heter det kun at det ikke vil være «[...] adgang til å bestemme i vilkårene for en forsikring at den skal være subsidiær i forhold til andre forsikringer».²⁷⁵ Rettstekniske hensyn og hensynet til sammenheng i regelverket taler for at en ser hen til de alminnelige kontraktsrettslige prinsippene for å klarlegge rettsvirkningene for vilkår i strid med preseptorisk lovgivning.

Det rettslige utgangspunktet er at avtaler skal holdes slik de ble inngått.²⁷⁶ Denne hovedregelen gjelder ikke uten unntak. Avtaler kan helt eller delvis settes til side eller endres for så vidt det «vil virke urimelig eller være i strid med god forretningsskikk å gjøre de gjeldende», jf. avtl. § 36. Vedtakelsen av avtaleloven § 36 tok sikte på en samordning av de eksisterende lempningsreglene i en rekke lover, herunder FAL 1930 § 34.²⁷⁷ Generalklausulen er preseptorisk og kan anvendes på alle typer av formuerettslige avtaler.

²⁷⁴ Bull (2008) s. 462.

²⁷⁵ NOU 1987: 24 s. 128.

²⁷⁶ Alminnelig avtalerettslig prinsipp, forutsetningsvis Kong Christian Den Femtis Norske Lov 5-1-2.

²⁷⁷ NOU 1979: 32 s. 59.

Det vil være «urimelig» eller «i strid med god forretningsskikk» å gjøre gjeldende en avtale som inneholder vilkår i strid med preseptorisk lovgivning. Det legges til grunn at vilkårene i avtaleloven § 36 er oppfylt i et slikt tilfelle.

Avtaleloven § 36 fastsetter at avtalen «helt eller delvis» kan settes til side. Ordlyden medfører at reaksjonsmulighetene er svært fleksible. Forarbeidene foreskriver fire alternative reaksjoner.²⁷⁸ For det første kan det urimelige vilkåret endres eller tilsidesettes mens avtalen ellers opprettholdes uforandret. For det andre kan det urimelige vilkåret korrigeres sammen med en endring eller tilsidesettelse av andre vilkår. Videre kan vilkåret opprettholdes uforandret, mot at andre klausuler i avtalen endres eller tilsidesettes. Til sist, og mest drastisk, kan hele avtalen tilsidesettes.

Hvilken reaksjon det ugyldige vilkåret undergis, må bero på de konkrete omstendighetene. Forarbeidene forutsetter at den normale reaksjonen må være at det urimelige vilkåret endres eller tilsidesettes mens avtalen for øvrig opprettholdes uforandret.²⁷⁹

I enkelte tilfeller kan situasjonen være at en endring vil innebære at mye av poenget med avtalen faller bort dersom det urimelige vilkåret endres, eller at det fra den andre partens side fortøner seg som urimelig om avtalen skal opprettholdes uforandret med unntak av det aktuelle vilkåret. En mer vidtgående endring kan være nødvendig i slike situasjoner. Det kan også tenkes situasjoner der hele avtalen som sådan er urimelig. Utgangspunktet for valget av reaksjon må være at en søker å komme frem til et resultat som er rimelig, sett fra begge parters side.²⁸⁰

Gode grunner taler for å legge til grunn normalreaksjonen for forsikringsavtalens vedkommende. Subsidiaritetsklausulen vil da settes til side, mens avtalen består for øvrig. Dersom hele avtalen skulle blitt satt til side, ville dette virket svært urimelig overfor sikrede, som ved en tilsidesettelse vil stå helt uten dekning. Forutsetningen i forsikringsavtaleloven er at det ikke er adgang til å fastsette et slik vilkår. Også dette taler i seg selv for at det kun er det aktuelle vilkåret som må bli en nullitet.

Konklusjonene er at subsidiaritetsklausulen settes til side, og at avtalen består uendret for øvrig.

²⁷⁸ NOU 1979: 32 s. 60.

²⁷⁹ NOU 1979: 32 s. 60.

²⁸⁰ NOU 1979: 32 s. 60.

Del III – Avsluttende vurderinger

14 Konsekvenser av at forsikringsselskapets ansvar bortfaller

I avhandlingens del II ble hovedtrekkene i styreansvarsforsikringene gjennomgått. Det ble der konstatert at forsikringsavtalene inneholder en rekke avtalefestede forutsetninger for forsikringsselskapets ansvar. Dersom disse forutsetningene ikke er til stede, skaden er omfattet av et ekskludert enkelttap eller lignende, vil ikke forsikringsselskapet være forpliktet til å utbetale forsikringssummen. Bakgrunnen for dette er at tapet som styremedlemmet har forårsaket, faller utenfor forsikringens dekningsfelt.

Bortfall av forsikringsselskapets ansvar kan også skje fordi de alminnelige forutsetninger for ansvar i FAL kapittel 4 ikke er oppfylt. At forsikringsselskapet ikke hefter for sikredes erstatningsansvar i disse tilfellene kommer blant annet til uttrykk i FAL § 4-2 første ledd. Bestemmelsen fastsetter at forsikringsselskapet er uten ansvar overfor forsikringstakeren dersom han svikaktig har forsømt sin opplysningsplikt etter FAL § 4-1.

At sikrede og forsikringstaker oppfyller sine forpliktelser etter FAL, er noe de selv rår over. På den andre siden kan det lett oppleves urimelig at forsikringsselskapet ikke dekker tapet på grunn at begrensninger i forsikringsavtalens dekningsfelt. Dette vil særlig gjelde i tilfeller der sikrede eller forsikringstakeren ikke forsto rekkevidden av eller innholdet i forsikringsvilkårene.

Til en viss grad kan et bortfall av forsikringsselskapets plikt til å betale forsikringssummen løses ved tolkning. Dersom forsikringsvilkårene er så vagt og uklart formulert at sikrede/forsikringstaker ikke med rimelighet kunne forventes å forstå innholdet eller omfanget av en ekskludert enkelttap, kan denne tolkes i disfavør av forsikringsselskapet.²⁸¹

Som vist i punkt 13.4 ovenfor, kan avtl. § 36 brukes som hjemmel for å tilsidesette avtalevilkår som er i strid med preseptorisk lovgivning. Det kan også tenkes at avtl. § 36 kan brukes som hjemmel for å ilegge forsikringsselskapet ansvar, der tapet eller skaden i utgangspunktet faller utenfor forsikringens dekningsfelt.

I HR-2020-1262-A tok Høyesterett stilling til hvorvidt en forsikringsavtale kunne revideres slik at en arbeidstaker likevel kunne få utbetalt forsikringssummen selv om forsikringstilfellet først inntraff etter forsikringstidens utløp. Retten uttalte (avsnitt 50) at: «Det skal gjøres en

²⁸¹ Se nærmere om tolkningsprinsipper i punkt 3 ovenfor.

bred vurdering, hvor det tas hensyn både til avtalens innhold, partenes stilling, forholdene ved avtalens inngåelse og senere inntrådte forhold». Den konkrete urimeligheten vil også stå sentralt i vurderingen, jf. avsnitt 51.

Høyesterett fant at det forelå enkelte forhold som gjorde at forsikringsavtalens regulering fikk urimelige virkninger for saksøkeren. Disse forholdene fikk ikke avgjørende vekt. Retten pekte i avsnitt 55 på at dersom saksøkeren ble gitt medhold «[...] vil forsikringsdekningen reelt sett utvides ganske betydelig». Det ble også vist til at en revisjon i realiteten ville «[...] endre karakter fra en lisensforsikring til noe som ligner på en sykeforsikring».

Lemping av avtalevilkår i forsikringsavtale var også gjenstand for behandling i Høyesterett i Rt. 2005 s. 1112. I denne saken la retten vekt på at det dreide seg om en masseavtale. Resultatet av en tilsidesettelse ville dermed ikke bare ha betydning for de konkrete partene, men også for «andre forsikrede i tilsvarende situasjon», jf. avsnitt 57. Hensynet til innrettelse og behovet for forutberegnelighet måtte derfor vektlegges.

I praksis fra FinKN har også det blitt lagt til grunn at «det skal mye til for at avtl. § 36 skal komme til anvendelse» i tilfeller av reelle forhandlinger mellom likeverdige parter.²⁸²

Det som kan utledes av praksis, er at terskelen for revisjon og tilsidesettelse av forsikringsvilkår er høy. Det er kun i særlige tilfeller dette kan bli aktuelt. En må da veie den konkrete urimeligheten opp mot de videre konsekvensene av en revisjon eller tilsidesettelse. Dersom endringen fører til at forsikringen endrer karakter, vil dette neppe føre frem. Det samme kan gjelde dersom forsikringsavtalen dekker en vid krets av sikrede, eksempelvis der et stort styre er sikret under samme styreansvarsforsikring.

Dersom urimeligheten er stor for den sikrede, men endringen i forsikringsvilkårene kun i mindre grad vil utvide forsikringsdekningen, kan det tenkes av sikrede vil vinne frem med en revisjon etter avtl. § 36.

Svakheten ved reguleringen av styreansvarsforsikring kan være et moment som trekker i retning av revisjon. FAL § 2-2 pålegger forsikringsselskapet å gi forsikringsbevis og vilkår til forsikringstakeren. Dette er ofte uproblematisk fordi forsikringstakeren og sikrede som regel er samme person. Ved styreansvarsforsikring vil forsikringstakeren oftest være aksjeselskapet.²⁸³ I et slikt tilfelle har styremedlemmet ingen sikkerhet for at informasjonen

²⁸² FSN-5777.

²⁸³ Se nærmere om forholdet mellom forsikringstaker og sikrede i punkt 5.2 ovenfor.

fra forsikringsselskapet kommer frem til ham. Konsekvensen av dette kan være at styremedlemmet forspiller sitt krav mot forsikringsselskapet ved å oversitte frister eller overtre sikkerhetsforskrifter. Etter omstendighetene kan slike forhold virke urimelig for den sikrede. Det må imidlertid legges vekt på at forsikringstakeren (aksjeselskapet), bør gi denne informasjonen til sine styremedlemmer. Det kan derfor være liten grunn til å laste forsikringsselskapet for informasjonssvikten mellom forsikringstakeren og den sikrede.

15 Erstatningsrettslige konsekvenser ved styreansvarsforsikringen

Erstatningsretten har hovedsak to hovedformål: Skadeforebyggelse (prevensjon) og gjenoppretting av skade (reparasjon).²⁸⁴

Hensynet til reparasjon påvirkes neppe i særlig grad av at et forsikringsselskap påtar seg det økonomiske ansvaret for erstatningskravet. Skadelidte får dekket sitt økonomiske tap uavhengig av om skadevolder eller forsikringsselskapet yter erstatningssummen. Dette gjelder så klart med den reservasjon at ikke forsikringsselskapets ytelsesplikt har falt bort fordi forutsetninger for forsikringsselskapets ansvar ikke er til stede.

Dersom forsikringsselskapet ikke lenger er forpliktet til å yte forsikringssummen, vil skadevolder selv være forpliktet til å reparere skadelidtes økonomiske tap. Hensynet til gjenoppretting av skaden er således i behold uavhengig av om styremedlemmet eller forsikringsselskapet dekker skadelidtes tap.

Det kan imidlertid spørres om den preventive effekten ved styreansvaret påvirkes ved tegning av styreansvarsforsikring. Som nevnt i punkt 4.2 ovenfor, innebærer forsikringsavtalen en risikooverføring fra sikrede til forsikringsselskapet. Styremedlemmet er således kjent med at den økonomiske byrden av et eventuelt erstatningskrav bæres av forsikringsselskapet.

Det faktum at forsikringsselskapet ikke er forpliktet til å yte erstatning i tilfeller der sikrede forsettlig har fremkalt forsikringstilfellet, styrker imidlertid noe av ansvarets preventive effekt.

²⁸⁴ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 21.

16 Viktigheten av styreansvarsforsikring i fremtiden

I avhandlingens innledning ble det påpekt at styremedlemmenes erstatningsansvar har hatt økende aktualitet i de senere år.²⁸⁵ En av grunnene til dette kan være konjunkturer i markedet.²⁸⁶ Styremedlemmenes erstatningsansvar vil kun bli aktuelt dersom noen har lidt et tap.²⁸⁷ I tider med økonomisk nedgang, oppstår det gjennomgående hyppigere og større tap enn i gode tider.

Koronapandemien anslås å ha ført til en reduksjon i BNP (bruttonasjonalprodukt) for Fastlands-Norge på 145 milliarder kroner i 2020.²⁸⁸ SSBs vurderer at det samlede tapet for perioden 2020-2023 er på omkring 330 milliarder kroner. Prognosen fremhever videre at det er uvanlig stor usikkerhet om hvordan den økonomiske utviklingen vil bli i årene som kommer, selv om det er antatt at økonomien vil normalisere seg mot høsten 2021.

Ved pandemiens inntreden i starten av 2020, var de økonomiske konsekvensene vanskelige å forutse. Mange bedrifter og virksomheter klarte kun å holde hodet over vann på grunn av statlige støtteordninger. Dersom disse aksjeselskapene ikke klarer å komme seg på banen igjen økonomisk, men likevel fortsetter driften, er risikoen for styreansvar stor.

Å drive næringsvirksomhet under en pandemi, medfører en klar økonomisk risiko. Denne risikoen må tas i betraktning av styrets medlemmer. Dersom aksjeselskapets egenkapital er lavere enn forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten, plikter styret å behandle saken straks, jf. asl. § 3-5 første ledd. Dersom aksjeselskapet ikke har forsvarlig egenkapital etter asl. § 3-4, skal styret på generalforsamlingen foreslå tiltak for å rette på dette. Hvis styret derimot ikke finner grunnlag for å foreslå tiltak, eller disse ikke lar seg gjennomføre, skal styret foreslå at aksjeselskapet oppløses, jf. asl. § 3-5 annet ledd.

Det er grunn til å tro at styrets forvaltningsplikt kan være et sentralt grunnlag for styreansvar i tiden som kommer. Asl. § 6-12 første ledd fastsetter at «Forvaltningen av selskapet hører under styret». Forvaltningsplikten omfatter blant annet at styret skal «fastsette planer og budsjetter for selskapets virksomhet», jf. asl. § 6-12 annet ledd. Aksjeselskapene må

²⁸⁵ Se punkt 1.2 ovenfor.

²⁸⁶ Perland (2013) s. 22.

²⁸⁷ Se punkt 6.2 ovenfor.

²⁸⁸ Kristin Fredriksen, «Slik har koronapandemien påvirket norsk økonomi», ssb.no, 14. april 2021, <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/slik-har-koronapandemien-pavirket-norsk-okonomi> (Lest 05.07.2021)

planlegge hvordan virksomheten skal drives for å skape en forsvarlig drift i tiden som kommer. Forvaltningen må videre skje i tråd med det generelle kravet i asl. § 3-4 til at aksjeselskapet skal ha en egenkapital som til enhver tid er forsvarlig i forhold til virksomhetens omfang og risiko.²⁸⁹ Det kan tenkes at kravene som stilles til forvaltning og planlegging skjerpes i kjølvannet av krisetiden samfunnet har vært i den siste tiden.

Styret i et aksjeselskap vil undertiden måtte ta visse forretningsmessige risikoer. Dersom disse volder tap, vil de som hovedregel ikke være ansvarsbetingende hvis de er tatt på et fornuftig beslutningsgrunnlag. I tiden fremover er det ikke utenkelig at de usikre økonomiske prognosene må tas mer i betraktning ved beslutninger som innebærer en forretningsmessig risiko. Det er derfor mulig at skjønnsmarginen for uaktsomhet ved styreansvar blir mer innsnevret i tiden fremover.

Samlet sett er viktigheten av styreansvarsforsikring i fremtiden høy. Det er imidlertid viktig å være bevisst på at styremedlemmenes erstatningsansvar ikke kan forsikres bort. Det er ikke utenkelig at uforsvarlige avgjørelser, handlinger og beslutninger vil karakteriseres som forsettlige av forsikringsselskapene. I slike tilfeller vil styremedlemmet ikke få dekket sitt ansvar av forsikringen, jf. FAL § 4-9 første ledd.

²⁸⁹ Perland (2013) s. 24.

17 Referanseliste

17.1 Lover

Kong Christian	Lov 15. april 1687.
Den Femtis Norske Lov	
Avtaleloven	Lov 31. Mai 1918 nr. 4 om avslutning av avtaler, om fullmakt og om ugyldige viljesærklæringer (avtaleloven).
Skadeserstatningsloven	Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skadeserstatningsloven).
Konkursloven	Lov 8. juni 1984 nr. 58 om gjeldsforhandling og konkurs (konkursloven).
Dekningsloven	Lov 8. juni 1984 nr. 59 om fordringshavernes dekningsrett.
Selskapsloven	Lov 21. juni 1985 nr. 83 om ansvarlige selskaper og kommandittselskaper (selskapsloven).
Forsikringsavtaleloven	Lov 16. Juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler (forsikringsavtaleloven)
Aksjeloven	Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven).
Allmennaksjeloven	Lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven).
Straffeloven	Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven).
Tvisteloven	Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven).

17.2 Forarbeider

NUT 1970: 1	Innstilling til lov om aksjeselskaper.
Ot.prp. nr. 75 (1983-1984)	Om endringer i erstatningsloven (ansvar for dyr, regress, lemping m m og endringer i bilansvarslova).
NOU 1979: 32	Formuerettslig lempningsregel.
NOU 1983: 56	Lov om avtaler om personforsikring (Personforsikringsloven).
NOU 1987: 24	Lov om avtaler om skadeforsikring.
Ot.prp. nr. 49 (1988–1989)	Om lov om forsikringsavtaler m.m.

NOU 1996: 3	Ny aksjelovgivning.
Ot.prp. nr. 23 (1996-1997)	Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven).
NOU 2001: 32 B	NOU 2001: 32 B Rett på sak Lov om tvisteløsning (tvisteloven).
Ot.prp. nr. 55 (2005-2006)	Om lov om endringer i aksjelovgivningen mv.

17.3 Rettspraksis og uttalelser

17.3.1 Høyesterett

Rt. 1923 II s. 58
Rt. 1975 s. 198
Rt. 1991 s. 1473
Rt. 1992 s. 64
Rt. 1993 s. 20
Rt. 1993 s. 564
Rt. 1993 s. 1482
Rt. 1993 s. 1524
Rt. 1995 s. 1350
Rt. 1996 s. 1
Rt. 1997 s. 1807
Rt. 1998 s. 276
Rt. 2000 s. 70
Rt. 2001 s. 337
Rt. 2001 s. 1457
Rt. 2002 s. 1155
Rt. 2005 s. 1112
Rt. 2006 s. 765
Rt. 2007 s. 172
Rt. 2007 s. 425
Rt. 2008 s. 1237
Rt. 2009 s. 1537
Rt. 2010 s. 3
Rt. 2011 s. 562

Rt. 2012 s. 1951
Rt. 2013 s. 312
Rt. 2014 s. 1271
HR-2016-1440-A
HR-2017-2352-A
HR-2017-2375-A
HR-2018-2080-A
HR-2019-317-A
HR-2018-869-A
HR-2019-497-A
HR-2020-1262-A
HR-2020-1328-A
HR-2020-1947-A
HR-2021-967-A

17.3.2 Underrettspraksis

LB-1995-3002 (Borgarting)
LB-2008-62423 (Borgarting)
LB-2008-120826 (Borgarting)
LB-2012-108565 (Borgarting)
LB-2014-134597 (Borgarting)
LB-2014-169553-1 (Borgarting)
LG-2014-173686 (Gulating)
LB-2015-17110 (Borgarting)
LG-2017-104915 (Gulating)
LB-2017-98802-2 (Borgarting)
LB-2018-45340 (Borgarting)
LB-2018-160103 (Borgarting)
LB-2019-81816 (Borgarting)
LB-2019-170823 (Borgarting)
RG 1991 s. 337 (Bergen byrett)
RG 1952-232 (Voldgiftskjennelse)
TOSLO-2012-144087 (Oslo tingrett)

17.3.3 Finansklagenemndas uttalelser

- FSN-1541 (25.05.1992) (Forsikringskadenemndas uttalelse).
FSN-2509 (25.03.1996) (Forsikringskadenemndas uttalelse).
FSN-3215 (15.02.1999) (Forsikringskadenemndas uttalelse).
FSN-5777 (03.10.2005) (Forsikringskadenemndas uttalelse).
FKN-2010-005 (05.01.2010) (Forsikringsklagenemnda Skade avgjørelse).
FinKN-2013-515 (15.11.2013) (Finansklagenemnda Skade uttalelse).
FinKN-2015-363 (21.10.2015) (Finansklagenemnda Skade uttalelse).
FinKN-2018-747 (19.10.2018) (Finansklagenemnda Skade avgjørelse).
FinKN-2018-857 (22.11.2018) (Finansklagenemnda Skade avgjørelse).
FinKN-2019-472 (18.06.2019) (Finansklagenemnda Skade avgjørelse).
FinKN-2019-816 (30.10.2019) (Finansklagenemnda Skade avgjørelse).
FinKN-2020-885 (01.12.2020) (Finansklagenemnda Skade avgjørelse).

17.4 Juridisk litteratur

- Aarbakke mfl. (2017) Aarbakke, Magnus, Jan Skåre, Asle Aarbakke, Gudmund Knudsen, Tone Ofstad, *Aksjeloven og allmennaksjeloven Lovkommentar* 4. utgave (Oslo 2017).
- Alteren (2021) Alteren, Kristine, *Norsk Lovkommentar: Aksjeloven*, Rettsdata.no (29. januar 2021). Notene er sist hovedrevidert 01.02.2021.
- Andersen (1974) Andersen, Kristen, *Skadeforvoldelse og erstatning* (Oslo 1974).
- Arntzen (2000) Arntzen, Andreas, *Ansvarsforsikring* (Oslo 2000).
- Brynildsen m.fl. (2014) Brynildsen, Claus, Børre Lid, Truls Nygård, *Forsikringsavtaleloven med kommentar*, 3. utgave (Oslo 2014).
- Bråthen (2019) Bråthen, Tore, *Selskapsrett*, 6. utgave (Oslo 2019).
- Bull (2008) Bull, Hans Jacob, *Forsikringsrett* (Oslo 2008).
- Giertsen (2014) Giertsen, Johan, *Avtaler*, 3. utgave (Oslo 2014).
- Hagstrøm og Stenvik (2019) Hagstrøm, Viggo og Are Stenvik, *Erstatningsrett*, 2. utgave (Oslo 2019).
- Eckhoff og Helgesen (2001) Eckhoff, Torstein og Jan E. Helgesen, *Rettskildelære*, 5. utgave (Oslo 2001).

- Lødrup (2005) Lødrup, Peter, *Lærebok i erstatningsrett*, 5. utgave (Oslo 2005).
- Normann Aarum (1994) Aarum, Kristin Normann, *Styremedlemmers erstatningsansvar i aksjeselskaper* (Oslo 1994).
- Perland (1999) Perland, Olav Fr, «Styreansvar etter de nye aksjelovene - har ansvaret blitt skjerpet?», *Tidsskrift for forretningsjus*, nr. 2 1999 s. 125 – 159.
- Perland (2013) Perland, Olav Fr., «Styremedlemmers erstatningsansvar» i *Praktisk økonomi & finans*, nr. 2 2013 s. 21 – 32.
- Skoghøy (2018) Skoghøy, Jens Edvin A., *Rett og rettsanvendelse* (Oslo 2018).
- Strandberg og Skjefstad (2017) Strandberg, Magne og Skjefstad, Arnt, «Erstatning for feil gjort i selskapets ledelse – utviklingstrekk, tilnærming og systematikk» i *Tidsskrift for forretningsjus* nr. 2 2017 (volum 23).
- Sundby (2005) Sundby, Anne Cathrine, «Det nye selskapsrettslige landskap» i *Lov og rett*, 2005 s. 387 – 422.
- Sæbo (2002) Sæbo, Rune, «Om erstatningskrav i aksjeselskapsforhold» i *Nybrott og odling. Festeskrift til Nils Nygaard*, 2002 s. 199 – 212.
- Truyen (2007) Truyen, Filip, «Aksjeanalyse og informasjonsansvar» i *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 2007 s. 86 – 169.
- Wilhelmsen (2011) Wilhelmsen, Trine-Lise, «Årsaksprinsipper og tolkningsprinsipper i forsikringsretten» i *Tidsskrift for erstatningsrett*, 2011 s. 228 – 258.
- Woxholth (2014) Woxholth, Geir, *Selskapsrett*, 5. utgave (Oslo 2014).

17.5 Øvrige kilder

Ole Kvelstad, «Styrets ansvar – personlig og ubegrenset», Magnus Legal bloggen, 22. november 2019, <https://blogg.magnuslegal.no/styrets-ansvar-personlig-og-ubegrenset>.

NTB, «Kraftig økning i antall nye aksjeselskaper», E24, 4. juli 2012, <https://e24.no/boers-og-finans/i/vmoo0X/kraftig-oekning-i-antall-nye-aksjeselskap>.

«Næringsvirksomhet», Jusleksikon.no, 5. februar 2012,

<https://jusleksikon.no/wiki/N%C3%A6ringsvirksomhet#:~:text=N%C3%A6ringsvirksomhet%20er%20etablering%2C%20utvikling%20og,%C3%A5%20frembringe%20et%20%C3%B8konomisk%20resultat.&text=Lokale%20faktorer%20kan%20ha%20stor%20betydning%20for%20en%20virksomhet>.

«Informasjon om forsikringsavtalen og personvern», aig.no, udatert,

<https://www.aig.no/content/dam/aig/emea/norway/documents/brochures/forkjopsinformasjon-aon-privat-norsk.pdf>.

